

VIC
Cunab
COROLIN
ECH 95
FRES

QUERINIANA

ALBERT
MAGNI
PHILIP
VAN DER
GOES

BAM
180

BIBLIOTECA	CIVICA
Incunaboli	DUE QUERINIANI
LECHI	OLIPHANT
95	
BRESCIA	

GW 711 con errore da
Stampa molte pagine
L. 548 non
riportate sono stampate
erroneamente lib. 57.

degno con E VII 8.m2

Quod signum tristia dicitur et de tristia habet
signum de multis aspectis tristia. In diversis
modis etiam de multis aspectis tristia.
Signum tristia dicitur de tristia quod
est in diversis modis etiam de multis aspectis tristia.
Signum tristia dicitur de tristia quod
est in diversis modis etiam de multis aspectis tristia.
Signum tristia dicitur de tristia quod
est in diversis modis etiam de multis aspectis tristia.
Signum tristia dicitur de tristia quod
est in diversis modis etiam de multis aspectis tristia.

Illustrissimi Philosophi & Theologi dñi Alberti Magni ordinis p̄sicatorū Ep̄i Ratisponensis: copendiosum insigne ac putile opus Philosophie naturalis feliciter incipit. Cuius p̄ia pars sive liber declarat breueris libros physiorū Ag. xvii. capitulis. C.i.prohemiale: ubi premissa generali philosophie diuinitate de naturali iuri intendens declarat quot modis natura:quot etiā na turale dicatur: & quid sit subiectū eius. In quo etiam p̄es dividuntur & ordinantur hoc opus rationabiliter. C.ii.Quid est corpus: & quotplex. Et q̄ tria sunt principia natūralium rerum. C.iii.de materia:quid est: cuiusmodi intelligitur: quot nominibus nominatur & quare: & quotplex est. C.iv.de priuatione notificatio: & diuīsio. C.v.de forma quod triplex est. Physica Mathematica Metaphysica. Notificat̄ physica & diuidit̄: & triplex opinio de formae origine recitat̄: & quot nominibus nuncupatur. C.vi.de causis per se naturalium rerum. Et de differentia inter p̄cipium & causam:quot sint causa: & quomodo adiunice coparentur: & quot modis aliquid alterius causa dicatur. C.vii.de causis per accidens. felicet fortuna & casu. C.viii.de motu opiniones diversae: de pleno & vacuo: denso & raro: ueloci: & tardis: & incidentaliter de motu angelis. C.ix.differentiae motus & eius mensura. De differentia inter cōtinua:contigua: & cōlequēta: & unde unitas sit uel pluralitas. C.x.diuīsiones & differentiae motus. C.xi.de quiete:quid est: & quotplex. C.xii.de loco qd est: & quotplex: & quot modis aliqd dīrēt̄ illo loco. C.xiii.de tempore quid est. C.xiv.quot modis aliquid sit in tpe & differentiis temporis. C.xv.de eternitate ubi distinguitur triplex duratio ex parte substātie & operationis: & ex parte principii & finis uel horum: carrentia:quid est eternitas: que eius proprietates. C.xvi.de nunc eternitatis. C.xvii.de euo & eutemis.

Capitula secundi libri. s. de celo & mundo.

C.i.continuant̄ dicenda dictis: & ordo dicendorum proponit. C.ii.q̄ unus est mundus corporalis & non plures p̄bat ab Ag. C.iii.q̄ celum est finitum: ubi ostenditur quot modis dicuntur finitum & infinitum: q̄ nullum corpus est infinitum. nec celum quod est nobilissimum: omnium contentuum: incorruptibile actuū: non passiuū: spēcium circularis & finiti motus.

C.iii.q̄ omnia sunt in celo & nihil extra. C.v.q̄ celum non est elementum nec elementatum. C.vi.de nobilitate celorum. C.vii.de motu cel. C.viii.de numero celorum secundum philosophos & theologos.

Capitula tertii libri. s. de elementis.

C.i.continuant̄ dicenda dictis: & situs elementorum: & ordo di cendorum p̄ponit: & significatiōes huius nominis elemen tum: & quomodo elementa contrariantur & quomodo non. C.ii.in quo ponunt̄ opiniones antiquorum de elementis. C.iii.de primis qualitatibus elementorum que: & quot sunt & ea cum proprietatibus quid homogeneum: & etherogenum. C.iiii.de generatione & corruptione elementorū & elemētōrū. C.v.de aliis motibus elementorū: alteratione: augmentatione: diminutione loci mutatione contactū: mixtione: confusione: compositione.

Capitula quarti libri. s. de etatis inātatis uel Methauroge.

C.i.p̄st continuationem de quincuplici mixtione uel compōlitione elementorum quibus resultant quinq̄ genera mixtorū seu elementorumque quicunque reducitur ad duplēcē cum subdivisionib⁹ bus ultra quas est unio singularis.

C.ii.de causis impressionū. s. materiali q̄ ē duplex uapor fuscus a terra humidius ab aqua aer. u. ignis nō sit uaporabilia c̄sta de locis impressionū quattuor de duabus causis effectū im pressiōnū omnium generalibus.

C.iii.de impressiōibus generatis a uapore secco tantum in sup̄ma infima & media regione aeris.

C.iv.de generatis a uapore humido tantum.

C.v.de uentis in cōmuni.

C.vi.de uentis in particuliari.

C.vii.de causis impressionis compositi uaporis.

C.viii.de tonitruo.

C.ix.de tempore tonitruo & corrugationis.

C.x.de terremotu.

C.xi.yrde.

C.xii.de circulis circa luminaria.

C.xiii.de cometa.

C.xv.de variis coloribus nubium.

C.xvi.de galafya.

Capitula quinti libri. s. de anima.

C.i.de diffinitionibus anime.

C.ii.de potentiss anime in cōmuni: & triplici genere habitū qui

Phisicorum.

Illustrissimi philosophi & theologi: domini Alberti magui. cōpē
diōsū: signe: ac putile opus Philosophie naturalis: feliciter icipit:
De acceptione hōe: nocturna: & natura. Cap. I.

- bus informantur & utrum anima sit sue potentie.
C.iii. de diuisiōnibꝫ potentiarum anime.
C.iii. quot in uno homine est una tantum anima. s. rationalis.
C.v. de quatuor uiribus aie vegetabilis & actibus eartum.
C.vi. de diuisiōnibꝫ potētia: aie sensibꝫ. i. apphēsiōnās & motiūas
de apprehensiōnē deforsi. i. de quinq̄ sensibꝫ extētis: cō-
muniter secūdūm conuenientiam & differentiam corum.
C.vii. de uisus obiecto. flue lumine: radio: splendore calore: & de
medio eius & organo.
C.viii. de auditus obiecto medio. organo.
C.ix. de olfatus: obiecto medio. organo.
C.x. de gustus obiecto: medio organo.
C.xi. de tactus obiecto: medio organo.
C.xii. de mediis sensuum communiter.
C.xiii. de obiectis in cōmuni fine de sensibili.
C.xiv. de potentiis animi sensibili: apprehensiōnis deictus. Et
primo de sensu communis: sive fantasia.
C.xv. de imaginatione.
C.xvi. de sonno & uigilia & somniis.
C.xvii. de extimativa.
C.xix. de memoratiā: memoria: & remīniscētia.
C.xx. de comparatiōne harum apprechensuarum adiunīcem.
C.xxii. de motu sensibili naturali.
C.xxiii. de Motiū sensibili animali communiter: & cōcupisibilis
& irascibilis: & eartum organo obiectis & actibus.
C.xxiiii. de affectibus.
C.xxvii. de motiū membrorum. s. contrātiua: progreſſiua: ope
ratūrā uocatiua: & organis carum.
C.xxv. de uirtutibꝫ intellegētū diuisione: & q̄ est in organica.
C.xxvi. de cōbō uituitis itell'ue: & ordine abstractiōis forme corrū.
C.xxvii. d' itell'ua sive itell'edī fno passiōne sp̄pabili l' corrū. materiali
C.xxviii. de itellētū possibili q̄ siquid sit & de gradibus eius.
C.xxix. de itell'ua agere: q̄ exīdū e: & de opatiōne eius & possibili.
C.xxx. de portione superiori & inferiori rationis.
C.xxi. d' actibus itell'ue uituitis & uiribus eius. s. iuētia
iudicatiua: memoratiā: iter p̄statua: & eaq̄ actibus.
C.xxi. de motiū: intellegētū naturaliter. s. syndēcēs: & delibera
tua uoluntate & sensibilitate.
C.xxi. d' itell'ua motiū p̄ apphēsiōnē. & de duplīci assignatiōne
imagis trinitatis. s. mōtioria. itell'ia. uolūtate. & mēte noticia amore.
LAVS. DEO.

Hilosophia diuidit̄ i tres ptes. Videlicet in lo
gicam: Etichā: Phisicā: Sive in rationale: mo
ralem: & naturale. Aliis duabus obmissis:
ad prefēns de sola phisica sive naturali intē
dimus. Prenotātes q̄ natura d̄ multis mōis:
Dicit̄ enī natura naturali intelligētia: secūdū q̄
dicit̄ Ag. i. posterioribus. q̄ uia magis sūt no
ta in natura q̄ pticularia. s. i. natura intellegē
tia naturali intelligētia. D̄ et natura materia. D̄ natura forma. Et na
magis proprie d̄ natura forma: q̄a seruat res naturales i cō. D̄ et na
tura uia i naturā. sicut gnōtia. D̄ et natura p̄incipiū motus & q̄etis
eius in quo ē p̄mo: & p̄ le: & n̄ secūdū accīs. Vñ Autēna dīliguit
duplīce naturā. s. uerū: & pticularē. Vñem appellat uirtutē effū
si substātiā celog. Particularē uero illā q̄ ē i rebus singularibus:
sive i diuidiūs. ut illā q̄ ē i hac plantā: sive i hoc grano: secūdū q̄
dī q̄ natura ē ius sive rebus sex sive bus sifia. p̄creās. Hos. iii. ultios
mōs p̄it Ag. i. secūdū phisicōe. Naturale ē dī m̄l tip̄r. Vno mō
dī naturale aliqui: quod iest ei a sua creatiōe: secūdū q̄ sc̄re &
adūcere: naturale ē hōlīga utrūq̄ iest ei a sua creatiōe. D̄ et natu
rale q̄ dī fit secūdū cursu natūrā. secūdū q̄ dī naturale ē q̄d ex hoī si
at hō: & ex equo equis. Vñ secūdū hec tria dīliguit̄ opa: & tria a
gētia. i. Opus natūrā: opus artificis: & opus creatiōis. Opus natūrā: ē
cuius p̄incipiū agēs: natura. Opus artificis: ē cuius p̄incipiū agēs:
ē uolūtā. Opus creatiōis: cuius p̄incipiū agēs: ē creator. D̄ et na
turale illud q̄d cōsiderā sc̄ia naturalē. Cū ergo subiectū natura
lis philosophie sive corporis mobile. Prima nostra speculatio erit de
corpore mobili simplici: sive secūdū se. Secūdū de celo. Tertia de
elementis. Quarta de elementatis. Quinta de anima.

De principiis naturalibꝫ: & primo de corpore mobili. Cap. ii.
 Orpus sive dīffinītabꝫ antiquis. Corpus ē oī dī q̄d hēt̄ ē
nā dimēsiōne. l. Lōgū: latū: & profundū. Vel sc̄e: & melius
secūdū algazelē. l. Autēna. Corpus ē i quo ē aptitudo
intelligētū duas lineas iterfecētes: sive ad angulos rectos:
& tertīa linea interfecētē ambas illas ad angulos rectos. Est autē
corporis. Aliud mobile: Aliud imobile. Et dico corpus imobile: cor

pus stans quod non mouetur: neq; ad situm neq; ad formam. ut hoc quod dicitur celum empyreum. Corpus autem mobile est quod subiaceat motui: & quietum quod est etiam unum de principiis scie naturalis: teste ag. in principio primi physicorum. Teste at eodem ag. tria sunt principia naturae. I subiectu sua materia: & duo contraria. primitio: & forma. Quod sic patere potest omni eo quod fit secundum natum oportet aliquid subiici quod ad id quod fit in potentia. Per hoc quod dico aliquid subiectum tango materiam: sive subiectum. Per hoc quod dico quod fit: tango formam. Per hoc quod dico fit in potentia: tango priuationem uerbi gratia. Ex homine immu nis fit homo inservit. Ex femine non homine: fit homo ergo materia est unum principium numero: & est ut duum rōne priuationis priuatio enim accidit materie. Non enim est idem homini: & immuno lico esse. Quia ut dicit ag. duo sunt principia pri ma: ut est dicere numero. Neq; tamen penitus duo: ppter id quod alterum esse est ipsius: sed tercia. Quod at materia & forma sunt principia cuiuslibet corporis: ppter resolutione: abstractis enim cibis formis acciden talibus: tantum uenient ad formam subiectalem: que adhuc abstracta ppter intellectu remantur quoddam ualde occultum: quod est pria materia. Quod at hac materia fit aliquid: ppter hoc p elementa materiae. Quod at hac materia fit aliquid: ppter hoc p elementa materiae. Quod at hac materia fit aliquid: ppter hoc p elementa materiae. Quod at hac materia fit aliquid: ppter hoc p elementa materiae. Quod at hac materia fit aliquid: ppter hoc p elementa materiae.

Et si obiciatur quod esse est a forma ergo si hec materia est aliquid habet formam: & sic non est materia prima. Dicendum quod est actualiter et a forma: sed non potest: & tale esse habet materia prima. Vel potest dici quod aptitudo recipiendo est omnis forma: est ei p forma. Dicit ag. in principio physicorum. Tunc opinamus unumquodque cognoscere: cum eius cognoscimus primas: & principia priuata: quod est elementa. De his ergo principiis dicendum est singillatim: & primo de materia.

De materia. Capitulum. iii.

Ateria ut dicit ag. in fine ppter physicorum est priuatum subiectum. unicuique ex quo fit aliquid cum inservientem secundum accidere. Cum inquit dicitur quia i oeo quod fit secundum naturam: necesse est in esse materia. Non secundum accidens dicit ppter priuationem quod non est p se sed p accessu. Et hec est diffinitio ppter materie. De qua dicit ag. ibi de quod est genita: & incorruptibilis. Si enim genaret: et non genaret. Similiter si corruptibile esset corrupta: anquid corruptibile. Vnde Dyonisius in libro de diuis nobis. c. iiii. dicit sic. Neque corruptibile aliud existit: secundum quod est subiectum vel natura: sed detectu ordinatio: que est secundum naturam armonie: & conformatio: ratione ista

Dionysius
Arith

terie fit in heres: Et nota quod materia de materia i quantitate est apta nata recipe formam. Subiecta uero de sua subiectu i quantitate subiecta forme. Vnde accidens sua forma: non habet esse suu nisi i materia. Dicendum autem yle secundum quod non habet copiationem ad aliquam formam: & nuda est ab forma. Origo at dicit quod est principium omnium regum naturarum. Materies sic dividuntur. Quoniam quodam est corporalis. Et quodam est spiritialis. Spiritialis est illud in creaturis: quod non habet situum locum: sicut sunt angeloi: & aie in spiritu sui creat materia eu ipsi. Corporalis est il la que est in rebus hinc habet situum locum. Et illud quedam est naturalis.

Quedam est artificialis. Artificialis est illa que est in rebus artificialibus: quae principium est uoluntas creata. Naturalis est illud est in rebus naturalibus: quae principium est natura. Et illud. Quedam est uniuersalia sua prima. Quedam est particularis: sive secunda.

Vniversalis est quod non habet respectum ad aliquam formam: specialem sed ad oenam formam. Est enim quidam appetitus naturalis i materia ad oenam formam: & hoc est p ostmodum i pfectio: sui a forma. Vnde quod in quo magis deficitur magis appetit. Vnde ag. in fine primi physicorum dicit. Quod materia appetit formam sicut femina masculis & turpe bonum & pulchrum. Particularis uero est illa que facta est hoc aliquid: & coartatur a forma substantiali: & formis accidentibus. Et nota quod in materia artificiali est tria potentia passiva: sicut in re respectu statutae. In materia uero naturali particulari. Non solum est potentia passiva: sed etiam activa: ut patet in grano: & hec a theologis vocatur seminalis: que etiam est aliqd forme. Ita particulari quod est in generabilis: & incorruptibilis: sicut in celo: & in corporibus superioribus: i quibus est uirtus activa tan tu respectu inferiore. Quedam uero generabilis & corruptibilis sicut i elemenis: & elementis i quibus est uirtus activa & passiva. Ex his quod dicta sunt ppter colligi quod quicunque materia. spiritialis uero. Corporalis priuataris in generabilis. Corporalis priuataris genitabilis: & artificialis. Hec at sic se habet adiuicere: quod sicut genitabilis: simplicior est in genitabilibus: ita spiritialis simplicior uero. Imo ut uerius dicatur in infinitu plusquam ad ipsum nullam habet proportionem. Quoniam omne quod est ppterponibile alicui: aliquoties supradedit illud. sed materia corporalis infinites supra tanto facit spiritalem.

Ca. iii.

d Icto de materia dicendum est de priuatis: quod si notificari potest: priuatio est ab initio forma cum aptitudine materie ad formam. dico te aptitudine materie ad formam ppter in genitabilibus corpora i quod materia

b z

Hylc

nō ē priuatiōē ad nullā aliā formā ē i pōtētia. Cōtingere enim ab eo nō differt p̄petuū. Ut dicit Ag. i secūdū phisicog. Et nota q̄ cū priuatiō accidēt sit materia: sicut distingui duplex materia f. natural & artificial: sicut p̄t distingui duplex p̄uatio. f. natural & artificialis.

De Forma. Capitulum quintum.

Equis de forma: de qua p̄notat dū ē q̄dā forma abstraēta oīo a materia: & a cōditōibus materie: sicut motus: ſitus: & locū. & hāc coſiderat Metaphysicus. Elēt forma abſtracta a matia: ſed nō a cōditōibus matie: & hāc coſiderat Mathematicus. Elēt forma abſtracta a matia & cōditōibus matie: & hāc coſiderat Phisicog. q̄ ē unū p̄ncipio naturali philoſophie. Quā forma ut dicit Ag. in fine p̄mū phisicog. Eſt quoddā dñiū & optimū & appetibile. Dñiū dicitq̄ forma datā ē quo oē quod ēdeo afflībit. Optimum dicitq̄ ipa appetit a materia: ſed nō appetit nec materia: inēc priuatiōē. Ut dicit Ag. ibidē. Et nota q̄ forma dī multipl. Dī. n. forma i. p̄ficio: & ſecūdū hoc ſubſtituta p̄t dici forma: sicut aia ē p̄ficio corporis phisici organici: cuius ſe aia. Dī ēt forma ſimilis ſu iherēs: & talis forma diſiuit in libro ſex p̄ncipiōe: q̄ forma ē cōpoſitiōe cōtigēs: ſimpliē & ūariabilis cēnta cōſtēſ. Simplici dicitq̄ q̄ ſorma q̄tū ē ſe: ſimplex. Perterē ē invariabilis cēntia: q̄ ſi ēt ūariabilis p̄pofet recipere alia ſorma ſu pra ſe: & ſic eēt ſubiectū & nō ſorma: uel dī ſimplex ad dīam compoſiti. Invariabilis dī ad dīam materia. Dī ēt forma q̄li foris manēs: & ſecūdū hoc dī ſorma padigma. I. expletar. Forma dīidit ut materia. p̄mo i ſpūale & copalē. Spūalē ē illa q̄ facit ſpūalem q̄ ēt ſe ſpūali: uel et corporali: ita q̄ tota ſit i toto. Corporalē ē illa q̄ facit corporis ſu ūt i corporali: ita q̄ i maiori pte ſit maior: & i minor. Minor. Et illa q̄dā ē naturalis: quedā artificial. Naturalē ē illa q̄ ē i rebus naturalibus: ſue cuius p̄ncipiū ē natura. Artifici alis ē illa q̄ ē i rebus artificialibus: ſue cuius p̄ncipiū ē ars. Itē for mage: q̄dā ē uel ſequētā p̄ticularis. Vniuersalē ē illa q̄ tota ſit cōſiderat i ſua cēntia: ita q̄ nō ē alicui i ſpūa materia: uel albedo. Particularis uero ē illa q̄ ē ſingillati ſigū i hoc ſubiecto: uel hec albedo. Itē p̄ticulariū: q̄dā ē i corruptibilis ſu ſorma celi: quedā corruptibilis ſu ſorma elemētōe & elemētatoe. Itē for mage: Alia ſubſtitutis: alia accidētalis. Subſtitutalē ē illa q̄ adiudicē ſui ad materiam ſacit qd.i. cēntalē ſu igneitas. Accidētālē ē illa q̄ adiudicē ſui ad materiam: ſacit quale nō quid: uel albedo. Itē for mage: Alia p̄tā ūt immediate ūt materia: Alia mediate. Immediate poſita eſt forma

ſubſtitutis formarū uero poſitarū mediate ūt materia. Quedā poſitū mediate ſup̄ficie q̄ ſecūdū extētiōem ſup̄ficiei extēdit: & ha‐bet ſuū ſuū p̄met hīc. Alii alibi: uel albedoi color. Vnde pri‐mit ſub̄m coloris ūt ſup̄ficiei corpus. Corpis aut̄ mate‐ria p̄ma: & alterius nō ſoluit. Quedā uero non mediate ſup̄fi‐cie. I. q̄ nō hīſ ſitu ut p̄mitas & filatio & huiusmodi. Et nota q̄ ſi cut dicit Autreys triple ſuit opio atqueonū philoſophie: de for‐mis naturalibus. Quida. n. opinati ſunt formas eab extiſeo. ſ. a datore formarū: & a dationē cē extra materiā ſepatas poſitas in cōparibus ſtellis: ſit platonici. Alii aut̄ opinati ſunt formas eſe i. tra materiā ad: uel latere: & cē iſensibiles nobis: uel Anaxagoras. Vñ dicebat oē in oī miſeri. Tertia opinio ē Ag. q̄ ponit formas cē ūt materia poterū nō actū & ab extiſeo agente educunt de poterū ad actū. Vñ dicit i ſecūdū de gnatōe & corrōptiōe: p̄ la‐tio. i. acceſſo ſolis: ſacit gnatōe. Et i ſecūdū phisicog dicit q̄ hō‐gna hōiem ex materia: & fol. Itē nota q̄ ſorma dī ſorma: ſpēſtō endelechias ſue actus. Forma dī inq̄tū dat eſe materie: ſue in cō‐paratiōe ad materiā. ſpēſtō dī inq̄tū ē p̄ncipiū cognitiōis: ſuū in‐q̄tū cōſiderat i ſe. Ratio aut̄ dī inq̄tū eſt finis nature: uel iuſtūm eſt p̄portionabilis materie: Endelechias ſue actus dī inq̄tū oppō‐tiūr p̄tuationi. Itē nota q̄ ſicut dicit Ag. in ſecundū de gnatōe & corrōptiōe. Materie ē pati: moueri: mouere & facere: & alterius potētiae ūt ſorme. Vñ q̄ ſuo caret materia: oſo caret poſſibilitate: uel poſſibilitate: ſicut primū iſus. In aliis aut̄ ſecundū diuerſitatē ma‐terie: diuerſificat p̄tiationē. Et hoc dī p̄ncipiū naturali philoſophie ad p̄is diuſſificat. De cū reg naturaliū q̄ ſuū ſunt. C. vi.

Onſequētār cōſiderandū eſt de cauſis: que, et quod ſunt nōtēto. Prenotandū dīam iter p̄ncipiū: & cām p̄ncipiū iſiḡ eſt cauſa iſinfeccā: cēntialis rei. Cā uero extēdit ad cām iſinfeccā: & extiſe: uel poſt patēbit: uno iſiḡ mō ſecun dū Ag. ſecūdū phisicog. Cauſa dī ex quo fit aliqd cū ſuſcipti es ſtatue: cū ſuſcipti dī ad dīam priuatiōis. & hec ē cā materialis. Nota tū q̄ ſit materia ex qua ut ſtatue: & materia i qua: ut ſub̄m acci‐dentū: & è materia circa quā: ut ſub̄m potentie. Alio mō dī cauſa ſpēſtō: padigma: actus ſue p̄ficio: & rō ſpēſtō ſuū quoq̄ aliqd erat: eſſe: ut iſeignatā ſignis: & hec ē cauſa formalis ūt rō diffiniūa. Et nota q̄ ſimpliſcibus i angelis: & in aia idē ē ſorma que ē actus materie: & que ē actus cōpōlitōis: In cōpolitis uero nō eſt idem ut in hoīe: aia enī ē actus materie: hō uero ē actus cōpoſitiōis. Ter‐tio mō dīcif cauſa ut eſt p̄ncipiū mutatiōis: aut quetiſ: ut delibe‐

rans ppositi p̄ filii: & cē faciens facti: & hec ē causa efficiens. Et nota q̄ duplex est efficiens secūdū naturā. I. Intrinsicū: & extrinsecum. Intrinsicū: ut uirtus actiuā feminis in materia q̄ a theologis uocat ratio feminalis. Extrinsecū est uirtus celi secundū Ag. quia latio foliū facit generationē. Et nota q̄ media que sunt ad finem redūctū ad cām efficiens: sicut ad lānitātē fūni mācias: purgatiō organa. Oia enim hec finis gratia sūt. Quarto modo dicitur causa cuius ḡfa aliquid sit. ut fūniitas ambulati: & hec est causa finalis: de qua dicit Ag. que efficiens causa sit potissima est & finis aliage uult esse. Circa causas nota: quod causa finalis mouet efficiens uero mouet materiam. Materia mota ita dicitur formāscit patet de artifice. Et propter hoc causa finalis est potissima aliā. Item nota q̄ quedam adūnicib⁹ sibi cause sunt: sed no eodem modo: ut causa efficiens fūniitas sed nō fūniitas est causa efficiens laboris. Item idē contingit esse causam oppositorū: ut nauta cuius p̄sēntia est causa salutis nauis eius uero absentia causa periculi: tue euerſionis. Item nota q̄ cause dicunt multiplicitē. Aliqd est causa aliquius p̄ prius: & aliqd p̄ posterius: ut medicus est causa sanitatis p̄ prius: & arti sex p̄ posterius. Item aliqd est causa aliquius p̄ se: & aliqd p̄ accidentem: ut statuā faciens polidetur esse. Itē aliqd est causa aliquius in potentia: & aliqd in actu: ut edificator edificat domum. Et nota q̄ sicut est in causis ita & in causis.

De fortuna & casu. Capitulum.vii.

Ost hec dicendū est de fortuna & casu: quid sint. Et que ipsorum differentia. Multa enim a casu & fortuna cōtingunt. Quid enim sit casu: & fortuna: sic secundū Ag. inuestigari potest: eorum que sunt. Quedam sunt propter hoc: id est quae intenta sunt. Et quedam nō p̄pter hoc: id est quae nō sunt intenta: ut aliquem inuenire thesaurū cum fodit sepulchrum. Non enim propter hoc fudit sepulchrum: ut inuenire thesaurū. Item certa que sunt propter hoc. Quedam sunt ex propōsito: id est ab ufo liberi arbitrii: sive rationis. Quedam autem a natura. Illa fūnta natura: ut dicit Ag. in fecūdo physicorum. Quedam a quodam in seip̄is principio continue mota accedunt ad ali-

quem finem. Item eorū: que sunt a natura: quedam sunt: semp: ut solem moueti in circulo obliquo. Et quēdā frequenter ut pluuiam generari ex uapore. Horum autē que sunt a propōsito propter hoc causa per se est propōsito. Et eorum que sunt a natura propter hoc causa per se est natura. Sed eorum que sunt non propter hoc causa per accidentem est fortuna: & casus. Causa per accidentem dico quā fortuna: & casus accidit causis per se: & patet sic. Aliquis iuit ad forum ut emeret carnes: & dum iret inuenit thesaurū casu: qui casus accidit causa per se: s. uenire ad forum.

Oportet autem fortuna & casuaria fieri raro. Si enim frequenter sunt non dicunt fortūta vel casuaria. ut si aliquem euntem ad forum contingat frequenter balneari. Differat autem fortuna a casu quoniam fortuna tantum est in agentibus secundū propositū: quib⁹ inest bene cogitare: uel male. Vnde neq; inanimatum neq; infans neq; brutum aliqd facit a fortuna quoniam non habent propōsito: & neq; euafortūtum: neq; infortūtum est in his nisi secundū similitudinem sicut dicit Plutarhus euafortūtus esse lapides: ex quibus sunt a re. Sed casus est in non habentibus propōsito: & in brutis: & inanimatis: ut equus casu uenit ad domum & salutis est a lupo. Non enim propter falutem uenit dominum: sed ut cibum queret & triplex cedit: & casu fedes facta est. Non enim propter hoc cedit: ut fedes fieret: sed ut quiesceret in medio: sicut omne ponderosum tendit ad cētrum: ergo patet q̄ omnis fortuna est casus. sed non conuertitur. Et nota q̄ in his que sunt propter hoc: sive sunt a propōsito sive a natura contingit fieri errorem in fiendo: plusvel minus in debite. Ab errore qui fit in hisque sunt a propōsito: casuatur pecatum propōsito: ut si grammaticus eret in scribendo peccat. Si militer si medicus eret in potionando. Ab errore uero qui fit in hisque sunt a natura cauatur peccatum nature. Vnde Aristoteles in secundo physicoru. Monstra sūt per peccatum illius: quod propter aliqd est: sicut propter errorem nature contingit fieri in animalibus bouignas: & uiperinas: & in plantis uitignas: & olivieras. Sic igitur ad prefēns determinatum fit de causis que & quae sunt. Quatuor eūm sunt numero feliciter materialis: formalis. Efficiens & finalis: de quibus dicit Aristoteles in secundo physicoru. Quod eueniunt tres in unam multo iōns: que quidem aliqd est: & que est cuius causa fit una est: que uero unde motus est a principium specie eadem in his.

De motu opiniones.
 Voniā aut̄ ut dicit Ag. Natura ē principiū motus & statu & mutatiōis. Dic̄o breuiter de p̄ncipiis & causis na-
 turalis philosophie cōsequens ē ut dicamus de motu: &
 q̄cet̄ ip̄e: & loco. Primo ergo notandum q̄ de motu inter philo-
 sophos diuerse fuerūt opiniōes. Quidā enī ponebat motū s̄c̄lē
 uero nō. Et eorū qui ponebāt motū nō ēſe. Quidā p̄nebāt motū
 non eē ppter hoc: q̄a ip̄ossible ē duo corpora esse ī eodā loco. ut
 parmenides & mellitus. Dicebat. sic aut̄ aliqd mouet: aut nihil
 si nihil habet: p̄posuit: si aliqd: aut ergo p̄nacū: aut p̄ plenū. Si p̄
 uacū ergo qua rōne cēt aliquid uacuum adē tōne ubiq̄ p̄ergo to-
 tu uacuum: ergo totū nihil cēt. Si p̄ plenū ergo iā unū corpus effet ī
 alio: ergo duo corpora ī eodā loco: q̄ ē ip̄ossible. Vnde dicebat
 q̄ tū effet unū ens cōtinuum & imobile. Ag. aut̄ dicit q̄ tales nō sūt
 physici: q̄ physici supponit motū. Alii aut̄ dicebāt motū nō cē
 ppter infinitatē spaciū sicut zenodicebat enī sic. Si p̄ossible ē mo-
 tū ī eſe ponat: anteq̄ ergo aliquod corpus moueat: de loco ad lo-
 cū portet: q̄ p̄translat partē spaciū p̄mo anteq̄ p̄translat totū spa-
 ciū: & iter partē partis: & sic ī infinitū: q̄ infinitū fuit p̄tes spaciū
 sed infinitū nō p̄t p̄translat: ergo nō ēſt motus. Sed Ag. solvit hoc
 vi. physicoe & dicit q̄ dupl̄ p̄t spaciū cōsiderau. Iquā ad actū:
 siue nō ad extremitatē: uel quā ad potentiaſū quo ad diuīlo
 nē: & sic dī infinitū ppter infinitatē partiū. Inter eos aut̄ qui dice-
 bant motū eē. Quidā dicebant motū fieri p̄ uacū. Quidā p̄ ple-
 nū p̄ uacū: dicebant Democritus: & Eleutipus: & sequaces eorū
 qui ponebāt p̄ncipia reḡ corpora idiusibiliaque summatomia: ab
 a quod fine: & thomos diuīlo: & dicebāt q̄ nō contingebat uidere
 nec agere: nec aliquē ēē motū nisi p̄ uacū. Vnde dicebant: si totū
 ēſt uacū continget multū uideri ī celo. Ag. aut̄ dicit q̄ nec eti-
 am bouē: & dicit q̄ si totū ēē uacū nullus cēt motus. Nō enī cō-
 tingit motū fieri p̄ uacū: & hoc demōstrat i.iii. physicoe sic. Ve-
 citas & tarditas motu cauſat a grauitate: & levitate eius qđ mo-
 tur: & a subtilitate & grossitate mediū p̄ quod ē motus. Ponat ergo
 q̄ corpus leuissimum moueat p̄ medium subtilissimum: cōflat q̄ ille
 motus ē uelociſſimū: & motus uelociſſimū mensurā minimo
 tempore. Velox enī ēſt ut dicit Ag. quod ī parco tēpore multum
 mouet. Tardū aut̄ quod ī multo tēpore: parū mouet: ergo si
 ēſet motus p̄ uacū: cum uacū ī infinitū excedat etiā medium
 subtilissimum. Est enim uacū lo cus catens corpe cōstat q̄ iste mo-
 tus ēē uelocior uelociſſimū: & p̄ cōſequēs mensurā tēpore mino-

ri minimo. sed hoc ē ip̄ossible. Nullus ēſt enī motus uelocior ne-
 lociſſimū: nec aliquod tēpus ē minus minimo ergo p̄ uacū non
 cōtingit motū eff̄. Et hec demōstratio ualeat ad intelligendū q̄o
 angelus mouet de loco ad locū nō tēr̄ per mediū. Motus enī eius
 ēſt uelocior ī infinitū ī motu corporis. Motus enī angeli nō mēſurāt
 tēp̄: led nūc. Et si obiciſ q̄ iter duo nūcē tēpus mediū. Et si sit
 motus anguli mēſurāt nūc & nūc ergo & tēp̄. Dicendū q̄ ē nūc
 fluenſ: & iter talia duo nūcē tēpus mediū. Et ēſt nūc uicissitudina
 tē: & iter talia duo nūcē ēſt tēpus mediū: & tali nūcē mēſuratur
 motus anguli. Dicit ergo Ag. motū fieri p̄ plenū actū: p̄ uacū
 ī potentia. Sicut ēſt uidere: quando aliquis per aerem mouetur
 nē per aquam:

De diffinītib⁹ motus. Ca. viii.

E motu īgīt uideindū ēſt quid sit: & de ipsius diuīſione.
 Motus sūt diffinīt⁹ ab Ag. iii. physicoe motus ēſt endele-
 chia exiſtū: uel entis ī potētia: secundū quod huiusmō
 ēſt alterabilis inq̄t alterabile alterato. Itē ī eodē motus ē actus
 imp̄fectus. Itē Autēna ī diffinīt⁹ motu. Motus ē extūs de po-
 tētia ad actū cōtinue & nō subito. Itē sic diffinīt⁹ motus. Motus ē
 prima p̄fectio eius quod ē ī potētia. Que diffinītēs ut manife-
 stant. Sc̄iendū q̄ restū quēdā sunt ī potētia ut eliciat actus ea
 rū subito: & talū nō ēſt motus. Quedā aut̄ sunt ī potētia ut elici-
 at actus nō subito: & talū ēſt motus. Hoc aut̄ quod sic ē ī po-
 tētia duplē habet potentia: una respectu motus. Et alia reſpe-
 ctu eius quod acquirit per motū: & sic patet qualiter motus sit pri-
 ma p̄fectio respectu ſequentis. Est enim motus actus quo exi-
 stente adhuc aliquid eius remanet. Forma autem que acquirit
 per motum: ē p̄fectio quo exiſtēt: nihil remanet iplus ſupple
 acquirendum. Et nota q̄ motus nō mēſuratur proprie nūc tē-
 pore tanq̄ p̄pria paſſione. Vnde cum tēpus sit continuū: & mo-
 tū ſit continuū. Continuū aut̄ ēſt cuius partes ad unum termi-
 num cōmūnum copulantur ergo motus partem & partem habet
 & medium. Et ex hoc est q̄ quicquid mouetur proprie mouebar-
 tur: & mouebitur. Et enim partim in termino a quo: & partim in
 termino ad quem: & partim in medio. Talis enim motus non ēſt
 nūc corporum que partem & partem habent: & mediū. Et nota
 differentiam inter continua contigua: & conſequēta. Conti-
 nuā ſunt que copulat ad unum terminum cōmūnum: ut par-
 tes lineae: ad p̄fēctum: & partes ſuperficie: ad lineam: & partes cor-
 poris ad ſuperficie. Contigua uero ſunt quorum termini ſunt
 ſimilē idest non diſtantur penna & pergamenum. Conſequēta

vero sunt que non habent inter se medium sui generis. Aliud autem nihil phibet esse medium:& sumitur genus largere: ut duo atque sunt eiusdem generis:& due domus & familia. Item nota quod ad umum numero. ut dicit Aristoteles quinto physicorum. Tria exiguntur felicitate ut id quod mouetur sit unum numero:& tempus mensurans motum: sit unum numero & continuum: ita non iterat quies. Vnde ut dicit ibidem Aristoteles. Multi & non unus motus est: quorum quis medium est. Quare si aliquis vel unus motus statu occupetur: neq; unus neq; continuus. Et hoc ualeat ad cognoscendum quando sint unum peccatum: & quando plura dicunt enim quidam quod uno actu contingit committi duo peccata: ut si quis occidat uirginem opprimendo eam vel si fornici coram aliquo pretest ei occasionem ruine. Dicendum quod non est unus motus: quia non est ad unam formam vel finem: sic enim forniciatur. & cetera adalizat. Item nota quod aliquid mouetur per se: & aliquid mouetur per accidens: per se mouetur subiectum per accidens mouetur aliquid duplicitate: uno modo sicut forma in subiecto: ut albedo mouetur motu subiecti: secundum quod dicitur. Mouentibus nobis: mouentur omnia: que sunt in nobis. Alter modo sicut pars in toto: ut clavis mouetur motu nauis.

De diuisionibus motus. Capitulum. ix.

Vnc uidendum est de diuisione motus. Motus uno modo sic diuiditur motuum. Alius naturalis: alius uiolentus animalis. Naturalis est ille cuius principium unius intra est ipsa natura. Violentus est ille cuius principium est ex tra inferente uim panno. Animalis est ille cuius principium ita est anima. Et hec diuisione sumitur ex eo quod dicit Aristoteles in septimo physicorum. Quod omne quod mouetur. Aut a seipso mouetur: aut ab altero. Et nota quod motus naturalis in principio est remissus: in fine intensus. Animalis autem in principio & in fine est remissus: in medio intensus. Violentus in principio est intensus & in fine remissus. Motum uiolentum diuidit Aristoteles in septimo physicorum in quattuor species: i) pulsione: trahitione: uertiginem: uertiginem. Pulsione sunt duae species felicitate: impulsio & expulsio: impulsio est quando mouens ei quod mouetur non deficit. Expulsio autem est quando expellens deficit. Tractio est: cum ad ipsum uel ad alterum uelocior seu uehementior est mo-

tus trahentis non separatus ab eo quod trahitur. Et ad hunc reducuntur inspiratio: & expiratio: & speculatio: & radiatio que sunt similes tractationi. Vecchio est quando aliquid non secundum se: sed secundum accidentem mouetur. Et hoc contingit in tribus modis scilicet in pulsione: trahitione: & uertagine. Vertigo est motus compotitus ex trahitione: & pulsione. Alio modo diuidit Aristoteles motum i post predictum: per sex species felicitate generacionem: corruptionem: augmentationem: diminutionem: alterationem. Et secundum locum mutationem: Cuius sex sunt differentiae felicitate ante: retro: sursum: deorsum: dextro: sinistro: sursum.

Sed ipse corrigit se in physicis dicens: quod generatio & corruptio non sunt motus: sed mutationes. Vnde dicit in quinto physicorum. Hec autem mutationes quidem sunt. Motus autem non sunt motus: est de subiecto ad subiectum: deinde de ente ad ens. Generatio uero est de non ente ad ens. Corruptio autem de ente ad non ens. Item motus non est nisi in re existente: & fixa et in tempore. Generatio uero & corruptio non sunt in re fixa nec in tempore: sed in instanti. ergo generatio & corruptio non sunt motus: sed mutationes.

Omnis autem motus est mutatio: sed non convertitur. De his autem speciebus plenius dicendum est in tractatu de elementis.

Item nota quod aliquid mouetur per locum: & tempus: ut corpora. Quedam per locum: sed non per tempus: secundum quidam: ut lux ab oriente in occidente in instanti. Alii dicunt quod motus est in tempore imperceptibili. Quedam per tempus: sed non per locum: ut angelus. Aliquid nec mouetur per tempus: nec per locum: ut deus qui stabilis manens dat cuncta moueri.

De quiete. Capitulum. x.

Ite de motu dicendum est de quiete. Opposita enim iuxta se posita: magis eluescunt. Quietis sic diffiniuntur. Quies est id quod est in re: cuius aptitudine est ut motus: non tamen est motus. Ex hoc patet quod sicut motus est in tempore, ita quietis in tempore. Non autem intendimus hic de quiete: secundum quod est in deo uel in angelis. Item secundum Aviceinam: quies est prout motus in illo de cuius aptitudine est: ut moueat non tamen est motus. Ex hoc patet ut supra sicut motus

diuiditur in motum naturalem uiolentum & animalem. Ita & quies. Quies naturalis: est quando corpus est in loco suo proprio & determinato sibi a natura: sicut terra in centro. & ignis in alto. Qui es aialis: est quia alia cessat a motu: sive conatur: suo appetibili sive non. Quies uiolator: quia corpus est in loco sibi accedit: sicut si terra esset in alto: & ignis in centro.

De loco. Capitulum. xi.

Equis de loco. Locus sic diffinitur a Dama. Locus est corporis finis eius quod continet secundum quod continet: id quod continet: sive aeternum continet corpus: corpus autem continetur. Est autem duplex locus. si intelligibilis & sensibilis. Intelligentia est corpus spiritualium creaturarum. ut angelorum & animarum exute: que licet sint in loco corporali: non in corporaliter: sed intelligib[er]e. ut dicit Damascenus. Est autem locus intelligibilis. ubi intelligitur. & est intelligentia & corpora natura ubi nimirum est & operatur. Locus corporalis est locus corporis qui diffinitus est ipsa. Et nota quod triplex dicitur aliud esse in loco circumscriptione: diffinitive: & replete. Circumscriptione autem dicitur aliud esse in loco: cui potest assignari principium: medium & finis in loco cuiusque pars: metitur partibus loci: sic est in loco corpus diffinitivum aut deesse in loco: quod sic est hic quod non est alibi: & sic angelii sunt in loco. Angelus enim ibi est ubi operatur: ut dicit Dama. & anime exute. Exute dico: quia aeternum continet ius loco: sicut est in corpore. Replete dicitur aliud esse in loco: quod replete locum: sic deus est in eo loco: cuius deus replete o[mn]ipotens locum. Item quedam sunt in loco: sive sicut subiectum. Quedam per accidens: sive ea que sunt in loco: ite nota quod est locus cois: & locus proprius. Locus cois est sicut est lumen: de quo dicit Dama. Quod celum est continet visibilium & invisibilium creaturarum. Et dominus est locus cois omnibus qui sunt in domo. Locus proprius est circumscriptionis corporis includens tem: nec maior: nec minor corpore: quod includitur: & secundum hoc est quantitas.

De tempore. Capitulum. xii.

Equitur de tempore: de quo. Primo dicendum est quid sit. Secundo quid sit esse in tempore. Tertio de distinctione temporis. Quarto de distinctione temporis.

Tempus sic diffinitur ab Aristotele quanto phisorum. Tempus est numerus motus: secundum prius & posterius. Item sic: Tempus est mensura motus secundum prius & posterius. Que distinctiones manifestius intelliguntur ex comparatione temporis ad motum localem: cuius primo & per se propria passio est tempus

Motus igitur localis est sup magnitudinem: quod habet prius: & postea: & ille pars dicitur respectu aliquius medie: p[ro]pterea. Mobile autem quod mouetur: sup ipsum est etiam diffibilis: & est potentia ad renovationem: ubi: & loco: & situ. Et hec potentia diffusibilis est secundum prae magnitudinem: & ubi: & loco: & situ. Et cum ipa potentia sit diffusibilis: & oportet diffusibilis sit mensura aliqua: illius poterit in exitu: ad actum erit mensura aliqua. Jam autem quod ferit vel mouet in suo motu: est unus & idem: hinc in comparatione ad partes magnitudinis: respectu termini: in quo: & respectu termini ad quem est motus continuus. Cum igitur motus sit medius inter magnitudinem & mensuram ipsius motus. Mensura poterit exstituisse: actum continet in motu: habet tria causata ab ipsa potentia continua: id est precedente. prius & posterius: causata a priori & posteriori in motu: & medius continua illarum: correspondet ei quod ferit vel mouet: continua a termine a quo: & a finimo ad quem: & ita patet quod motus est continua ex continuitate magnitudinis: sive spatii super quod est motus. Et in motu est prius: & posterius: & medius: sed istud medius non est manens id: sicut nec in magnitudine: ubi: ubi: & situ: non est id medius sive inter quamcumque partem accepit: & accepti potest in tota magnitudine. Sicut: idem est quod mouet vel fertur continua in tota magnitudine secundum substantiam quod adiacet ei quod fertur: & tam non habet id est secundum dum quod fluit a priori in posterius: sive fluxu habet ex continuo processu mobilis: ex parte priori in parte ultiori: magnitudinis: cum tam non maneat in substantia motu continua. Et sic patet quod nunc est substantia temporis: quia tempus nihil aliud est: quod nunc fluxu suo: suscipiens est continua. Nihil enim est accidens de tempore: nisi nunc. Quod enim praeterit non est: similiter quod futurum: est nondum est. His igitur secundum est quod duplex est numerus. s. numerus numerans: & numerus numeratus. Numerus numerans: sive numerus permanens: quo possunt multa numerari: ut denarius: octonarius & huiusmodi: quo numerantur octo aeni: & decem homines. Numerus autem numeratus est numerata: ut canes: asini: & cives. Numerus itaque numeratus dividitur: sive secundum potentiam: & secundum actu res numerare in actu. Ita numerus numeratus duobus modis numeratur: scilicet a causa numeri. Ca causa que facit esse numerum: & sic tempus numeratur a motu: quia prius & posterius in tempore: & non habet id est secundum quod est hic & ibi: atque & postea: id est nunc: secundum substantiam causam: vel connumerans a priori & posteriori in motu. Atque numeratus numeratus a suis partibus: &

ā substantia sua si habet eam & secundū hoc numerat duplex tempus. s. priori & posteriō in p̄ceptū partibus & a nūc ifata secundū cēdētā manēt secūdū substantia numerat ut a substantia sua. Sic ergo apparet quō tēpus est numerus motus: secūdū prius & posterius. Item alio mō cōsiderat numeris qui ē tēpus. f. ut ē mēsura rediens quātitatē motus. & sic tempus est numerus numerans motus. Certificat enī p̄mo quātitatē tēpis quod sit ex motu ut ex sua cā & ex numero suag partii & tēre substatit & hē certificata certitatē motus. Et hoc est quod dicit Ar. Quod tēpus est minimus numerus. Minimus at numerus ē dō. Minimus numerus dico numeri nūcari. Minimus enī numerus numeri nūcari. Et binarius sue dualitas. Vnde tēpus numerat motu vel menurat eo mō. quo duo accepta multotēs explicat partes aliquis quantū dūias p̄ patem numerū. Vnde tempus nō multiplicat numerū ultra dūo. tēpus & posterius: sed illa multotēs accipiunt. secundū partes ipsius motus. s. in tota quātitatē motus. Et sic patet quō tempus ē numerus motus: sue mensura: secundū prius & posterius. Et ex hoc patet etiam q̄ motus nō p̄tētēs numerus tēpis secundū se. sed paccūs licet sit cā tēpis quia nō est cā itanētēs est cā efficiens. Tertie i motu nō est idē iteratū manens s̄ in substantia nec manens i se codequa id quod ē accipē ut motu: nō idē p̄ manēs: tñ id quod accipē dc tēpe ē p̄manens idē s̄ in substantia & ē loco unitatis iterate in numero. Et sic patet qđ est tēpis quia est p̄pria passio motus. Et quō menurā motus. Sed notandum q̄ nūc diuobus modis accipit. ut dicit Autēna f. p̄ nūc quod est substantia tēpis: quod dicit est. Et p̄ nūc signato: & illa acceptio ppendit ad s̄ in studiū p̄ctū. Po namus enī p̄ ipso s̄ibile q̄ sit p̄ctus fluens p̄ linea: p̄ctus illi fluxu suo: cōtineat facit linea succellatāq̄ p̄manentiam nō habet in p̄ibus que inq̄ linea non habeat substantiam aliquā ni si substantiam p̄ctū: sed cā habet altere secundū q̄ p̄ctus ē hic & ibi i lōgitudine ante & post: & cū illo p̄cto s̄ in studiū habet nūc quod est substantia tēpis: & hic nō accipit ut terminus. Sed iterū i mathematica ḡgitatidē p̄ctus terminans: & cū illo habet s̄ in studiū nūc secundū quod ē terminus tēpis: sed non est terminans actu sed p̄ copiatiōnē ad intellectū: vel ad aliquem motu. Et si q̄s uellet diligere secundū Autēnam diceret. Quod nūc quod ē substantia tēpis dicit p̄prie iſtans: quāsi nō itans. Nūc at quod est cēminnis tēpis retinet p̄prie nōmen ipsius nūc. Et notandum q̄ p̄tēs ad lineam: & nūc ad tēpis in q̄būdam s̄ in hēt. In q̄būdam

nūc dissūl̄t̄r. in cēmāndo. n. & cōtinuando: s̄ in hēt quōdāmō sed i cēntiādo ut ita dicāsūl̄t̄ i substantiādo: nō hēt c̄ s̄ in: quia p̄ctus nō facit lineam: neq̄ flēs neq̄ nō flēs: sed nūc fluxu suo facit tēps ut dicti ē. & iō p̄ctus nō ē substantia linea. Dixi autē q̄ nūc & p̄ctus cēmāndo & cōtinuādo quodāmō s̄ in hēt: quia i linea ē accipē dō emāntia actu. Sed Autēna p̄bat q̄ nūc nō ē emāns actu i tēpe eo q̄ nō ē iſterū p̄tēo tēpis secundū naturā sua sed secundū intellectū unūq̄ secundū copiatiōnē ad motū aliquē definiāto. S̄ in p̄ctus cēmāndo ē p̄ncipium & finis. & iō q̄ ut̄ p̄cto cēmāndo bis ut̄t̄ codē. & iō q̄scērē accidētō hēt s̄ in motus sit supra linea: q̄ mobile ut̄t̄ puncto cēmāntētētē i tēpe ō rō finis ad p̄cedētē magnitudinē. & ita ut̄t̄ eo i motu cē: quia mo ut̄t̄ finis nō ē in fine allucius magnitudis. Vt p̄bat i texto physicoz. Si autē ut̄t̄ i tēpe i rōne p̄ncipiatētē i tēpe nō p̄tēt̄ quod ē motus i sequēti magnitudinē. Sed q̄nūc ut̄t̄ puncto ut̄t̄ eo i motu nūcētē bis ut̄t̄ p̄cto. ergo ut̄t̄ eo i duobus nūcētē & inētēcūpō nūcētē ē tēps medium. ergo inf̄ nūc i quo ut̄t̄ p̄cto ut̄t̄ fine: & inētēcūnē i quo ut̄t̄ eodē puncto ut̄t̄ p̄ncipio c̄tētē i tēps medium & in illi ē quies. Et hoc ē quod dicit philologus i. iii. physicoz Quod q̄nō mobile uno puncto ut̄t̄ duobus ut̄t̄ quietētēcētē accidit. Et ergo dissūl̄t̄udo q̄ punctus cēmāndo qui ē in linea: bñ accipit ut̄t̄ p̄ncipium & finis. ita q̄ nihil erit medium: sed num nūquā p̄tētēcētē i tēpe i tēps medium. Et nō tandem q̄ substantia dī. Vno mō aliqd cē quod erat: & sic nūc nō ē substantia tēpis & iſtūl̄sibēlētē ē substantia diuifibēl̄. Alio mō dī substantia id quod ē res: & sic bene p̄tētēcētē iſtūl̄sibēl̄ ē substantia diuifibēl̄. sed tñ cē diuifibēl̄ ē ab alio. & sic nūc est substantia tēpis: cuius tñ cē erit a fluxu ipsius nūcētē de p̄terito i future. Nota q̄ nūc p̄tētēcētē iſtūl̄sibēl̄ ut̄t̄ flēs: & sic est tēps & p̄tētēcētē p̄tēs. Vt el̄t̄ diuidentē: & sic nō ē tēps nec p̄tēs. Quot modis aliqd sit in tēpe. Cap. xiii.

Estatūcētē dicere qđ sitētē i tēpe. Et ad hoc secundū q̄ aliqd dī q̄t̄tuor modis esse in tēpe. Prīo aliqd est i tēpe ut̄t̄ in subiecto: & si passiōnes tēpis sunt in tēpe sicut lōgō & breue multū & paucū. Secundo mō dī aliqd esse i tēpe sicut id quod est substantia ipsius: & si nūc est i tēpe quia ē substantia ipsius. Tertio mō dī aliqd ē i tēpe sicut tñmū i tm̄tātē: & sic nūc signatū ē i tēpe. Quarto mō dī aliqd cē i tēpe sicut i nūero: & hoc ē tēpe ut̄t̄ p̄ponimētērā. Et hoc cōtiḡt̄ i duobus modis. i. absolute & p̄ copiatiōnē. Absolute adhuc duobus modis. s. p̄ prius & posterius. p̄

prius est in tpe motus & mobile: secundū qđ ē in motu. Et per posterius quies & gesce: secundū qđ referuntur ad motu. Et p̄ prius ē in tempore: adhuc duobus modis. si totū tpe mensuratur. & p̄ tē potis mensurari. Toto tpe sicut motus celi. Parte tpe sicut ali⁹ motus. Per cōparatiōem uero ē ē in tpe: dicit̄ tribus modis. Aut enim id quod cōparatur īmōble secundū cēpōse: & agere. Sed com̄paratur ad rem mutabiliē vel mobile: secundū durationē excellētē in ante & post: & cōcomitātē. Et sic dicit̄ deus fuit deus est: deus erit. Sensus enī est ut dicit̄ hieronymus. Deus fuit: id est nūq̄ de fuit. Deus ē: id est semper est. Deus erit: id est nūq̄ decriit. Aut id q̄ comparatur: secundū cē quidē īmōble: sed secundū posse quod est coniunctū motu īmōble: secundū uicissitudine. Et sic angelus est in tpe: secundū oīs differentias tpi: sicutia potētia angelī uici studinatur per actus intelligendo diuina & uolendo. Et hoc qđ ad cognitionē ueritātē. Et secundū hoc dicit̄ Augu. qđ deus mo uet spūalem creaturā tpi. Creaturā uero corporalē p̄ locū: & tēpus. Aut ita qđ cē quidē rei et tōtū simul: sed hēt potētia ad motū continuū: quod dicit̄ ad differentiā motus angelī. Et hoc cōtigit duobus modis: secundū duplēcē modū potētiae. Est enī potētia ad ubi tm̄: & ad ubi: & ad formā. Et primo modo celi est in tpe. Secundo modo: generabilia & corruptibilia sunt in tpe. Tempus diuiditur per tres differentias. tpi: prēteriti: & futuri. Preteritū: est quod fuit: & non est. Prefens: est initium quidē futuri: & finis prēteriti cōtinuata ad instans. Futurū: quod nō ē: sed erit. Iam uero est pars futuri: prope p̄ nūc. Oli enī cēquō p̄cul est a prefensi. Repete ueroē iīfēbili tpe p̄paratē. Subito autē ut dicit̄ beatus diony. in mīstica theologiā: quod est p̄ spē: & ex non apparet ad manifestū eductū. Vlterius notandum qđ tpe multiplicē accipit̄. Alter enī dicit̄ tpi secundū qđ adiacet motū naturali. Et aliter secundū qđ adiacet cuiilibet mutatiōi: siue illa si naturali: siue supra naturā: & siue sit in formis corporalibus: siue ī formis spiritualibus. Tepus enī quod adiacet motū naturali: p̄prietas motus cui adiacet. Et ideo natura tpius & p̄ncipia: lepē dēt a p̄cipiēt motus. Motus aut̄ p̄prietas ē mobilis: secundū qđ mobile. Et dicit̄ p̄cipiēt ab ipso. Vñ cū mobilis in natura sit diuīsibile: & sit parti ī termio a quo: & p̄tm ī termio ad qđ secundū ē: & mediū p̄ quod mouet hēt rōnē finis & p̄cipiēt. Ideo motus tpius ē p̄fectus actus. & hēt quod fit p̄fectus a termio ad qđ autē sit actus hēt a termio a quo. Et si tpius quod adiacet ei ē cū priori & posteriori: quoge unū hēt terminū a quo. s. prius. Altera a termino

ad quē. s. posterius. Et quod de ipso ē accipe ē nūc fluens cōiunctū priori & posteriori. Et itēd tpi i quo nō cōtingit se nūc, nec cō sequuntur se ne adiuvent. Et hoc tpe mensura ī motu primi mobilis: & p̄ cōsequens oīs motus: qui sunt sub motu celi. Qēs enim motus: sicut dicit̄ philosphorus: mensurant p̄ motu celi: tanq̄ p̄ simplicissimū sui generis. Et si tpe mensuratur p̄ numerū motus celi: tāq̄ p̄ extremitē adiacens: quod nō celi eodē genere: quia ē ē in tpe est esse ē numero sicut dicit̄ philosphorus: & in eodē numero nūtate possumt ē plura nūtare. P̄ es enī tēs possunt referri ad unū numerū. Et si aliud tēpus qđ adiacet mutatiōi supra naturā: sicut creationē: qui licet nō dicat mutationē ī creatore: ī mutatio nem quandā dicit̄ in creatura. Que mutatione creature nihil aliud est: qđ exīta creature p̄st nihil. Et i hac mutationē nō est accipe sūbiecta materiā: supra quā sit mutatione. Neq̄ enī est accipe p̄uationē terminū a quonisi secundū rōnē: & nō secundū ēē. Cum enī dicit̄ hō: fit ex nihil. Nihil non ponit naturam siue matēriā: sed tm̄ nominat̄ ordo secundū rōnē entis ad pure nō ens: secundū tē enī nō est ordo entis ad nō ens: & istud ē tēpus īndivisiōle. sicut ipsa trāmutationē enī est i ipsa accipe rōnē p̄fecti & p̄fecti: secundū quid: sicut ē alio motu. Est & tertiu tpius quod adiacet motui aie: cūcius motus ēē dicit̄ Avernoys actus p̄fectus. Et hoc maxīcē qđ mouet ad gratiās quo motu nihil ē de intercep̄tiōē media: a quo causat̄ fluxus tpi. Alii enī semp̄ ē sub gfa. uel sub p̄ctō. & nunq̄ est secundū qđ sub gratia: & secundū qđ sub peccato: sicut ē in alteratōē de albo ad nigru: ubi ē intercep̄tiō media coloris. Et si hoc tēpus adiacet motui angelis: secundū qđ diciamus qđ angelī mouent̄ ī tpe. & intelligat̄ ī tpe: secundū discursus intelligētē angelicē: sup̄ res intelligibiles i cognitionē ueritātē. Dico aut̄ i cognitionē ueritātē: qui secundū cognitionē matutinā attingit̄ eternitatē. Et itē motū tam aie qđ angelī: mensurat̄ nūc uicissitudinā secundū qđ aia uel angelus mouet de uno itellec̄to ad alind. Et quilibet actus eius ē p̄fectus. Et hoc ē quo dicit̄ Augusti. Quod deus mouet creaturā corporalē p̄ tēpus & locum. Creaturā aut̄ spūalem per tēpus tm̄. In hoc enī tempore nō est incōueniēt̄ qđ nūc sit cōsequens ad nūc finē medio. Et notandum qđ tēpus est plus causa corruptiōis: qđ ḡationis: ppter mutationē quā mensuratur que facit distare a principio: quod enī antiquā & sene scit: p̄pe iterum est. Et hoc de tempore sufficiat.

De eternitate. Capitulum. xv.

Via dictum est de tēpore: quod est mensura terū tempo

raliū. Diendū ē de eternitate: q̄ ē mēsura eternoḡ. Et de eo q̄ est
mēsura euīnōḡ. Quedā n. sūtūr dī ilū. dī cāulis: quoḡ sūba & ac
tio sit i tpe:ficut natura eterna. scuius ēē p ḡficiō. Quedā aut̄
sūt quoḡ sūba & actio sūt supr̄a:ficut nat̄a sup̄a. tdeus p̄:
filius & sp̄s. Quedā uero sūt quoḡ sūba supr̄a tps: ē. fed actio i
tpe:ficut natura media cuius ēē p creationē. Quantū mēbz sta
re nō pōt̄is enī actio alīcūs ēē p̄s q̄ sūba ipsius: quod ē ipoſſi
ble. Itē iste t̄s mēlure accipunt i copatiō ad duratōne. Est n.
qđā duratio h̄is p̄ncipiū & finē:ficut tps. Et ē qđā nō h̄is p̄ncipiū
nēq̄ finē:ficut eternitā. Et ē qđā h̄is p̄ncipiū nō h̄is finē:ficut euī.
Quartū mēbz itē stare nō pōt̄. Oē enī qđ h̄et finē:h̄et p̄ncipiū
Eternitatē sī diffidit Boetius i li. de cōfo. circa finē. Eternitas ē i
fīmīab̄ uite tota sī & p̄fecta p̄fessiō: qđ diffinītio sic p̄o expa
nari p̄fessiō: cōc̄ ē i mēlure. Ois enī mēsura possidet ab eo cu
iūs ē mēlure p̄ fētānd̄ p̄b̄ passio ipsius p̄ hoc qđ dicit termina
bilis uite tagi sūb̄m ipsius eternitatis. f̄dēt eternū nō h̄itē p̄ncipiū
nēq̄ finē qđ sūb̄m nō ē aliud ab eternitate nisi secundū rōnē.
Et potius dicit uite qđ ē p̄ hoc innūs dīam ad ea q̄ sunt i eterni
tate ē in penīs nō h̄itē uita blām nēq̄ iucundā: uita enī li
cer sumat abolute p̄ quaicū uita: tñ hic p̄ appropiatōnē sūmī
p̄ uite iucunda atq̄ bñā. Tota sī dicit ad diām tps: qđ nō ēst totū
sī: sed ps p̄teriē p̄sp̄s futurā ē. Et nō pon̄t̄ ibi sī: p̄t̄itē p̄t̄um
fed dī sī id ē nō dīfīs p̄fēctā dicit ad diām cuiq̄ dī nō oīo simplex
est ficut nec id cuius mēsura ēp̄fēctū enī ibi p̄ simplici ponit̄. Et
notā q̄ eternitas analogiē: siū p̄ prius & posterius dī de creato
re & creaturis. Tres enī sunt cōdītōes eternitatis: p̄p̄ dīcē. I. mī
plex: inuariabilis: & eternabilis: secundū qđ in terminabile dicit nō
folū p̄nuatōne finis: sed etiā p̄ncipiū: & sic soli creatori cōuenit. Il
le cui uero folū simplex ē: & inuariabilis: & i terminabilis. Sed creatu
re qđā participat nomē eternabilitatis suo mō. sicut angelī & aie
bē: & etiā corpora post resurrectiōnē p̄cipiāt nomē i terminabilita
tis. ppter finis carentia: fed nō p̄ncipiū. Et ob hoc ageli aiebē &
corpora post resurrectiōnē dīr eterna: & i eternitate. Eterna dīr ppter
i terminabilitatē. In eternitate ppter iuariatiōnē uel inuariatiōnē. Itē
quedā creature p̄cipiāt eternitatē rōnē eternabilitatis ppter ca
rentia finē:ficut pene dīr etem: fed nō dīr i eternitate: qđ nō p̄
cipiāt rōnē i uariatiōnē. Inuariatiōnē uel inuariabilitas dicit bñ
elle. Sed hec cōdītō qđā simplicitas i nulla creatura simp̄l iue
nit. Itē eternitas dicit mēsura excellentē sūtū ad utrīc̄ termina
num. Et sic quedā creature ut generabilia & corruptibilia claudū

tur ab eternitate: sed nēq̄ sunt eterna: nec in eternitate. Quedā
siguit̄ sunt eterna & i eternitate ppter. Quedā uero non ppter.
Et ppter quēdā sunt eterna & i eternitate p participationē: que
dam eterna p participationē: fed nō in eternitate. Quedā neḡ
eterna nec i eternitate: sed claudū ab eternitate. Quartū mem
brum flare non pōt̄. s̄q̄ aliqua sunt i eternitate p participationē:
sed non eterna. Omne enim inuariabile caret fine: sed non couer
titur.

De nunc eternitatē. Capitalū.xvi.

Equit̄ de nunc eternitatē: de quo dicit Boetius in libro
de trinitate quod nīc flans & nō mouens se semp̄ eterni
tatis facit. Quod melius intelligitur facta cōparatio
nē ad nunc tēporis. Imaginatur itaq̄ linea a.c. & sit
b.p̄fessiō & mouēat in ita linea ab a in c distinguishing prius a po
steriore. Primā autē partē dicimus p̄tr̄: sūta posteriorē uero
p̄tertransfūndā. Similē intellige per a totum tēpus: p̄b autē
intellige ipsum num tēporis: quod cōtinē mouet ab a in c &
quod p̄terrāsum est dicimus p̄terrāsum: quod uero p̄tertransfū
dum est dicimus futurā. Et sicut in linea ipsum b mouens se: sem
per librabit̄ a posteriori & addit̄ priori: sūta enim nunc semp̄ sub
trahit a futuro. & addit̄ p̄terrāsum. Et etiam si b punctus staret in a.
& non moueret̄: non esset prius nēq̄ posterius: sic nunc tempo
ris si stet̄ in principio temporis: non fuisset nēq̄ p̄terrāsum:
nēq̄ futurā. Cum hoc autē nunc tēporis imaginetur nunc ali
quod quod stet̄ ab eterno. iam omnino in illa eternitate non
esset p̄terrāsum uel futurā: sed totum p̄fens̄: & totum simula
lit̄ qđ est in eternitate: sed non in tempore. Tota enim eternitas est
quoddam nunc inuariabilis. Sed iam uidetur quoddam mirabi
le qđ ipsum nunc eternitatis: cum sit quoddam inuariabilis: exten
dit̄ se p̄ totum tempus: capiens etiam infinitū tempus. Item
totum tempus capit: & tamen totum flat̄ cum quolibet instanti
temporis. Exemplum autē huius est bonum: qđ anima est tota
in toto & tota in qualibet parte corporis. Item licet anima sim
plex si non habens partem & partem sicut corpustamen per to
tum corpus se extendit. Adhuc autē est hic quoddam mirabi
le qđ in nunc eternitatē: quod est inuariabilis: continent̄ tem
pus quod diuīsibilis est in infinitū: & habet partes priores & po
steriores. Exemplum ad hoc intelligendum. tale est. Dicit Au
gustinus. Quod in eodem instanti temporis est radius
folis in oriente: & occidente: subito totum nostrum

emisferii illuminatis. Hic igit̄ contigit repiri q̄ i uno nunc tps: est prius & posterior in istitutio[n]e naturali & nō lecundū tps: primo illuminat̄ illue imutat̄ ps p[ro]pt[er]ior id ē p[ro]pt[er]issima aeris q̄ illa que remotor ē. Et prius illa remotor: q̄ illa que adhuc est magis remota. & sic contingit p[ro]tes in infinitū inuenire. Ex p[ro]p[ter]is patet qd dicere deus e[st] deus erit. Est enī sensus deus erit. Et enī sensus deus ē in nūc eternitatis cui coexistit tēpus p[ro]p[ter]is preteritū & futurū. Pater etiā solu[n]o cuiusfdā articul[us] quo p[ro]bat: q̄ deus quicq[ue] scit[ur] nūc sciet eius cōtradicitorie oppositū. In eodem enim nūc tps ipso f[ac]ilis ē scire aliqua cōtradicitorie oppolita sicut s[ecundu]m sedere: & nō sedere. Sed nūc eternitatis i[n] infinitū simpli eius ē nūc tps. ergo cum deus sciat in nūc eternitatis quicq[ue] scit: nūc sciet duo cōtradicitorie opposita quod falsum ē. Scit. n. me esse dum sum: & scit me nō esse: dum nō sum p[ro]bat loq[ui] nūc ē cum qualibet parte temporis.

De eo & e[st]ernitatis. Ca.xvi.

Equis de eo quod sic diffiniri potest. Euū est mensura habentū principiū: & nō finem. Et notandum est q̄ si quidā dicitur q̄ sicut tps in uno. si in motu primi mobilis: quo motu mēsurant̄ oēs motus inferiores: tanq[ue] sicut generis minimū & simplissimum: p[ro]p[ter]eūq[ue] cōsequens est melius motus primi mobilis eum in uno e[st]ernitatis simplissimum: quo cia alia e[st]ernitatis mēsuratur. Alii aut̄ dicunt q̄ non est quolibet e[st]ernitatis suū habet euū. Nul[us] enim e[st]ernitatis causa ē aliorū: sicut motus primi mobilis causa est alioz̄ motū. Ex supradictis colligi potest: q̄ angelus q̄tum ad substantiam est i[nt]u: q̄tum ad agere simpliciter est: i[nc]ognitio uel pertinere: est i[nt]u: Quātū uero ad bene & b[ea]tū agere: sicut ē cōtemplari & fluī est i[nt]ernitatis. Et hec de parte prima dicta sufficient-

Incipit secunda pars de celo & mundo. Capitulū.i.

Va dicendū est de corpe mobili secundū sicut in libro physicoru[m]. Dicendū est cōsequēter de corpe mobili cōtracto. Et primo de igenerabilis & icorruptibili quod ē celū. ut enī dicit Agri: principio physicoru[m]. Ex universalibus i[nt]ernitatis oportet puenire. Vnde pueni appellat oēs uires partes: & feminas matres. Posteriori aut̄ determinat horū uniuersitas. Primo ergo ostendū est q̄ unus ē mundus co[m]p[ar]atis & nō p[ro]les. Secundū dico celū ē finitū. Tertio q[ui]o corpora sunt in celo. Quarto q[ui] celū nō ē clementū nec elemētū. Quito dicendū ē de nobilitate ce-

li respectu reg[is] corporalium i[nt]errog. Sexto de motu celī. Quod unus Vogd[us] tm unius mundus corporalis sit & ē mundus. C. i. nō p[ro]les Ag. p[ro]bat. Ponamus q̄ d[icitu]r sunt mundi. Autille alius mundus erit h[ab]et filii s[ecundu]m rebus. aut i no[n] t[em]po[r]e. Si enī simili rebus ista traeserit filii s[ecundu]m t[em]po[r]e & eccl[esi]at. Et illa aq[ue] filii isti aq[ue] & sic de aliis. Sed que sunt eiusdem nature tendunt ad eundē locū ergo ista terra & illa tendunt ad eundē locū. Et illa aqua & ista aqua & sic de aliis. Sed q[uo]d tēp[er]unt ad eundē locū sunt eiusdem mundi ergo oēs res sunt unius mundi. ergo tm ē unus mundus corporalis & nō aliis. Si dicat q[ui] ille alius mundus ē filii huic i no[n] t[em]po[r]e ergo cu[m] nō sunt alie res q[ui] res huius mundiō erit ille mundus realis ut corporis isti in intellectualis: sicut architippus de quo non est dubium quin sit.

Quod celū est finitū. Capitulū.ii.

Ntq[ue] pbemus celū est. Primo finitū: p[ro]t[er] notandum ē q[ue] sicut dicit Agri. iii. physico. Infinitū multis modis dicitur.

Vno mō d[icitu]r infinitū quod ipso f[ac]ilis ē trānsire ex eo q[ui] nō est aptū natū transiūt̄ ē uox inuisibilis & sic d[icitu]r infinitū negatīve q[ui] si nō finitū siu nō terminatū: & sic deus d[icitu]r infinitus. Alio mō d[icitu]r infinitū h[ab]et ins[ec]tū: quis enim sit aptū h[ab]e[re] transiūt̄: non tamē habet sicut q[ui] aliquis trānsit̄ aliquod spaciū: sed nō puenit ad finē. & si d[icitu]r infinitū priuatiue & his duobus modis aliqd[em] ē in infinitū actu. Tertio mō d[icitu]r infinitū secundū appositiōem sicut i[nt]er tate discreta. Quarto mō d[icitu]r infinitū secundū divisionē sicut in cōtitute continua. Quito mō d[icitu]r utroq[ue] mō sicut tps. Et his tribus modis non d[icitu]r infinitū actu: sed oē terminatū ē finitū ergo oē corpus ē finitū: & exinde p[ro]t[er] inferi: sic sed celū ē corporis ergo celū ē finitū. Item sp[irit]us pbemus celū est finitū. Supponamus igit̄ quod i[nt]erius pbabit: q[ui] omne corpus ē in celo & nullū extra inde sic: inter oia corpora nobiliorū ē celū. Et enī ingenerabile & icorruptibile uituitē habens actiūam respectu i[n]feriorū. Omne aut̄ ager nobiliorū ē patiente sicut dicit philosophus. sed corpori nobilitati debetur forma nobilitati: sed forma sp[irit]ica nobilitati ē oib[us] aliis formis sive figuris corporalibus ppter sui capacitatē & intermitte[n]tā bilitatē: quia nō habet principiū: neq[ue] figura. & nō una superficie contenta. Est enim sp[irit]a figura plana unica superficie contenta.

ergo spica forma debet celo ergo celu est sphericum sive rotundum.
Preterea nos uidemus qd qm luna est semiplena est arcuialis. Illa autem figura nō est nisi a circulo uel a circulo. Circulus enim solū mō est i'corpe rotido: ergo luna est rotunda. Eadē rōne fol & oia alia corpora celestia sunt rotidas ergo celu est rotundum. Exinde procedat ut ulterius sic. Sed corpus spicū est i' cuius medio itelligit pūnctus a quo oēs linee ducēt ad circūferentiam sunt equales ergo celu hēt medium & cō mediu hēt extrema: sed qd hēt extrema ē termi natū sive finitū: ergo celu est finitū. Itē celu p̄bāt esse finitū i' cōpatione ad motū & mensurā ipsius motus est tps. Oē enī qd mouēt tota i' tpe certo sive finito ē finitū: sed celu mouēt tota i' tpe certo sive finitū: quia i' uno die naturaliter ergo celu est finitū.

Quod autē motus infinitus nō possit mēsurari tpe finito: sic demōstrat. Sit illud tps a b & diuidat p̄ quattuor ptes. Vna ps tps mēsurabit unā partē motus & alia alia: & sic de reliquo. Motus autē cū sit infinitus nondum tota: mēsuratur est a tpe finito: ergo motus infinitus non mēsuratur tpe finito. Eodem modo demonstret qd motus finitus nō mēsuratur tpe infinito diuidendo motū p̄ quattuor ptes. Proportionabilis uel debet esse motus & tps: sicut subiectū & ppria passio ipsius: ita qd neuge excedat reliquo. Et sic si tēpus mēsurās motū est finitū: & motus ē finitū. Et si motus est finitū: & corpus quod mouēt est finitū. Restat ergo qd celum est finitū.

Quod omnia sunt in celo & nihil extra.

Odo pbare debemus qd oia corpora sunt i' celo & nullum extra. Et primo pbabimus qd nullum corpus est extra celum naturaliter. Secundo nec accidentaliter nec uiolenter. Quod nullū corpus sit extra celum naturaliter: sic pbāt. Tria sunt genera corporum. scilicet celum & elemētūm: & elemētūm. Quod celum nō sit extra celum: patet quia nihil est extra seipsum: ergo celum nō est extra celu. Similiter qd extra celum nō sit elemētūm: patet quia iter omnia elemēta terra ē s̄fiorē supra quā aqua supra quam aer: ergo eadē proportionē ignis est sup aerā. Cū ergo omnia elemēta sint sub igne & ignis sub celo: consequēs est qd nullum elemētūm est naturaliter extra celum. Item grauiā naturaliter tendunt deorsum ad centrum. Levia sursum ad circumferentiam quod est celum non ultat: ergo nullum elemētūm ē extra naturaliter. Similiter patet qd nullum elemētūm est extra celum. Omne enim elemētūm constat ex elemētis: sed nullū cel-

mētūm est extra celum: ut si p̄ta probatum est: ergo nullum elemētūm est extra celum: sic patet qd nullum corpus est extra celum naturaliter. Eodem modo patet qd nullum corpus est extra celum accidentaliter: sive uiolenter. In quoq; enim loco est aliquod corpus naturaliter in eodem possibile est esse aliud corpus accidentaliter sive uiolenter: ut terra naturaliter est deorsum ignis uiolenter. Similiter ignis naturaliter est sursum terra uiolenter: extra celum nullum corpus est naturaliter ut probatum est: ergo nullum corpus est ibi uiolenter. Et sic patet qd nullum corpus est extra celum. Et hoc est quod dicit Damascenus. Quod celum est contentia uisibilium & inuisibilium creaturam.

Quod celum non est elemētūm nec est atum. Cap. iii.

Am debemus ostendere: qd celum non est elemētūm nec elemētūm. Quod non sit elemētūm patet qd de proprietate omnis elemētūm est habere in se contrarietatem: & agere in suum contrarium: si coniungitur ei corruptendo ipsum si uincit: & generando in materia speciem suam. Si ergo celum est elemētūm: cum omnia elemēta se habeant ad celum sicut p̄nctus ad totam terram: iam omnia duum corripset: & omnia esent celum quod non uidemus.

Eodem modo patet qd celum non est elemētūm. Omne enim elemētūm minus est elemētis ex quibus componitur: sed celum maius est omnibus elemētis. ergo non est elemētūm. Item si nūl patet qd celum non est elemētūm: nec elemētūm. Omne enim tale habet motum rectūm hoc est deorsum in medium: uel sursum a medio. Sed celum non habet motum rectūm sed circularem. Ergo non est elemētūm nec elemētūm. Si dicatur qd motus rectūs est ei naturalis: sed circulare est accidentalis. Contra Motus accidentalis intenditur & remittitur. Si ergo Motus circularis est ei accidentalis: intendetur & remittetur. Hoc autem non uidemus esse in celo quia motus celī semper est uniformis. Ex predictis iā patet qd celum non est genetūm. Omne enim quod generatur: generatur a principio contrario: uel a principiis contrariis. Ut dicit Aristoteles in primo de celo & mundo. Plato tamen dicit in Thymotheo quod est generatūm sed intellexit qd est generatū. i. quod dhabens principiū uel cām sit. Ex predictis etiā patet qd celū nec calescit: nec frigescit: quia non est elemētūm nec elemētūm

Iste autem sunt p̄p̄ē q̄litates elemētōrē. scilicet calidū & frigidū: humidū & siccū. Et cū noī recipiat huiusmodi p̄relinōnes cōfōlātū p̄ nō magis uetus q̄ fuerit a p̄ncipio sue crēatiōnē. Et ēt patet q̄ q̄uis ex agrega-
tiōe luminis qd̄ a sole p̄uenit nos sentimus calorē: tñ corpora cele-
stia nō sunt calida ut dicuntur: sed sol uel frigida ut satur-
nius uel hūida ut luna p̄ effēctū. Agūt. n. corpora supiora in inferiori-
bus: & nō ecōrario: ut patet. Videntur. n. q̄n luna hēt plenitudi-
nē sui lumīs: mare crec̄it: & indecremēta lumen: mare decrevit. Vñ
patet q̄ luna ē cā & m̄t hūditatis: ppterēa dicit Ag. in lib. de p̄p̄ē
tātibus elemētōrē: q̄n oēs planete fuerūt coadunati i signo p̄fici
unūsc̄m ē diuinū. Quādo aut̄ ad unūtū fuerūt i signo geminorū:
sc̄m ē magna mortalitas. Tñ s̄p̄ illeigas ibi iudicūt̄: ordinante
hoc diuina uolūtate. Itē patet ex p̄dīcīs q̄ celū nō est coloratū: q̄a
color cauſatur ex qualitatib⁹ elementorū.

De nobilitate celestium corporum qntum. Capitulum. v.

Oblitas celi sui corpore supiōrē manifesta est ex eleua-
tiōe sui sup̄ oīa corpora inferiora. Quāto. n. corpus est no-
bilius: tāto debet et̄ altior locus. Itē nobilitas corporum
supiōrē patet ex figura sua forma ipso: q̄ ē rectitudinis. Rotunditas
enī nobilior ē oīus aliis figuris: sicut dicit Ag. i lib. de celo & mū-
ndo: q̄ patet ex eo qd̄ oēs aliis figure hēt tm̄os. Rotunda āt figura
hēt formā circulare: & circulus non hēt p̄ncipiū: neq̄ finē: sed in le-
termittatur. Quod āt oīa corpora supiōra sint rotunda: sicut ē su-
pra. Et ob hoc qā celū ē rotundū: oīa corpora inferiora sunt rotūda: &
ob hoc finita. Qā. n. rotundū hēt mediū: & oī medius hēt extrema
& qd̄hēt extremitū finitiū ē. Quod āt oīa corpora inferiora rotunda sint
manifestū. Ignis. n. cū cōtineat a celo qd̄ ē rotundū hēt formā ro-
tūda: sicut dicit Ag. i. lib. celo & mūndo: & ob hoc finitus ē: & sic de ali-
is. Nota triū trādiscōpta ēqā deus uolunt̄ hoīes hitare i ea. Itē
nobilitas corpore supiōrē patet ex ipsifabilitate eorū: sicut. n. ignifi-
lia & ipsifabilita: & icorruptibilita: virtutem tamē actiūam repectu
inferiora habentū.

De motu celi. Capitulum. vi.

Tq̄a celū ē nobilior oīibus inferioribus corporib⁹: pp̄ hoc
debet et̄ motus nobilior. scilicet circularis: secundū naturā p̄-
petuus: ab oī pena & fatigatio: alienus. Quod aut̄ mo-
tus celi sit petetus: manifestū ē et̄ eo q̄ p̄ncipiū mouēs ipm̄: non
p̄ separari ab eo. illud. n. p̄ncipiū: aut̄ ē ita: aut̄ extra. Si extractic
motus celi ēt accītālis: sive uiolētū: sive uiolētū: sive accītāle:
sive trānsit̄: sicut dicit Ag. i. lib. de celo & mūndo. Si ergo motus celi
ēt uiolētū: sive dudu: trānsit̄. Restat ergo q̄ illud p̄ncipiū intra-

sed oē qd̄ ē ita ali udīnō p̄t ab eo separari siue remoueri nisi p̄ pa-
siōnē vel aliquid contrariaitatem: sed celū ē ipsifibile nō hēis contra-
riatē aliquā. ergo illud p̄ncipiū nō remouēt ab ipso ergo motus
celi ē petetus. Itē q̄ motus circularis siue celestis sit p̄petuus se-
cundū naturā: patet ex eo q̄ nō hēt aliquā itemsc̄m ul̄ remissio-
nē: sed s̄p̄ uniformis: nec magis tēdit ad acrēdū itud ubi: q̄ il-
lad. Prececa motus celi nō tēdit ad aliquā finē acrēdū: ergo p̄pe
tuus ē factū naturā. Ex p̄dīcīs patet q̄ motus celestis ē natu-
ralis: nec uiolētū: nec aīal. Quod motus celi non sit naturalis: nec
uiolētū: patet ex eo q̄ si tal motus ē motus rectū. Ponamus et
go aliqd̄ corporis siue naturalis siue accītālis ul̄ uiolētē mouēt
aliqd̄ linea siue spaciū finitiōe. n. spaciū finitiū ē. Illđ ergo cor-
pus p̄t̄s aliqd̄ spaciū illud cū si finitiū: aut ergo flabit̄ ibi:
aut nō. Si flabit̄ ergo q̄sc̄t̄ i p̄ficiēt̄ ergo motus ille nō ē p̄petuus.
Si nō flabit̄ ergo redibit̄ nō ē ultra p̄cedere: aut ergo redibit̄ i
eodē speant̄ i alio. Si i eodē ergo fil i eodē p̄t̄ ibi & redibit̄ ergo
iā duo oppōlita erit i eodē: qd̄ ē ipsifibile. Si i alio ergo ges fuit i
medio illoge tēpō: ergo cessauerat ille motus ergo nō fuit p̄petuus.
Sed pbatis q̄ motus celi sit p̄petuus secundū naturā: ergo nō ē
naturalis uiolētū. Itē motus naturalis tēdit ul̄ remittit: mo-
tus celi nō ergo nō ē naturalis. Itē Autēna pbatis q̄ motus celi nō
ē naturalis: qā motus naturalis ē ab aliquā i aliqd̄: & temp̄ tendit
aliqd̄ acq̄ret̄: quo accītāle q̄sc̄t̄ illud mobile. Motus aut̄ celi nō
acq̄ret̄ aliqd̄ i quo q̄sc̄t̄: ergo nō ē naturalis. Itē hoc idē pbatis alia
rōne: qā ea q̄mōnt̄ naturalis: & fuit eiūdē spēi: & nature mouēt
uersus cande p̄t̄sc̄t̄ oīa grātia delcēdūt ad centrum: & oīa leuia
supiōs ergo cū celū sit euīdē spēi & nature: sius motus ēt natu-
ralis mouēt̄ versus cande p̄t̄: & nō a cēt̄ ibi diuerificatio sicut p̄-
bat̄ ē i astronomia: & Ag. dicit i lib. de celo & mūndo q̄ octaua spa-
mouēt ab oriente i occidē. Et alie septe spē mouēt̄ cōtra icelū
p̄m̄ mobilis: ergo nō mouēt̄ versus cande p̄t̄: ergo motus celi
nō ēt naturalis. Ide pbatis si motus celi ēt p̄ncipiū naturalis: & regē
naturalis qā illo motu oēs ille res naturales generant̄ &
cotrūpunt̄ & alterant̄. illud aut̄ quod ēt cā aliquā fortius & nobi-
lius ēt eo cuius est cā. Et ita cū motus ille sit p̄ncipiū naturalis nō ēt
sible et̄ nature: ergo nō ēt naturalis sed supnaturalis. Quod āt
motus celi nō sit uiolētū: pbatis ē supra. Oē enī uiolētū uelociter
trānsit̄. Sit̄ ostēdīt̄ q̄ nō sit̄ alial: qā dicit Ag.: q̄ motus alial nō ēt
fine pena & labore: nec fine terminatiōe: motus aut̄ celi ēt fine pena
& labore & fine terminatiōe: ergo motus celi nō ēt alial. Itē motus

āīāī itēdīt in medio: motus celi nō itēdīt: ergo nō ē āīāī. Prēf hōs ergo motus oportet ponere aliū motū celi. sc̄ circularē ut dicit Ag: ilī de celo & mū de quo dicit sīr Autēcīa q̄ n̄ ē simp̄l̄ assīl̄: sed p̄ sīr studiū q̄a sicut aīa hūana mouet corpus hūanū & corpus obedit ei. Ite angelī ex eo q̄ cognoscūt & uidēt suū creatorē ex letīcia & desiderio mouēt illas sp̄as. ita q̄ p̄ma spa que ē maxia spa-ruex tali desiderio mouet a p̄mo ordine. Vñ appellat semp illum motū: motū desiderii līu desideriū. Et secūda spa mouet a fecū do ordie: & sic de singulis p̄ ordinē. Vñ ipse dicit q̄ angelī sunt q̄sī aiēnō tñ sunt simp̄l̄ aīe. Et ideo ille motus celestī dī quasi āīāī: non tñ dī simp̄l̄ āīāī. De numero celorum. Cap. vi.

T̄ nota q̄ octo distinguit sp̄es celestes. Quātū prima ē i qua stellī fixe sunt q̄ tū innumerabiles sicut dicit Ag. Se cūda spa ē Saturnū quā solū mō elī saturnū. Tertia lo-uis. Quarta Martis. Quīta Solis. Sexta Veneris. Septima mercu-rii. Octaua Lune. Vnde uerius. Octo sunt sp̄equas sic poteris retinere. Celū stellatū: Saturnus: Jupiter: & Mars: Sol: Venus: ha se q̄ Mercurius ultimū Lune. sub Luna uero nō sunt nisi res corrūptibiles. sicut Ignis: & aqua: & alia corrūptibilia: sicut dicit Macrobius: Tholomeus aut̄ assignat aliā sp̄am sup̄ istas: qua sūt angelī & res sp̄iales & corrūptibiles: & illa ē imobīl. Theologī uero di-figūt sept̄ celos. Acreū: Etherē: ignē: sydereū: Crīstallīnū: Em-pyreū: Celū trinitatis. Quoc̄ nūerū sic p̄t accipi. Quia celū uel noīat rē: creatā: uel sicut creatā: sic ē celū trinitatis. Si creatā uel noīat rē corrūptibileū: uel corrūptibile. Si corrūptibileū: ut q̄ū ad extrema: uel q̄ū ad mediū. Si q̄ū ad extrema: ē celum Aereum: & Igneū: si q̄ū ad mediū: sic ē celū Etherē. Si uero no minat rē creatā corrūptibile. Tunc itēgū: uel q̄ū ad extrema: uel q̄ū ad mediū. Si q̄ū ad extrema: ē celū hydreibū: & celū Empyreibū. Si q̄ū ad mediū: sic ē celū cristallīnū. Et nota q̄ motus octauae sp̄e dī uniformis. Motus autē planetarē & aliage sp̄es infi-riōe dī esse duplex sicut motus solis ē duplex. I tropicū fīe diut-ius & revolutio immobīl ē cōtrarīam primi mobīlis: fīe motus sp̄ptiū. Motus tropicū dī cōversiū ul̄ cōfensiū. Vñ oēs plā-nete ē astronomia dī tropicū q̄a retrogradant̄ a motu primi mo-bīlis. Qui motus cum tāto desiderio ē q̄ oēs alias sp̄as fecū reuolu-tūt. Motus autē q̄ dī revolutio immobīl ē ppriūs & naturalis pla-uetarū. Quare autē sp̄e planetarū mouēant̄ ut dīctū ē cōta ē celum primi mobīlis: clūerē aduersē assignant̄ rōnes. Quidam om̄im dicunt q̄ hoc fit ad retardandū motū primi mobīlis. Nisi

enīm ut dicunt: motus ille retardare. ppter nīmā velocitatē sui totum frangere: uel iam diu fractū eēt. Alii autē dicunt q̄ hoc est ppter hoīes: & alia que sunt sup̄ terrā. Quia si motus primi mo-bīlis qui ē cum tāto desiderio: nō haberet aliquā retardationē: nūt q̄ aliquid posset crescere super terram: necq̄ hoīes possent uiuere.

Ethoc de celo dicta sufficiant.

Incipit tertia pars. sc̄ de elementis.

Or̄t̄ dīctū de corpe mobili ingenerabili & corrupti-bili. Dicēdūm est de corpe mobili generabili & corrupti-bili. Et primo de simplici. Potea de cōposito. Corpora autē generabili & corruptibiliā simplicia: sunt elemen-ta. Vñ nūne de elemētis dicendū ēque distincta sunt sub celo i fu-is stibūs. Ita q̄ illud q̄d est subtilius aliis: ppigūs ē celo: acut̄ ignis q̄a subtilior ē aere: ppigor est celo q̄ aer: & aer q̄ aqua: & aqua q̄ terra. Prio ergo ponamus opīones phyllophoge antiquorū de elemētis. Secūdo dicemus dī p̄mis qualitatibūs elemētōge. Ter-tio de ḡatione & corruptione elemētōge adiūce. Ḡa cuius ē di-cemus ad altatōe: & aliis sp̄ebūs motus ipsoe. Ante q̄ ponamus opīiones de elemētis. Notandū q̄ etūm multis modis dī. Dicīt enī uno mō p̄ncipiū artis cōplexū: ut illud. Oē totum ē maius sua pte. Et illud de quelibet dī affirmatio ul̄ negatio: & de nullo abo-sit: & sita. Vñ dicit Ag: i. physicorū. Dispositio ueritatis & sc̄ie ē in his oīibus que sunt p̄ncipiū: uel elemētū: ubi appellat et̄ta p̄ncipiū. Dī et̄ta etūm: ut dicit philophos i. v. metaphysice. Cōe oīibus rebus qd̄ ē p̄ncipiū: cuius libet & i quolibet p̄mū sicut ille dī et̄ta uocis significatiōne ad placitiū: & sita aliis. Dī et̄ta etūm se-condsūl p̄spcialiōre itēl mēcūlibet corporis sc̄usibilia mixti p̄ncipiū: & secundū hoc distinguit etūm i. v. metaphysice. Elementū ē il-lud ex quo cōponit̄ tes p̄mō: & ē in eo: & nō diuidit secundū for-mā. i. sp̄em i alia formā: uerbī ḡia. In mixto ē aquacūius q̄libet ps est aqua: & sitr̄ i aliis elemētis. Et secundū hoc distinguit̄ quat-tuor elemēta. Ignis: Aer: Aqua: Tēta: que oīa ī materia coīcant̄: sed nō secundū formās. i. Calidū: Frigidū: humidū: & secūt̄. Et ideo dīr̄ contraria rōne ūnḡ formā: unde subiecte nihil ē con-trā secundū materiālē: sed secundū formā sube aliiquid ē cōtra-tium.

Opīiones antiquorū de elemētis.
E elemētis diuersorum diuersē sunt opīiones. Qui-dam enim ponebant plura esse elemēta. Quidā unū. Et inter eos q̄ ponebāt plura et̄ta: adhuc fuit diuersitas.

Empedocles & Agæ ponebat cœtuor esse cœta q̄ dicta sūt: At tñ empedocles nihil dicit certū de hoc: ponebat n. cœtuor cœta ē principia materialia oīum corpore & ponebat duo formalia principia. similitudine & amicitia. Et dicebat q̄ cœtuates illæ siue dicte. calidū fit dñlhumidus & siccus sepeabant aī eis coglitatiabat in unā mafia ppter amicitiā. Postea illi dñs siue qualitatibus aduenientibus: sepeabant pp̄ litē. & hoc cōtigebat post magni annū. i. post decē milia annoz. Ex dicto ergo empedocles neciebat utq̄ illa et̄a ēē principia illius maſſa ēē principiū elemētōg. Democritus & leuitus ponebat corpora idiusibilia esse principia oīum corporum Vñ & ea athomos appellabat q̄ & infinita dicebat & suā politiōm s̄. pbabat. Possibile ē corpus diuidi in infinitū: ponat ergo aliquod corpus diuidi in infinitū: aut ergo remanet aliqd clauditū. Si nihil: ergo aliquid corpus colat ex nihil qd̄ ē impossibile. Si aliqd remanet. aut ē corpus aut nō corpus. Si nō corporus ergo aliqd cōta tet ex nō corpe. Hoc iteḡ ē impossibile. Si aut ē corpus: aut est diuisibile: aut idiusibile. Si est diuisibile: hoc ē cōtra positiū. Positū enī est qd̄ diuideref in infinitū: utq̄ dñ diuidi nō posset. Si aut idiusibile habeo positiū. q̄ corpora idiusibilia sunt principia oīum corpore: huc aut pibatione Agæ. tēpōdēs dicit q̄ corpus est diuisibile in infinitū potēta nō tñ actu. p̄fī aut itellexerūt corporū cōdiuisibile tñ infinitū actu. idiusibile usq̄ ad ultimū: ut ulterius diuidi nō posset. Anaxagoras aut ē infinita ponebat cœta: & dicebat cōtrānū Agæ & empedoclis. Dicebat n. q̄ illa quattuor et̄a signis aera aqua fr̄a cēnt cœta & cœla alia cēnt cœta. s̄. līgnū. lapis: caro: &c. Et q̄ ita ēēt: pbabat p̄ hūc modū. Tu dicens q̄ illa sūt quattuor cœta & ex illi cōfato caro & cōfisia. Aut igit̄ illa caro q̄ collat ex eis elīt eis: aut nō. si nō ē ē in eiuscēdē ex nō entibus cōfata est: ens: q̄ p̄fī. Si uero ē ēis est caro: ergo eadē rōne & cōfia & medulla &c. ergo illa q̄ summa sunt cœta & illa quattuor. s̄. ignis. aera. aqua. terra. ut cœta. Itē anaxagoras dicebat q̄ quodlibet cēti quolibet. Dixit n. q̄ i carne erat os: & iteḡ i illo oīse caro. Et iteḡ i illa carne nerui. Et iteḡ aliqd aliqd i neruis: & ita usq̄ ad infinita Agæ. aut i probat eius opinio nē i principio phisiocē dicens. Aliq̄ caro ē mīma caro: ita q̄ diuidere illi caro: nō ēēt caro ut dicens. In illa ergo carne mīma est os: & illo oīse alia caro. ergo illa caro q̄ ēēt oīse est mīor caro alia q̄a oēqd̄ cōtinet ē minus eo qd̄ cōtinentergo illa caro ē mīor mīnima ergo aliqd est minus minimo qd̄ esti impossibile. Relinq̄ ergo opinionem esse falsam. anaxagore. Eoḡ uero qui dicebant unum esse elementum. Quidam dicebant illud esse mobile.

Quidam q̄ eset immobile sicut permenides et mellissus: qui

dicebant unū tñ esse principiū. s̄. unū ens cōtinuū & imobile. Et pbabat in hūc modū q̄ eset imobile dices. Aut aliqd moget: aut nō &c. ut supra i prima pte de motu ē dictū. Erachitus aut dīcebat q̄ eset unū foliū elementū materialē & mobile. līgnis. Et q̄ esent duo principia formalia. lītarū & dēp̄sum. Et pbabat i hūc modū. Ō corpus est mobile: & oīs motus ē ab igne qui nullū est corpus adeo mobile. ergo ignis est elementū oīum corpore in fieriō. Et fecundū qd̄ cōdeplatur fit aer: & q̄ plus cōdēplatur fit aqua & quādo iterū fit magis sp̄issū: uocat terra: quare solū modo ignis est elementū.

De primis qualitatibus cōtrariis elemētorū: qui sūt Calidū & frigidū. humidū & siccū: quibus de terminata sunt elemēta. Ignis enim est calidus & siccus: aer humidus & calidus. Aqua frigida & hūida. Terra fissa & frigida. Quattuor enī qualitates p̄dīte: sex faciunt cōbinationes: Quāri quattuor p̄dīte sunt possibiles: due uero impossibiles. s̄. calidū & frigidū. humidū & siccū: quāre illis duabus cōbinationibus nullū elemētū determinatū ē. Cōtraria enī sūt in cōdē cēst i possibile. Dicunt aut iste quattuor cœtuates p̄me: q̄a nō fluit ab aliis sed cēs alie qualities: sicut cōtrarietates p̄ueniunt ex istis. Vnde ca caliditas nō p̄uenit nec depēdet a siccitate: nec ecōuerſio: & sic de aliis. Et q̄ hoī sit uero p̄fī. Quia si caliditas depēdet ex siccitate: ergo qui qd̄ eset summa caliditatis: ēt summa siccū. Et sic Ignis q̄ est summa caliditas: eset summa siccū quod falsum ē: sicut pbabat. I terius p̄ diffinītione siccitatē: q̄a terra ē summa siccā. Eadē ratio est i aliis: sicut patet q̄a cōtrarietas nō depēdet a liquet: qua ut p̄dictū est qualitates prime dñr. Secundarie aut̄ sunt que causant ab istis. s̄. dulcē & molle: dulce & amarū: albū & nigru: & cōsimilia.

Reuertamur ergo ad proprietates & diffinītiones istarū qualitatū. s̄. calidū. frigidū. humidū & siccū. Calidū sūt diffinīt ab Agæ in lib. de generatione & corruptione. Calidū est cōgregatiū hōgenorū & dīfīgretatiū etherogenorū. Aggregat enī autū cū auro & argētū cū angelo. Et sepat auro a ferro: & piūbū ab argēto. Et dñr hōgena ab hominōs qd̄ ē unū & genus. Inde hōgena dñr q̄ sūt cōndēgnis uel sp̄ē. Etherogenā dñr ab ethero qd̄ ē diuerſū & genus. In de etherogenā dñr q̄ sūt diuerſorū generū uel sp̄ē. Obicit in cōtra diffinītōm p̄dictū: q̄a u demus q̄ adueniente calor solis: cōgregat palea cū luteo: q̄t etherogenā ē ergo disgregat illa. Ad qd̄ rūder: q̄ principalis actus calidi ē calefacere. Secundarii sūt cōdēplare disgregare: subtilitate: & huius. Et isti actus secundarii nō sūt

diuersi ex diuersitate agentis: sed ex diuersitate materier. In qbus
dā enī materiis hēc subtilitare sicut i cera: & qbusdā condēpiare: si-
cut in luto. Diffinitio ergo p̄dicta data ē in copiō ad actū secū-
dariū: quo ad qdām materiā nō quo ad cēm. Frigidū ē cōgre-
gatiū hōgenēo: & etherogenēo. Vnde congregat aug. cū auro
& auge cū argento: quod nō facit calidū. Imo uidēmus in estate: q̄
cato raref. & aplūnt poni: & humiditas naturalis exit & sudor. In
hyeme aut̄ cōstrigit caro: q̄ humiditas naturalis nō exit: & ide
et q̄ celebrator ē d̄ gelatio i hume: q̄ i estate. Nota tñ q̄ principales
altus frigidū frigescere. Secundariū aut̄ sunt cogregare hōgenēa
& etherogenēa: & aliq̄ p̄fēt unius enī rē unius ē actus p̄ncipialis: si
cū dicit Auct̄. Cēna p̄fēt uero secundariū. Vnde Ag. viii. phisicoru
dicit qd̄ calidū p̄t frigescere: & frigidū calefacere: uerbi ḡfa.
Aduenītē calore apūn poni: & humores naturales exalat. ita q̄
corpus iterius frigescit. Silt frigus cōstringit corpus: & retinet hu-
mores itusita q̄ corpus efficit calidū. Itū aut̄ effectus fuit p̄ ac-
cidēs. Humidū est qd̄ male termīnū bīle termīnū pprio. Nū aut̄
terribilis termīnū alīo. Vn patet q̄ aer hūidū ē q̄ aqua: q̄a ma-
gis ē fluxibil q̄ aqua. Ex hoc aut̄ patet eror eoz q̄ dicunt q̄ oē
corpus ē porolum. q̄a si ac̄t̄ cōr̄ porosū h̄ret foramina & cōcanū-
tes ad quas termīnū: & si cēt̄ bīl termīnū termīnū pprio fal-
sum ē. Siccū aut̄ qd̄ ē bīl termīnū tmio pprio male at̄ tmio.
alieno: sicut ē tra lapis & silia. Et nota q̄ sicut dicit Ag. hūiditas ē
cā grossi c̄iū q̄ idēc̄t̄ grossitudinē humoris. Siccitas cā subtili-
tā sicut ex sc̄ificatiū puenit subtilitas. Lē nota q̄ ut dicit Ag. p̄dīcta
rū qualitatē due sunt actue. sc̄alidū & frigidū. Et due sunt pas-
tū. sc̄humidū & siccū. Que due dīt̄ pastū q̄a nō sunt adeo uene-
mētis actiōi: sicut aliq̄ nō cōtingeret ex terra generari.
aqua: nec ecōuerſo. Illa enī elemēta cōueniunt i frigideitate: nisi er
go iter siccum terre & humidū aque cēt̄ pastū & actus: nō cōtinge-
ret ipsa ḡnari admittēc̄. Gnatio enī nō fit nisi i h̄tibūs cōtrarieta-
tē actiōi & passiōi. Eodē mō intelligēdū ē de aere & igne. Silt
& alie due. sc̄alidū & frigidū: dīt̄ actue: nō q̄ oīo nō sint pas-
tū: sed q̄a minus sunt pastū q̄ humido & siccū. Aliq̄n ex aq̄
non fieret aer: q̄a cōueniunt i humido: nec extēta ignis: q̄a cō-
ueniunt i siccū. De generatione elementorum.

T̄ q̄ oīa elemēta gnatio adiūt̄: ex uno. n. pugillo terre.
fiunt decc̄ aq̄: & ex uno aq̄. x. aeris. Et ex uno aeris: decc̄
ignis. Dicēdū ē nunc de gnatiōe ipse: p̄scrutādo pri-
mo an sint generata ul̄ cōr̄ata. Sup quo Ag. i. li. de celo & mundo.

pōt̄ op̄inōnē: q̄ dī fuisse pholomei. qd̄ el̄ta p̄t̄ fuetū sc̄a p̄ mo-
tū celo: cōtra qd̄ sic ob: aut̄ illi motus fuit i aliqd̄ corporū aut̄ ma-
teriā nudā. Si i matiā nudā hoc ē ip̄ossible: q̄a matiā nudā ē nu-
da: qd̄ sic ostēdit̄. Sit ita q̄ aer agat igne: corrūpedō ip̄m. Aut̄ iḡl̄
matiā erit nuda: aut̄ nō. Si nō hēo p̄fūsū. Si sic ergo nō ap̄d̄
ta alicui loco: q̄a si cēt̄ i loco: q̄a sub corpeitate: ergo nō ē rō qua-
ignis ul̄ igneitas def̄ i loco illos magis q̄ i alio. Sed nos uidēmus
q̄ ubi ē actio illa: ibi ē positio igneitas: ergo iā approp̄at alicui lo-
co: & sic ē sub corpeitate: ergo matiā nudā ē nuda. Si uero agat i
corpus aliud p̄ter elemētū. orḡ illud corpus fuit atē el̄ta: ergo
el̄ta nō fuerunt p̄ma: & sic nō esent elemēta: qd̄ flm̄ ē. Relinq̄
ergo q̄ el̄ta nō fuit generata: fed cōr̄ata: qd̄ cōcordatū Aug. q̄
dicit q̄ oīa. i. oīs maiores p̄t̄ mundū: sūt̄ cōr̄ata sunt i matiā & for-
ma. Post hoc sc̄ēdūm ēq̄ duplex ē generatio. I. gnatio simplex.
& generatio qd̄ nō simplex: generatio simplex ē generatio subal-
lato. Generatio qd̄ nō simplex ē libet trāmutatio iue alteratio. Vn
de generatiū līmp̄: p̄t̄ sic diffiniri. Generatiū ē expoliatī materiā
a forma subtilitatē: & induere alia formā subtilitatē. Cū ergo oīs
expoliatī fūt̄ a contrario: oportet generationē & corruptionē fieri
mediatis p̄betabūs p̄trāgūs qualitatē. Vnde et patet q̄ matiā
prīa ē igneita: & i corruptibili: q̄a si cēt̄ generata hoc cēt̄ ex alia ma-
teriā: ergo matiā h̄ret alia materiā: & sic cēt̄ p̄cedere i infinitū: hoc
atē ip̄ollibet. ergo p̄ma matiā nō ē gnatio sed cōr̄ata. Et nota dīt̄
iter generate: cōr̄ate: & facere: & facere: & p̄ducere aliqd̄ ex
aliquo. Cōr̄are ē ex nūllo aliqd̄ facere. Facere uero ē cōc̄ ad utrū-
q̄a p̄cīdūt̄: p̄t̄ illa el̄ta facilis trāmutatiā adiūt̄: q̄ cōueni-
unt i aliq̄ sūt̄: q̄ illa q̄ i nulla cōueniunt. Facilius ē n. uicerū unā
cōtrarietätē q̄ duas. Vn tra facilis trāmutatiā i aq̄ q̄ i ac̄t̄. Cōueni-
enī cū q̄ i una sūt̄: aere uero i nulla: & sic de aliis. Et hoc ē
qd̄ dicit Ag. i. i. de gnatio & corruptionē: qd̄ q̄cūq̄ hēt̄ simbolū. i.
cōueniētā adiūt̄: uelox ē ergo trāmutatio. q̄cūq̄ at̄ nō habēt̄:
tarda: q̄a facilis ē unum q̄ mīta trāmutatiā. Et nota q̄ gnatio uni-
us est̄ i corruptibili: & ecōuerſo. Vn qd̄ dīt̄ q̄ gnatio & cor-
p̄tio li idē i fubo uel sub diuersificatiā tñ lecūdū tmios: sicut eadē
ē uia de thebis ad athenas: & ecōuerſo: ad tñ lecūdū tmios. Alii
dīt̄ q̄ nō idē: & p̄dīm̄ uerbū gloſat̄ sic. Generatio unius ē corru-
ptio aliūs: & ecōuerſo. I. ad generationē unius el̄ti seq̄ corruptionē
alterius & ecōuerſo. De motibus et ſorḡ.

Eq̄e de altitōe. Altitōe ē motus de una q̄litatē ad alia q̄
litatē. Et p̄ hoc qd̄ dico q̄litatē tago. q̄litatē accēntū: sicut
ſanitas: & egritudo. rotūditas: & agilitas: dīc edo & amaritudo.

calidū & frigidū & sifia. Differat aut alteratio a genitio qm alteratio est mutatio de qualitate acciatali ad qualitatē acciatalē. In genitio ne uero ē mutatio de forma substanciali ad formā iubilantib. In alteratio ne necesse ē immere idē su biectū sensibile. In generatio ne uero nō sed secundū totū sit transmutatio. Subiectū sensibile dī eo ppter primā materiali que licet maneat eadē in genitio necē fēcū quod talis nō est sensibile. Sequit⁹ augmento & diminutio. Augmentū si solet diffiniri, augmentū ē motus de minori quantitate ad maiorem qmētē & ex everso: diminutio motus de maiori qmētē ad minorē. Et nota qmētē & augmentū necesse ē esse sifia: & diversa. Si lā quidē in materia diversa uero siue contraria i formis. Cuius rō est: qmētē & patiētia necesse ē se sifia: & diversa. Augmentū aut & augmentū adiuuice agit & patiētū. Quod aut augmentū sit motus manifestū est. Oportet enī ut alimentū siue cibus transmutetur & subiret formā carnis. s. carneitatē: uel ossis. s. osseitate & ppter illā subirationē dilata caros siue os: elongat siue iſpillat. Et tales actus. f. dilatatio & ceteri: (ut motus quare patet) augmentū ē motus. Et ex everso patet diminutio motū effe. Differat aut augmentū & diminutio ab alteratio. Quā alteratio attenditur in qualitate. Augmentum uera & diminutio in quantitate.

De loci mutatione.

Equū de loci mutationē. Mutatio lociē motus ab uno lo co ad alium. Et talis motus ē triplex. s. naturali: siuolentis: & analisi: s. gibus qdā diūtū ē supra trācūdū ē ad dicēdū de mixtio. Et qdā mixtio ē pcedit cōtactus. Ideo primo uide dū ē de cōtactū. Tangere siue cōtactus sicut diffinit Ag. de ginatione & corruptione de multiplo. Vno. n. mō dī cōtactus qn̄ aliquid tangit aliud fine medius sicut i cōtiguis quorū ultima sūt sif. sicut superficies tāgit superficie: & secundū hic: qdā tangit tangit. Secundo mō dī tactus p sūtitudinē: secundū qdā dicimus qdā res stabilis tangit nos: sed nos nō tangimus eā: & lēcidūm hoc nō qdā tangit tangit. Tertio mō dī tactus i cōtinuitate: quod ptes copulanti ad unū terminū cōmēt: sicut ptes linea: tāgunt se i pīctū cōtinuitate: secundū qdā dicit Ag. in physico qdā inest pūctū ut tāgat. Tactus primo mō qdā est applicatio diuarii superficie: & fine medio: necessitatis ē ad actō nē & passionē. Vn̄ oportet ut qdā agit & patiētū tangit: se: sicut ignis agit i aere: & calefacit i pīctū: & aer calefacit digitū & agit i pīctū: & hoc mō ē p cōtactū. Vn̄ dī cōtactus ē cā materialis ad aptas actiones & passiones: sicut luciditas est cauſa materialis ad aptas immitationes coloris.

De mixtione.

Equū de mixtione. De qua primō notādū est qdā duplex est mixtio. Quedā enī est ad sensimūfici qdā ponit or deū cū frumento: & illā quidē uideit esse mixtio: & nō est. Est & alia secundū ueritatem. Et illā sic diffinit Ag. ī primo de generatione & cor. Mixtio ē miscibilū alfatoge unio. Et nota qdā oia que sunt miscibilia: oportet qdā sint agētia & patiētia. Agētia ī eo qdā diuidit patiētia ī eo qdā diuidit. Vn̄ patet qdā illa que nō hīt contrarietatiē: nō sunt miscibilia: patet etiā qdā elemēta possunt misceri & facere ex se unū aliqd. Quoniam quodlibet el tūm ē contraria alteri. Diuidit autē elta ī mixto nō ulq ad idiusibilla. Oē enī cor pus est diuisibile: fed ulq ad quādā ptes minutas ulq pīctulas minimas a natura determinatas. I. ulq ad minima secundū ipēm. Itē noī qdā pīctas mixtio ē qdā quilibet pīctas mixtio debet ē hōgenae. i. cuius dem pīctū cū sūt totū. Et si alter ē tūtū mixtio secundū ueritatem nō effet. Et nota dīam iter cōpositionē: cōfūsionē: & mixtione. Cōpositionē est qdā utrūq cōpositio manet ī sua uirtute: & ponit pīctua pīctua: sicut cōponit ordē cū frumento. Cōfūsio uero est qdā nō pīportionant uirtutes partūne: nec trahunt ad spēm. Mixtio enī est qdā pīportionant uirtutes & trahunt ad spēm: Et hec de elemētis ad pīfēns dicta sufficiant.

Incipit liber methaurōrum.

Iēto de corpe mobili generabilis simplici. Dicendū nūc est de corpe grābilis cōposito siue de elemētatis. De qdā bus primo notādū est. Quod quedā elemētata sunt prime cōpositōs: sicut uapo refolutus ex aqua & terra a calore solis: siue inēt clausū i uiceribus terrestribus eleuet in aere: secundū plus & minus: iuxta triplex itersticū aeris: secundū etiā qdā causant de ipsi duestris passiōēs: siue i pīctiōnē aeris. Qui enī eleuet sup terrā el pīcipium eōg: que flūt i aere. secundū dū tertia i tristitia. Sicut sunt: Comete: Aīsūb: Anay: fel: i. pīffisio grālistonitria: fulgora: cornūtatiōēs: nubes: pluvia: grādū: mixtū: prūnatos. Qui uero manet i uiceribus terrestribus: calefacit fontes in hieme. Ipē ē etiā pīcipiū terremotus. Et ex eo grāuator corpora mineralia: sicut fulfir: ex cuius cōbūtioē calefirū termē: i balnea. Lapis: Argentū: uītū: quod ē pīcipiū oīum metallorū. Que sūt septē. f. plūbū: Stagnū: Es: Auriculā: Cupa: Argentū: Aurū. Eleēz aut nō ē simplex metallū. Quod qdē sit ab arte & a natura. Siqđa natura melius. Et ista sunt qdā tātā secundū cōpositōs. Sunt

quædā elemētata media que nec sunt sup terram: nec sub terra. Et horum quedā sunt i fixa terrena centia ut plante arboꝝ rum: & herbarū. Et quedā non sicut aialia. Ponit tñ quidā media esse inter aialia & plantas: ut spongea marina: quæ radicibus nutriuntur ut plante & tactu sentit ut aialia. Sed horum principium uapores sunt uel p le cum generant: primo ut plante ex feminibꝫ: uel mediante pluvia sive nutrimento. Nutrimentum enim terrena centia ex mixtura terre & aquæ. Et ista sunt tertie cōpositionis in qua cōpositione iam est aliquo mō conficta contrarietas que phibebat elemētata prime cōpositionis & secunda habere aiam. Vnde plante habent aiam uegetabilem. Et quia uapores sunt principia terre naſcenti & ex terrena centiis generant humores aialium: ex quibus cōposita ex alia nutritur: & semen uel oua formant de quibus aialia generant. Manifestū est q[uod] uapores sunt principia aialiu[m] ir̄tonabilium que sunt quartæ cōpositionis: & rōnabilium. i. boium que sunt quinque cōpositionis. Et quia in aialibus ir̄tonabilibus magis cōficta est contraria q[uod] ex terrena centiis. Ideo recipiunt no biliorē aiam. f[ac]iliter. In h[ab]o autē quia maior est tēperantia: & minus de contrarietate secundum actū. Ideo diſpositionē habet corpus humānū ad nobilitatē & digniorū aiam q[uod] alia: & ideo reci pit aiam nobilitatim. rōnalem. Et inter hoies xps̄ habuit nobilitatem: & digniorē qui ab infiniti conceptionis sue habuit oēs the fauors sapientiae & scie dei: non ad plenitudinem de cuius plenitudine nos oēs accepimus. Quia igitur h[ab]o inter alias creaturas summa tempiantia tenet: & ob hoc recipit aiam nobilitatē. Recē dī hō finis oīum creaturā. Vnde Ape in secundo physiogro Sumus enī: nos quodammodo finis oīum hoium autē oīum finis ē xps̄. Et quia hō est finis oīum aialiu[m] creaturā. Xps̄ autē finis oīum. Recē dī i pfal. Xps̄ finis cēs cōsumationis. In unione enī diuine & huāne nature ordine uniuersitatis completus ē. Fuit aut ab eterno unius triū p[er]fōratiū in una natura. s[ed] patris: & filii. & s[ed] f. Et in principio cōtratiōis angelicē nature: fuit una natura i una p[er]fōratiū. ut patet in angelo. Politea diuina naturātū i una p[er]fōratiū: ut hoie ē uidere: & ut principiū indeat ultimo oportuit de rōni cōpletōis uni uerti. ut sicut p[ro]mo fuit unio triū p[er]fōratiū i una natura. Ita ultimo cēt triū naturātū i una p[er]fōratiū d[icitu]r cōpletū est i xpo. Et cū ipse sit unius diuinitatis: unit nos deo p[er] fidē & caritatem. ut sic reducat hoit in ad principiū a quo factus ē. Et sicut diuina natura ē ubiq[ue] cēntia tial[is]: q[uod] appropat cēntie diuine p[ro]ris. Sic & i scis p[er] grām: q[uod] appropat tui spū factō. Et i hoie xpo p[er] unionē: q[uod] appropat filio. Est n. unita diuina natura huāne p[er] filii. Sic natura xpi i celo locat[ur] exsistē

et ostendit ei quod ē esse ubiq[ue]: & i pluribus altaribus facit alter: & cor indet ei quod ē esse i scis p[er] grām: & in diuina natura cēntia: & cor indet tertio mō p[er] unionē. Nec tñ dicendū est q[uod] xps̄ sit sexta cōpositiōis sicut puti hoies sunt quinque cōpositiōis. Quia talis unio nō dat & aliquā nouā cōpositiōem: q[uod] opponat simplicitati. Et q[uod] ex diuabus naturis nō sit una natura. Nō ideo ē ibi mixtio nec cōfusio: nec cōpositio: sed unio: & ut supra dixi est. Cōpositio est q[uod] ex pluribus sit unū remanētibus partibus p[ri]ncipaliibꝫ & secunda p[ro]misit ex parte recto: & fundamēto fit domus. Cōfusio est q[uod] ex pluribus sit unū remanētibus partibus secūdariis & nō p[ri]ncipaliibꝫ: sit ex modo frumenti & orde fit unum. Mixtio uero q[uod] ex pluribus sit unū non remanētibus p[ri]bus p[ri]ncipaliibꝫ nec secūdariis: sit ex aquā & melle fit mixtio: & vocat ydromel. Vnio est q[uod] plura i sua natura cōueniunt in aliquo sic oēs hoies uniuersit ad faciētū una ipsa humāna: uel plures hoies uniuersit in trāctione iauis. Et due naturē i una p[er]fōratiū: cōpositio el tatorum quedā sunt prime cōpositionis sit uaporiq[ue] uirtute solis resolutio &c. ut su pra dictū est. Et nota q[uod] hec g[ra]mplex diuissio el tatorum: p[ot] re duci ad bimētrū diuissio: sic. Quoniam el tatorum quedā sunt in aiatā: & quedā sunt diuata. Itē inaitorū quedā sunt caufata in media te ab elemētis: sicut uapores. Et quedā medietate: sicut corpora mineralia &c. Itē aitorum quedā non mutat locū motu dico pro grētū. Itē inaitorū quedā sit plār arborū & herbarū: & quedā mutat: illorū.

Quedā agnūt a naturā: sicut ir̄tonabilitā. Quedā uero uolunta te motient: sicut rōnabilitā. De elemētatis ergo inaiaitis p[ri]ns dīcē dum es t[em]p[or]e.

Incipit a uapori cāuula materialis. Cap. ii
Edeamus igit[ur] ad uapori ex quo caufant el tatorū gene ratā i subtilitate: q[uod] i uincib[us] terre. Scidū igit[ur] oēm uapori esse ab aqua uel a terra. Aereni uaporabilis nō ē. Aut enī rarificat ultra id quod ē sua natura: & tūc flatū ē ignis. Aut spissat amplius: & tūc nō ē uapor: quia uapor gene rat p[er] subtilitatem & rarefactionē: sed aer tūc efficit aqua uel terra.

Hic igit[ur] duplex uapori cā materialis oīum eoru: q[uod] in alto uel i imo grām. Loca autē g[ra]nitōis sūt quattuor. Supior regio q[uod] ex uincitate ad ignē p[ro]prio noīe a philosophs estus appellat. Et media zona sine regio: q[uod] vocat locus frigoris. Et inferior p[er] aris: q[uod] nō sup triū h[ab]it aliqd caloris: & aliqd frigoris: ueterē frē vocat. Sū perior autem pars aris pura & rara propter uicinū igrem calida est uehementer. Et propter radios stellarum atq[ue] lumen ipsarū: que sibi sunt uincitoria: est luminosa & magis trāquila & subtilis

habet aut uicinū lumen ab igne uicino: sed a uicinitate stellā. Et quia umbra terre ita contrahit minorat: ppter q̄ radii soli diutius cōmorantur in eo. Et ideo illa pars est locus inflammatiōis per se. Inferior enī cum sit circa terrā & sup eam frigus ex se: ppter aquā & terrā. Calidum aut ex repulsione sive reflexione: aut etiā refractione radioz ad solidū planū terre & aque: efficit illa pars nō inflamans: sed quasi spirā uaporem sive natura quidē phibens: ne cōburatur uel incendat: ex reflexione aut radiorū evocata exspirat ex se uaporē. Ultima siue inferior pars que ē circa nos tūgit elemētū solidū quod est circa polū planū & sufficiet: sicut aqua: & iō fit hec reflexio radiorū magna. Vnde etiā maior lux ḡna. Regio aut aeris p equidistantiam ab his quidē duabus sūpt̄a frigida ē ual de ppter cām oppolitam. Quia nec habet calorē ex uicino igne: nec ex radiorū reflexione: eo q̄ radii nō refleūunt ad transparens sine peruitū nel diaphanūns ad solidū tūn & planū: & plus si uenit tersum: sicut aque sufficiens: uel speculū vel aliquid aliud polū & planū. Et hec regio ē magis istemebola: & obscura: q̄ careat causa utriusq̄ illuminatiōis: & ideo ē tēpstuosa: & ibi generant: tēpstatiōes nūquies: & grandines. Et hec est habitatio demōni & aerei potestatiōibus ille locus caliginosus deputatus ē. Vnde dicunt: tūc q̄ cōmōntū uētos & tonitrua & huim̄nōtād terrendos homines. Regio aut que media est inter illā que dicitā ē: & locū habitatiōis: s. terre: q̄tum ē de tēpere ē frigida & calida: sufficiens ab utroq̄ diffinitionē p accīs ī est in tēpēte calida: quia uici naf uel uincit ab inferiore regiōe ī q̄busdam tēpibus. Et tēpēte frigidū ſectūm q̄ uicinū ſupiorū ī q̄busdam aliis tēpibus. Sic igit̄ determinatiō ſit de materia i coi uapori: & de loco ipſo. Cauſa aut efficiens ipreflōtiū ſpīli ē multiplex: ſed in coi non nifi duplex. Calor & frigus. Calidū autē duplex est. I solis eleuādō oīm uapori. Et calidū ſole diſgregādō uel inflammatōd elevatū. Calidū aut ſolis put sufficiat ad prelē: ſed duplex. Ad aduēns: & cleui: Ad urens: aut ſit duabus de cauſi ſuma ē directa ſuppoſitio. Alia fere direſta ſole exiſtente i ſignis effluviis precipue circa tropicū ſtuſu le uſt Gemini: Cancer: Leo: Virgo. Tunc enim radii ſolis ſindi recte ſuppoſiti ſregionibus incident in terram ad modū perpendiculari cadentes de centro ſolis: & reſrangunt in leſpōs: & efficiunt infiniti: & concludant in terram calorem aduentum. Et ideo tunc nihil expirat in illis locis de terraeſed totum aduertitur anteq̄ eleuetur. In locis autem uiciniſ que per latitudinem magis accēdunt ad aquilonem: quanto plus recedant a uia ſolis: tanto plus

oblique respiciunt: & anguli radiorū magis ampliāt̄. & minor p̄ inde fit calor: & minus aduentus: & magis euocans ſpiramen euaporatiōis. Et ſic ſectūd latitudinē climati a uia ſolis facile eft accipere proportionem calorū plus uel minus aduentus. Frigus etiā determinat duplex: etiā frigus coſtrīngēs & plus potēs conſtrīgē ſi eleuare uel euocare. Et huim̄nōt̄ ipedit cēm uaporatiōe coſtrīgendo poroſter & ſupſicim aque: i radius incides in ea poſſit attrahere. Eſt etiā frigus tēperatū cōtēnens quidē ſolem ne icēdat ſed nō phibens ne euocet. Et huim̄nōt̄ modi i terra cauſa ē latitudi regionū a uia ſolis: ſecundū latitudi ab equinolī i meridionalē plagā. Tunc cui ſol exire circa tropi cum hiemalē ſue i Sagittario Capricorno: Aquario: ualde remouet a climatis ſep̄tētrionalibus: ideo radii ſolis nō niſi ualde oblique reficiunt ſeptētrionalē ſeptētrionalē illorū climati: qua propter uincit in illis frigus & abſcidit euaportio excontracōne ſupſicerū ſte & aque. Hoc igit̄ iterū dicitū ſic: proportionabiliter intelligēdū in locis de cauſis efficiētibus uapores. Ex iſis iḡ ſi diuilio nūbiſ uaporiſ ſolū: & cauſatū: determinat omne quid in alto uel in ino habet generari. Facta i prius tali diuiliōe. Orme. n. quod in ino uel in alto generalē. Aut genitū ex uapore ſiccō tūn. Aut humidō tūn: aut ex utroq̄ ſi ex ſiccō tūn. Tunc materia ſis ta lis ipreflōtiū ſit uapori ſte. Cum aut terra ſit elemētū ſolidū frigidū p̄ natūrā ſiccū: in gressū ſi ſe calorem continet fortius. Quia ſolidū & incedūt ſatilis: quia ſiccū efficiſ acutus penetra tūn: quia ſiccū nō retinend⁹ defaciit. Et ideo iſo uapore diuiliō p̄ tria loca ſecundū ſolidū & minus calidū: cauſant ex eo ipſi ſiones ad in inus undecim apparentes in aere. Et de aliis ſi alie appebetit ſit iudicū. De ḡnatia ſu uapori ſiccō tūn. Ca. iii.

I enī est ucheinēt̄ calidū & ſiccū: p̄transit p̄ duas regiōnes aeris. i. inferiorē. Et mediā eo q̄ frigus illarū non pot̄ cōuertere ip̄m: & trāſlitū ad illā regiōem qui dicit̄ effus: & ibi facit regiōes qnq̄. Aut igit̄ in oībus ſuis p̄ibus equaliter eft ſubtilis ſive tenuis: aptus inflammatōi ex calore loci: aut in equalit̄ ſi inequalit̄ aut habet ſerius multas partes terrestres dilatabiles aut non ſed paucas. Si multa habet teretria inferiorū ſtūc ibi de neceſſitate diſabitat. Teretria autem habuidans repugnat elevationi ad equidistantiam allarū partium. Et calidū iterū ignicū rariſcendo dilatat: & partes plus calide continue plus intendant in accumē: & efficiunt ip̄ ſum ſicut colūna piramidalis. Et propter longiquitatem uidebitur de ſuperiori effe diuiliō ſicut perpen-

diculum quod s̄erius habet massam: & cōtinuit̄ i sublīme cordā.
 Hoc igit̄ sic icenit̄ ab etiū loci & ignis: dī a philosophis ignis
 pendicularis. Si aut̄ inegaliter subtilis: & calidus: subtus
 non h̄is multa terret̄ia queat̄ p caſam p̄dictam:
 Tunc totū iterum eadē de caſa inflamabit̄: & uocatur lancea p̄
 per longū subtile quod p̄tendit̄ in figura & stat erēctū: acumen
 h̄is sup̄a: sicut & ignis pendicularis. Si aut̄ est equaliter subtilis
 bene tenuis equaliter aptus inflamatiōi. Tunc etiam equaliter
 accēdit̄ in oib⁹ partibus. Aut igit̄ est equaliter disgregabilis
 a calore in oēm partē dimenſōis: & sic efficit latum quali rotū
 dum natans in ſupicie aeris. Et illud est quod a uulgo uocat̄ cā
 dela accentia. Licit enim latū ſit in ſupicie: nū uidetur rotūdum &
 ſperci propter longitatēm noſtri uifus. Aut et equaliter subtilis: ſed
 nō est equaliter extēfibilis mīi in partē unam: ppter mate
 ri paruitati: ſicut cornu quod cū extendit̄ ad partem unam: con
 trahit̄ ad partē aliam: & tūc uapori ille ſuccēſus: dicit̄ a sub ascen
 dens. Aut̄ est equaliter ſubtilis: ſed nō bene cōtinuus: nec ad
 herens ſibi: ſed una pars eius aliquantulū diffans ab alia: & uide
 a ſub aſcēdit̄ poſta aliſub: ſicut ſi euolarent ſintile de forane. Et
 hec q̄nq̄ ipſeſſiones conuenient̄ in hoc: q̄ia ſūltim euolant in
 ignem: & nihil eorū deſcendit̄ deorū. Si aut̄ uapori non eft ue
 hementer calidus & ſiccus: tunc nō potest penetrare mediā regio
 nem aeris: que frigidissima eft. Et tūc iterum cauſant̄ quinq̄ im
 preſſiones de illo uapore. Aut enim uapori ille eft calidus & ſiccus
 & bene cōtinuus: cuius ptes fortior coiuent̄. Aut et disgregatus

Si disgregatus tunc ppter calorem quem habet̄ in aere infe
 riōrē occurrit̄ et frigida nubes. Frigiditas autem coſtricat partē ad
 partē: & ex coſtricatiōe inflamatur. Et quia disgregate ſunt partes
 uide ignis diuiſus. Et quia ſugit nube frigidam tangēt̄. Ideo ui
 deſt disgregatiōe egredi: ſicut ſi ſupra accentia ſūltare de canna.

Si uero ē uapori bin̄ cōtinuus & expellit̄ a frigida nube tangē
 teat̄ aut̄ e copactus uapori & coglobatus & fortis: aut̄ e modicis
 nō multū copactis. Si nō multū copactus ne multustū cadit̄ cō
 tinuēt̄ nō diuidit̄ ppter cōtinuum calidū: ſicut ſtella ca
 dens longa q̄ relinquit̄ uelutiḡ calidū poſt ſe & uocat̄ a philosophis
 candela accēdens aliam candelā cōtinuus p̄ descēdū. Si uero ē
 multa materia coglobata: tūc accipit̄ tres diuerſitatis adiut̄is q̄
 ſibi occurrit̄ in aere. Si enī nihil tunc obuiat̄ accēdēt̄ conſi
 ſatione ſui ipſius & ſitabit̄ aliquādiu in aere. Et hoc ē quod dicunt̄
 diſcurrentes i nocte eſſe lumen precedens eos. Si autem occur

rerit ei aliiquid in aere: aut̄ hoc ē ſuper expellens ipſum ſerius:
 Et hoc uocatur a uulgo ſtella cadens: a philoſophis aliſub defen
 dens. Aut frigida nubes eft ad latū unum: & calida ad aliud: &
 tunc propter cōuenientiam ad calidū: attrahit̄ ad illud: & ibi
 incenditur: poſt primā autem partem fumat anteq̄ incendatur. Et
 dilatatur in medio: & incurvatur: ppter incenſionem partis unius
 & alterius excelleſſionem uetus humidus & frigidum. Et hoc effici
 tur uelut draco uolans: quia anterior pars accenſio uideatur ſpira
 men diaconis. Media autem incurvata: propter hoc quod attrahit̄
 a prima incurvat̄ ſe ut ſerpens: & uolat ſemp ad illud latū
 ubi circumſt̄ ipſum latū calidūmo: q̄ ſimile attrahit ſile & cō
 trarium expellit contrarium. Si autem eft uapor ſuccuſt̄: tenuis in
 ſlamabilis medio modo: tunc pertingit ad regionem medianam: &
 non penetrat ſlam: & tunc generat̄ tertius aliſub. Quia tamen
 ille ex frigore loci expellit̄: quia multe nubes ſub eſſunt. Ideo
 incidenſis in nubem occulatur: & penetrans nubem appetit itę
 Et uocatur illud a philoſophis aliſub quandoq̄ apparenſionē ſequan
 doq̄ non. Et hec ſint dieta de generatione uaporum ſuccorum: ha
 bentium impreſſiones in tribus locis ſublimibus. Sic igit̄ patet
 numerus. xi. impreſſionum aeris: que omnes in ſublimi genera
 tur a uapore.

De generatiōe a uapore humido tñ. Cap. iiiii.

Vic autem tranſeſtūdū eft ad eas que generant̄ a uapo
 re humiduſ tantum: ſicut ros pruinæ: nix pluvia: grādo. Itū
 le ſue gute magne que cadunt quādoq̄ in elate. Scie
 dū aut̄ q̄ uapori humidus cū fit aqueus nō eft in ſlamabilis: ppter
 hoc q̄ in duabus qualitatibus ignis cōtrariat̄: ſi in frigida potentia
 & hūido potētia. Licit actu fit calidus & ſiccus ſēperat̄. Ad huius
 modi igit̄ ſciam p̄ exigit̄ ut ſcias qd eft cōueniens: & cōuertere po
 tentia uapori in aqua. Et qd cōſtriges & qd cōſtrigeret potēs uapori
 in glaciē. Cōuertere igit̄ uapori eft ipm iſpiffando ad naturam
 aq̄ redigere. Cū aut̄ frig. eft ſi ſipiffare: ſic calidi disgregare: patet
 qd ſi coquatio uapori fit p̄ frigus. Congelatio aut̄ fit per idem ſi
 gus in angulis cōfotatus: & cōſtrigens aquā que cōverfa. Item
 nota q̄ aliqua nubes eft cōuerfa in partibus suisque: ſeft aqua fa
 ct̄: Et aliquā eft in uia conuerſionis que ſelicet eft in aquam ſe
 ri. Dicendum ergo q̄ nihil eorum que generantur ex uapore
 hūido eft inflamabile. Itē q̄ aqua eſſe elementū magis tenue q̄ ter
 ra: ppter hoc calidū ſoſis attrahit̄ tales uapores nō mītū retinet̄ ab
 ipſis uaporiſbus: ſed eſſe exalabilis p̄ frigus cōſtrigens ipm uapori.

Et idem nullus talium uaporum ptingit per regionem frigoris ad regionem effus: sed eleuat plus: & plus in regione frigoris excellestis uel teperati: secundum q̄ sunt calidiores & minus calidi. Si igitur sit uapor huius calidus ualde erit uapor ille ualde rarus alcēdens usq; ad regionem frigoriū. Cum aut̄ sit rarus frigus circulans in illo loco penetrabilis in profundum: ius undiq; eo q̄ rarum in oī bus partibus dat ingressum frigoriū. Cum ergo ingredi frigus & simili egreditur calor. Frigus incipit cōuertere & coartare & ipsiſ fare cōuerſas partes uaporis. Et quia forte est frigus: incipit uelociter pars fluere ad partem. Et quia frigus est ualde diuans cōstringit aquam cōuersans & generat inde gradinē magnum uel patuum: secundum q̄ est frigus magis uel minus potens sup ipm uaporum huiusmodi figura sunt duo. Quorū unum est q̄ grande nō cadit nisi in tibū calidis & precipue in uere & tempore fructuum. i. in autuno: & rarus q̄ in uerisquā tū incipit calor aduersus & adnūsus: & exsiccans: multū accendens uaporem & alte eleuans ipm in mediū frigus: & ex hoc uapor rarus undiq; circupeptus frigore: dat ictus frigoriū & fortissime cōstrigit. Sicut q̄ cā letæta ex posita sub diuo in hieme plus congelat q̄ frigida in eodē loco posita. eo q̄ aqua calida magis tamquamgis dat ingressum frigoriū. Aliud signū q̄ grādo nō est directi rotunda sine spicula sed qualī in forma lentiū circūpoliti uel circūcepta gutta congelatis. Hoc enī accedit quia cū uapor effet expansus in latitudine frigus cōtrahens magis cōtrahit de materia a lateribus: q̄ a superiori uel in feriori parte. Et cū effet magnū: congelauit partē anteq; fluere alia ad ipsam: & ideo alia cōuerſa cōfusa ad ipsam adhuc est: sicut gutta cōgelata. Si aut̄ q̄nq; grādo inueniēt totūdā hoc est p accidēs. Et eadē de cā etiam sempē linquescēs & nō fixas. q̄a cā dens a regione frigoris transit per inferiorem aerē: qui ex reverbatione radice a terra & aqua & p mixtione est tempate calidus: & ideo ex motu: & istius aeris caliditate liqueficit exsiccatur: & inueniēt cadens ligula. Nix aut̄ q̄d ipsi ecōtariorē se habet gradini. Et in q̄būdā quo ad materiā cōuenienter se habet. Gnatū enī ex uapore calido non tū sicut grādo. Et huius signū est pnoſciatio rufiſcēq; ihiem q̄ mīmitū frigus expectat inueniēti sunt nubes obſcure. Aliud signū uerius ēq; uapor nūi future: lucidus ē: & pallēs & uidēs multus. Et hoc ē signū raritatis ipius. Itē statu ī aere q̄nq; p octo dies. Et hoc ē signū caloritatis: sed nō cleuat nisi ipē biemis. Et hoc q̄ sol: tūc debilis ē: & iō adiutorio lune ul alterius stellæ uel pluriū: tūc sufficit eleuare & nō sufficit adeo icēdere & ca

lefacere: sicut ī estate fit. Hic ergo accedit q̄ uapor nūi nō p̄git usq; ad regionē frigoris: sed remanet cītra ī regiōe temperatē frigiditati regionē magis uicina. q̄ terre. Et iō quia frigus nō est adeo forte sup ipm nec adeo rarus ē uapor ut det undiq; ictus frigoris cōtingit q̄ uapor nūi simili cōuerſis & cōgelat. & nō ante cōuerſis & poitea cōgelat. Et in cōuerſione ē diffusus uapora biliter: sicut lana carminata: dico nix cadit lata & tarasifū ſcieſt partes lane ſparſe. Quia uero frigus nō ſuit forte ſup ipm adeo in ipso egredit calor ex ipso cōgelat. Et q̄ ipſe calor egrediens ali quātūlū refert id quod debilitatē cōgelatū est: adeo nix cadit molliſ facie cō, rehēbilis: ſiquid nō effet ſic etiō glacies ſicut grādo. Hoc aut̄ locus inferior ideo in estate facere non pōt̄ q̄a reflexu radii: ſic nimis calidus est cōgelationis: ſed uix ſufficit cōuerſio ſicut accedit i pluuiis ut poſta dicet: Ex his duabus cauſis concludit̄ cā granulorū que cadere cōuerterūt in marito & apriſ in noctis etiō matibus. ſi in ſexta: & ſep̄ta: & ultra in pte occidētali: q̄ plus diſtāt a uia ſolis: alia. Vidēmus iſq; granula rotundatara: & frequenter horiā formā cīceris. Et hec gnatūt ex cā mixta ex utroq; itoſe ſex uapore magis calidus: & magis eleuato q̄ nix: ſed minus q̄ grādo: & quālī i termio duoḡ locorū nolatōe. Et ideo ita iterius hāt raritatem nūi ſed nō molliciēto q̄ frigus magis uicit ſup ea. Exterius aut̄ tēdūr in gradini cōparationē. Cū aut̄ cōuerſi uapor ille aliquātū ex grauitate ſubre dilatā: & ſupius attrahit de magis calido ſubtili: & ideo ibi eff. cītur acutum. Et huius signū est q̄ ut frequenter hec i mediū tibū ſupis gnatūt. ſi in uere: & in principio ueſtimagis q̄ post mediū ſupis ſole exiftēt in pſebus: & in pncipio arietis. Item uapor aqueus ut frequenter nō erit rarus ſubtil: & calidius ſotius ſupis: frigidus: humidus: & groſſius. Et iō alte nō ascēdit ad regiōem magni frigoris: ſed remanet in iſerio rī: cuius ſugis ſufficit cōuerſionē: ſed nō cōgelationi nūi p accēs. Et ideo talis uapor reddit aquā pluens. Dico aut̄ p accidēns quia ex frigore accidētā exiftēt in aere ipſe gutta pluiae anq; ueniat ad terrā cōgelant: & cadūt glacieſ. De pluia dicit ſlōdorus i li. ethimologiā pluia dicit ſlētē ſi fluit ſquali fluite. Nāc ſunt enī de terre & mariſ alitu: q̄ cū alius eleuare fuerit aut ſolis calore reſoluit: aut uiuentē depreſſe ſtillant in terra. Nimbus et depītias nubis i ſep̄tate obſcure: & inde a nube nibus. In estate uero q̄a calor fortior ē ipē ſolē eleuat uaporē ſupiū ſed nō cōglutinat: q̄ diuinus in ptes groſſas eleuat partē. Sed ptes ſugis deſinētē i aere diuidunt: a calore diuifim eleuate uaporem: ſue

partes uaporis spissi. Stante autem nube aliqua aliquod frigoris est ibi: & aliquid aliibi. Et ideo frigus illud sic fugient tangit partes uaporis grossi stantis in aere: & subito conuertit eas: & ideo si sunt gemitus cadentes in elata fine uento. Et uidentur per lumen solis trahi fire: sicut parus cadelo: & sicut calide multum humectantes. Quod autem hinc fit generatio pluviae & guttaria signum est: quia in aquis pluvialibus eo tempore calidum uaporatum non est ab eis remotum in toto manet uis coagulativa uentis. Aqua enim pluvialis coagulat uentrem: & ualeat difteritis. Consequenter dicendum est de tore qui habet aliquid sile cum pluvia. Et de pruina que habet aliquid sile cum nube. Generatio enim toris est ex uapore grossiori quam pluvia. & minus calidus: sed & habet aliquid terrestre ad mixtum. Et ideo non eleuat nisi paru& non fit in tempore magni caumatius: nec in tempore magni frigoris. Et fit eius conuersio iuxta terram: quia ad latitudinem minus cubiti: uel palmi: uel turris: uel huiusmodi. Fit enim conuersio istius uaporis duplicitate. s. p. fe. Etp accipit per se fit frigore aeris in nocte: non est reflexio luminis in ipso aere a sole. Et ideo etiam quia parui humoris est: cito consumitur a sole. Alia est conuersio ipsius ex revolutione multi uaporis in lepton ad aliquod reflectens ipsum: sicut illa coopta reflexus fumus habet aqua & sicut fit instrumento quo fit aqua rotacea. Vnde cum caueatur in gramine in sero: i cipculo uel pino fit rotatio sub menastra re flexione uaporis ad menstrum. Pruina autem fit ex uapoie eiusdem nature: sed frigus deponit in aere terre uicino cogolat ipsum conuertit: sicut dictum est de nube. Quia uero frigus magis depicit in corporibus solidis: sicut funis & lapides. Ideo egredies frigus ab illis & tagens uaporis circuistantem conuertendo: colligit ipsum circa seflare. Quod autem hec ueru& fit signum satis familiariter habet. Aperiatur in hieme ad uestimenta & ad pilos: quod spiramen in hieme humidius fit: qm in elata propter generationem fleumatis: cuius propria gnatia est in hieme. Grossus enim uapor spiratus conuertit cogolat: & circuifat pilis & uestibus ut pruina. Duricie autem & rigoris pruine super nubes causa est: quia deponit frigus circa terram ex condensatione ipsius in corporibus terrefribus: expellit uersaliter calidum a uapori. Et ideo licet in ipsa conuersione cogoleat: fit tamen rigidus eo tempore calore eleuatus ipsum manet quod resoluendo mollescit ipsum. Fit etiam quedam gnatia plus a pastoribus: qm a philosophis invenita. Est autem uapor ualde spissus quasi olei fumus: uel adipis: gnatius ex comixtione triu& elementorum. s. terre & aqua & aeris. Et calidus ignis est i eo digerens: & efficiens huiditas unctuosa

& dulcis ualde ad modum mellis. & qm cadit super vegetabilia primu& efficiuntur quasi melle pufusa. Postea autem euaporante humido subtili aereo remanet grossum terrestre. Et quia bene permixtum & digestum est uide fit farina molendini uolatilis res ipsa fulvis arboreis & herbarum: & exsiccatate qmque curvatur & contrahit ea & inducit sterilitatem in ipsis. Quodcumque etiam euaporante calido ex ipso ad superficiem trahit secum humidum. Et quia ex frigore artis gnatut pellicula exterioris: ideo istius aer conuertitur in suam sensibilem aiam. & generantur inde uermes & muscae partur. Et prognostican pastores in his dies accipiunt frequenter. uel morte pecorum vel ouium sed siccipute ouium. Et ad hoc duas causas posunt assignari. Quae una est qm ex diuidine tunc inde comedunt alia: qm fel eorum ex multa coleta angustat. Mel enim calidum & succinum nutrit colerat ita qm felis felis scindit: & fel p. testina diffundit & scindit ea: & exinde alia moriuntur. Et huiusmodi experimentum uisum est occisis pecoribus. Alia est qm nimis audie fumendo dulce: oplatur epar. Et multum nutrimenti attractum ab ipso epate non poterit ulterius dirigiri ad membrum ppter repletorem uenarii: ppter sciscit ideo in epate & gnatant exinde sanguis fugit: & replent totum epar. Et hoc sepe uisum est in ouibus. Hec igitur dicta finis de gnatibus ex uapori humidu& in sublimi. In utriusq; autem phabitib; i. gnatibus ex uapori humidu& generatis ex uapoie siccо Islamabili: est unum accidens quod non est pterreundum. s. qmque subito & tempestuof descendunt: & qmque suauiter cadunt. Erit duplex cak huius. Quarum una est frigus expellens calidum fibi contrarium: sicut accidit in astub descendente: & draco ne qui mouet ad latus & non ducit in inferius. Est enim uapor non equaliter leuis & grauis: curuans se ppter dubium motu: & inflamat conificationem: quae ad unum latus pellit frigus obuians: & ad alterum attrahit calidum coisimile. Astub autem cadit ex ipsi flione sui contrarii. Eo qm inclinat se ad unam plagam mudi: dicunt marinarii qm uentus subtilis flat uel stillat ad illam partem: & puto uerum. eti. Alia autem causa est fortissima expulsio ex duplice ex pellente unu& est frigus loci ut dicitur. Et huius signum qm quando extinguitur ignis in aquam raram fit ibi expulsa subita & immutuosa unius ab alio. Aliud est uapor siccus expellens humidum: uel econseruans. Et ideo tempestuof pluvia semper est uento precedente & inuolvento & inspissante nimbum. Et hec dicta sufficiunt de generatis in alto: ex uapori siccо Islamato: & de uapori huido.

De uentis & causa ipsorum in communione. Cap. v.
Icendum est nunc de uentis: & de causa uentorum materiali

& efficiētē: & de loco gnatiōis eorū. Ventus igit̄ fit ex uapor sic eo grossō terrellī materiali. Efficiētē aut̄ a calore solis hūc uapo rem eleuātē: & nō cōsumētē. Et huius signū ē q̄ uenti fortē p̄cipue fuit in autūno: sole exētē circa equinoctiū hēmēta: quia tūc sol cōbōureō exſificat elemēta. & ideo uapor tūc eleuātē magis est ſiccus & terreus: & ideo autūno dāt complexio terē. & frigi da & ſicca. Locus aut̄ gnatiōis eius ē circa mediā regiōem que ē maximī frigoris. Afēdit. n. illuc uapor terreus. Et cū lit p naturā grauis: & calidus: obuiat ei frigus loci: & ſipſiſſat & grauat ip̄m: & facit ip̄m defēdere aliquantulū. Calor aut̄ ſelis in ip̄o ēt nō ē de facili ſepabili ab ip̄lo: q̄a magis cōfotat in ſiccō terrelī q̄i in ua por hūido. Et ideo iterū releuat ip̄m: & inde ſi inuoluta ipſiſſuſ aerisſiſ ſlatuſ uenit uocat. Sic ergo determinata de cā materiali: & efficiētē: & de loco in cōi. Optinet magis ad ſhēm uentōe trai re. ut ſciat. Quare uetus nō uenit de ſublimi quādāmodū pluia ſed ſemp a laterib⁹. Ratio est q̄a locus gnatiōis ueti secundū q̄ pluia incipiēt in extremis terē & nō ſup ip̄ſam. Cauſa aut̄ huius ē quia reflextio radiorū in extremis terē ſe debiliſ: & i medio ē fortis. Et hoc ppter angulū radii qui in extremis eſt cōtingent. Angulus aut̄ in medio ē rectus uel acutus: uel obtusus. Cū igit̄ cauſa efficiētē ueti ſi calor debiliſ ūocat tūc ideo cōfotat a materia ueti in extremis terē noſtre habitabilis: & non direcē ſup ip̄ſam flat. Cauſa aut̄ quare uetus flat diſtincte: & facit flatum unū & cef sat ad horam uel flat debiliſ: ē quia in uapore illo frigus loci: & nō uapori ſupiorē ptem ipſius deprimit ualde uchementer.

Et cū latiflūm uapor ſit ſipſiſſuſ a frigore: multū agitat aerē: & dat flatū donec descendant: cōuerſio ſupioris extremitatis ip̄ius ſup iſerio ſte extremitatē. Deinde refugit calor ex radio circa terrā calida ſuo eleuātē ip̄m: & lubrificante ei materia ex eleua tiōe pluris uaporis i ip̄m. Et ideo cōfotatus iterū dat aliū flatum forte ascendere. Scīendū eſt enī qm̄ uadorterē nunq̄ ascēdit equaſi i oibus pribnsq̄a ſunt: eo oppoſite uitutes. ualde leuis & grauis: & nō equaſi ſubtilis uel ſubtilabilis. ppter duritā ſicci uaporis: & iō alſecēd ſicut pelis extēfa ab iſerio ad ſupiorē: cuius latitudo uerba ē ad nos. His uifis facile ē uidere quare unus flatus fortior ē alios: & q̄s eorū. Cū enī ſupior extremitas ſipſiſſa frigore loci defendant: & ſipſu ſortius ipſellat aerē: tā raro fortior erit flatus defēcōnis q̄ alſecōnis. Iſta ar alſecōrem & defēcōrem uaporis uocat phī motu tortu ſolū frēſtitatē. Sicut ēt uocat ip̄m uapore magis ſumū pp̄ ſu ſtreſtitatē: & uapore aq̄u magis pp̄

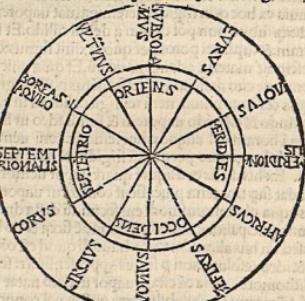
dicitū uocari ppter nomine uapore. Sic etiā hic necessariū ē ſcītē q̄ aer & elementū obediens ſi impulſiō facit. Cuius motus fit faciliter ad ſēm parē per naturā ſui. Et ſignum huius eft p̄iecto ſagittarū in aqua leui ipſilli uel uolēto fortiffimi ipſellit uerū aqua. Et inundaſ pars ipſellens partem uel ſequo cefat uis uolētie. Si ergo tam parā impellens adeo forem dat ſibi motuonē eft mirandum ſi fumus latiflūm das flatū hutuſmodi. Hec ē etiā cauſa ſoni uentū ad modū undatū confringentū le ſeſo q̄ una inuidatū preuenit alia: & effundit ſe ſuper eam. Ex his de plano patere p̄t triple cauſa abſcissionis uentorū. Intēſum frigus in tē ſi calor: & hec abſcissionis ſimpliciter. Sequē pluia: & hoc abſcindit ſecundū quid. Frigus quippe intēſum non pmitit aperiti foramina terē ut eleuet fumus. Calor autem uentus cōbūrit ſumū. Sed pluia ex hoc q̄ in frigideſt acrem grauat uaporem: ita q̄ tūm defēcēt: p̄t ſubito nō p̄t eleuāt ſi calido. Et ſup hu meſacit termē: & ſupicieſ poros per quos exiuit fumus: obſtruit. Et ideo preficit̄ materia adaugens uentū. Et quia quicq̄d non generat continue cito deficit. Ideo cefat uetus poſt magnas pluias. Sed quia cefante pluia iterū reſurgit calidum in aere & in terra: exſigando & eleuāt ſuaporem & ſumū. Ideo ut frequenti uſpoſt aliquā horam uel aliquod dies reſurgititer uentus: uifit ſi pluia ualde longa que per multā frigiditatē facit uictoriā i fumo uenti. Ex his dicitū etiā liquet quare uapor uentorū nō cō uertit: ut cadat ſup nos terra pluē ſicut cōuentitur uapor aq̄ & ca dit ſup nos aqua pluē ſuuiuſmodi enī ſecundū dicit̄ duſ ſit cauſe. Quarū una p̄cipiātor ē materia uētique ſicca & nō bene cōtinuabilis: ſed tñ hñ aliq̄ud nate humidi quod eft cōtinuum ut fumus: & ideo resoluta non p̄ frigus appet ſenſibilē: ſed diſpet ad modū athonomō. Alia cā elītia uapor uētū nō nata ſup nos ſed dirigit ad extrema habitabilis terē noſtre: uel conuexo arcuſ unius terē & nō cadit ſup nos. Dico aut̄ cōuexi arcuſ unius terē: q̄a terra rotunda ē: & uetus q̄nq̄ i terra una ē: & non i alia. Et tūc uapor licet nō ſit ſimpli in extremo: eft tñ in conuexo arcuſ reſpe cu terē inuſtul.

De uentis in particulari. Cap.vi.

Equif de uentis in particulari: & loco gnatiōis eorū: & de ip̄ſiſiſ ſingulōge: & de hoc q̄d efficiēt i ſifa habitibili flatū. De quatuor uetus p̄cipiātorib⁹ ſimplicibus & de aliis in tē. Vnt igit̄ quatuor ſimplicib⁹ naſcunt uel ge medius. nerant uerbi ſuatuor angulos folis: ſupra nīm orizon tem diſtictos. ſunt aut̄ ſecundū Aq̄a. Septētio: Meridies:

Subsolanus. i. orientalis: & faunius. Inter quoslibet aut duos sunt duo alii. Et sic octo sunt medi. Inter septentrionalē & subsolanū est borreas ppinqiuor septentrionalē. Et vulturnus ppinqiuor subsolano. Itē inter subsolanū & meridiē. Eurus ppinqiuor subsola no: & notus ppinqiuor meridionali fuit austro. Itē inter austr. & fauniu. Africus ppinqiuor austro: & zefirus ppinqiuor faunio:

Itē inter fauniu & septentrionem. Circius uincior faunio: & chorus ppinqiuor septentrionalē. Et notandū p̄ nos uictori collatera lū nō noīant ab Ag. sed secundū usuale descriptionē. Duos etiā ppter hos certos flatus & uagos ponit quidā. Qui si sunt nō deruant ab istis: sed potius ex eisdē locis guntur. ita uidelicet p̄ cleuatio uaporis in giro quasi cōtinua modo hic mōbi. Et hec que dicta sunt de duodeci uentis patent in presenti figura.

Circius & aquilo boream stupare feruntur
Africus atq; nothus sunt austro collateralēs

Et certius corus faunius inde sequuntur

Vp̄t determinare quare unius istoꝝ fit magni flatus &
parus pluviae & frigide aure. Alter aut̄ leuis flatus & mul-
torū flatū & frequentiū: & non fortū. Vnus quidē abscedit plu-
vias. I orientalis fuit subsolanū. Alter aut̄ cōducit pluvias. I o-
cidentalis. Dico ergo q̄ aglo fortissimi flatus ē: & abscedit pluvias
& depurat aer. Et hec oia causant̄ a frigore sui uaporis. Et quia

dēflat uaporē & uicit a loco frigoris q̄ ē iuxta atticum: ideo frigidus ē uetus. Et q̄ frigidus claudit poros terre: & continet sp̄cietē aquae euapora polit: & ideo depurat aer: absceditē mate-
riā pluviae. Et eadē rōne claudit poros corpore: nostrō genē imūte-
tur ab exteriori igrēsu uaporabiliter. Et ex hoc cōtinēt ita calor
naturalis: fortificat & efficit hō faunas. Huiusmōdi duo sunt si-
gnataū quod yperas dicit: In hieme uētēs calidiores es: q̄ in
estate cuius cadē caūlā ē. Aliud ē quod habet ex artificio iacob
qui posuit uirgas q̄ prima admisura fuit: & hoc q̄ flat aquilo: eo q̄ ille cōtinēt poros q̄ guntur ex feminine euaporent sp̄as & debilitēs conceptus. Et ideo dicit Ag. in libro de aialibus. Quod
pastores q̄ uolit q̄ os generēt māculos faciūt aſſectiones ouīū
uerſus aquilonēm rēpōtēt uenti aglonatis. Hic etiā uentus dicit a
physicis flate recte. I. directe: nō motu elevationis & depressionis in
fine flatus. Et huius cā el̄ quia eius flatus mundus ab aquilone ī
meridiē. Et quanto plus uenit in meridiē: tanto plus accedit ad cal-
lidūm ppter quod ranificat uapor & subtilitatē: & nō deprimitur
nec incuriat. Meridionalis aut̄ oppolitis de causis habet accinia
oppolita. Quia enī uapor calidus ē & a loco calido: ideo adducit morbos.
Euapora ē naturalis calidūs & subintra calidū aeris
turbat & corruptit. Quia uero cōducit uapores: ideo multiplicat
pluvias. Flat aut̄ tortuole: quia flatus eius el̄t ad aquilonē ex meri-
die. Et ideo intāndū uapor intēnt frigus aglonis: & ideo iſpiffa-
tur: & p̄ consequētū fine ūo incuriat: & retorquet flatus ex illa
tortuolate: flatus iterū in uolūdo cōpīmit nubeſ aq̄eas inuē-
tas & facit etiā haec cā pluvias. Quod aut̄ dictum ē unū flare
tortuole & alium directe: habet q̄cī impedimentū per accī sicut
dicit Ag. Quod iuxta corinthū flat aquilo tortuole. Et hoc cōtin-
git ppter recutientē inundatū uaporis ad quodā montes altis
flos ibidē exītes. Ita exōfero ppter loca calida que transīt me-
ridionalis incip̄t dirigi in flatus. Ēadem de causa in nostris climati-
bus. v. vi. & vii. auster: nō adducit morbos. Et q̄ ante q̄ nos iueat
infrigidat̄ niuibus montib⁹ & aere septentrionali: & non adeo ap̄t
poros: quod inuit̄ noceat ūanitati. Tēpus autem flatus aglonis
et i uere plus: & i autū minus. Et p̄ini quidē tempus est causa:
q̄ frigiditate hiemis uapores multi coſchali cōgregati sunt in ter-
ra: qui tepiditate ueris euocant̄ & faciunt uentos: & precipue in
aquilonē ubi matūs et frigus & tenuis calor qui conſumere non
potest. In autumno autem terra exſiccatā est a calore ūolū. Et
ideo tem̄is calorde facilis euocat uapores: eo q̄ non est conſtricta

& cum egredit uapor: siccus est ualde & uentus altius in aere flatur incipit. Et ideo prouerbium vulgi est q̄ uentus alti flant in autuno.

Subsolanus autē uentus siccus calidus abscondit pluviam: sed nō tñ sicut aquo: eo q̄ ipse est de uapote sequente sole q̄ siccus ē. Motus autē firmamentū iuuat ad hoc. Quia idē motus est uenti illius q̄ motus diurnus. Et ideo dissoluunt uapor & exsiccat. Fauomus uero ppter cām oppositam adducit pluvias. De mediis autē secundū naturā istos mixtam intelligendū est. Est autē notandum q̄ mane ut frequenter ante diluculum est uentus. Et quicq; de die & cessat de nocte. Quādōcī ecōuerso huius cā est gain manū immituit radiū solis: uapote: frigiditate noctis cōpresa in oriente. Et ideo eleuat ipm & ipse iterū a frigiditate loci defecdit. Et ideo facit uentum. Quādōcī cessat sole lūcē: quādōcī confortat. S. qn sol nō sufficit uice resed sufficit eleuādo deflisione cōtinue repugnare. Vapor iterū frigidus deprimit nocte: & eleuat die & uentat. Et ecōuerso uapo r ualidior sine die & aliquātūlū frigore noctis deprimit: & p̄prio calore iterū eleuat. & ideo uentat nocte. Et hec determinata sīnt de generatis ex uapore simplici: hūido uel fucco & ita loco.

De caufis impreditum compositi uaporis. Cap.vii.

Einde dicendum est de caufis ipreditum cōpositi uaporis: siccii & hūidū: uel siccii cū siccō: uel hūidi cū lumine foliis: & stellarū: uel siccii cū lumine stellag. Et sic habemus oīa q̄ in alto generant ex uapore. Prīmo cōpositio ē uaporis humidū cū siccō nō cōmixtū uaporisbus: sed distictis q̄ cōpositio cōaufat tonitrua & corrulationes. Secundo affixnabimur cām sup terre motū qui cāt ex uapore siccō nō comixto sed cōciūlo cōelemento solidō & siccō quod ē terra. Tertio dabimus cām de uento turbinis: q̄ cōaufat a uento siccō obuiāti uento oppōsito. Quarto dicemus cām yridis & colores nubii & neblag: Et de cometā. Et galaxia.

Dicendum ē q̄ materia tonitruī. Alia materia ē: & aliū locus uel uas generationis eius. Materia autē uel uapori siccus ualde & calidus. Ille enim de facili totus incēdit: Cuius signū licet turpe sitū: cōuenies est. In uelotutibus uentrisque q̄a siccē sit & terrefrēs. Ideo emisisti modicū tagaf ab igne statim flamā & crepitāt. Et si p̄ pannū subtilem emitant: & cādela adhucēt tote inflamant flama late & sp̄ia. Locus autē uel uas generationis ē nubes aquoia & cōcaua. Eleuant: in fonte calore solis ambo si uapores cū autē uapori terrefris nō sit adeo dilatabilis ut aqueus: cōstrigat ī medio fu: quāsi ī uentre: & aliū expādit circa ipm quasi tētorū. Et q̄a exterior ē hūidus. Interior autē siccus: interior fugit cōtrariū.

in profundū nubis exterioris. Exterior autem loci frigiditate etiā contrahit & amplius interiorē exagitat: & interior agitatus confricat partem ad partem & ad latera exterioris. Et ipso motu & cōfricatione cōtingit ipm ignis & ignis expelli a cōtrario: & iū ignis sc̄dit nubē aquoia: & in sc̄illula illa accidit coruscatio & sonus que similis sunt tēpore fed nō similis deprehendunt eo q̄ uis celiorū est q̄ auditus. Exemplum de muliere lauante pannos Ethicē est sententia Aristoteles. Observandum tamen est q̄ tri bus modis sit sonus & tonitruū. Et tribus modis egreditio uaporis unius ab alio: sicut pbari poterit suo loco. Et ideo sex hic notanda sunt. Fit enim primo mō q̄icq; egressio uiolenta per expulsiō nem unius ab altero: dicit Ag. Quandoq; autem non sic mō: sed uap̄or sc̄indens paulatim: quādōcī nūber suam in qua ē eu Lans inuenit nūber alia cōstrīcta siccā & sp̄isam. Et impingit in illam. Et ex collitione facit sonum. Quādōcī cum corrulatiōne quando sc̄ilicet ex hoc inflamatur: & quādōcī fine corrulatiōne quando sc̄ilum collidit. Tertio autem modo egreditio uap̄or patruis. Rarus inflamatus ex nube tenuī non multū aquo sa. Et tūc uidetur ille ignis sicut alba flāma per multū sumum & tunc non facit sonū in propria nube. Sed obuiat ei alia nubes ualde aquoia & sp̄isam. Et quia debilis est flāma extinguitur ab illa nube aquoia: fulgorante & sumando potius q̄ sonum sicut sūfūrat & fumat fūrūtū candens in aqua. Tripliciter etiā uap̄or egreditur ex propria nube. sc̄ilante inflammatiōem: quia quādōcī incipit comprimi in p̄fumū acūmenī sui: & excomitōe: eo q̄ siccus est penetrat nubē & egreditur ad aērem & cōmetū ipm fortiter uel debilitate. secundum diuerſitatem sue uitiositatis. Et hec est causa quare ante tonitruū sum uenti calidi & fortes. In ipsa autem inflammatiōne quandoq; utesc̄ est rarus & debilis: & tunc quia non inuenit resiliens egreditio sine sono uel uento: qui pueni at ad audiū nostrū sicut in estate accidit i sc̄erotis patruis corrulationibus. Poffit autem inflammatiōe quandoq; est patruis & tunc pulsando latera nubis facit sonū: sed anteq; peitrans se extinguit & tunc audiū sonus. sc̄ibilans sicut quandoq; uentus uehementis flat per foramina sc̄ibilando sine corrulatione. & ite diuerſitatis a paucis considerate sunt: sed omnes inueniuntur per experimentum si quis obseruauerit nocte auras in estate. Dicendum est nūc de diuerſitate uap̄ori secundū calorem uel colorē ignis in ipsa nube. Sed prius de diuerſitate nubis continētis tonitruū. Tandem de diuerſitate descensus eius ad nos. Est autem tubes

ut frequenter quadruplicis dispositionis: que continet forte tonitrua. s. Nigra: Rubra: Viridis: aliquantulum alba. Nigra quidem est nubes ipsius proprio frigore. Et ideo non dat locum radiis ut penetrando dilatant ipsum & faciant ipsum albā. Et ideo spissa fortiter cōpīmit uaporē & igni & dat forte tonitruū: si uapor int̄ se fuerit mulius & spissas. Nubes aut̄ rubescens ex nigro est: & de se valde spissa: sed uapor ignitus iam reluit per ipsam: & ideo illa frequenter dat fortorem ictum q̄ nigra. Vires autem cum nigredine & rubore paruo est: pessima omnium nubium: & timenda si directe sit super ciuitatem aliquam: quia illa multum habet igneum uaporem propter rubedinem: & multa materiam uaporis propter nigredinem: & propter uioret multa habet aquā: & ideo fit ibi pugna fortissima calidi cū frigido: & humidū siccō. In tantū ut illa frequenter emittat flumina magnorum lapidū qui deuiciunt tures & edificia: incendit etiam homines. Albam uero nō optinet timeremque patū habet de utraq. materia. Et iō si flama eius cadit super edificia statim extinguitur: & incendit eam si sint uel siccā uel cremabilia. Valde enī sunt obseruandi: colores corruptionis qui multiplices sunt. Rubeus: Clarus: Albus: Flāmeus: & rufus: qualibet unicolor. Color dicitur rubicundus licet unū rubē in iusto sole perfūlstrā. Primum aut̄ cauſat a uapore nō multū siccō. Humidū enī dat ei colore rubē: sicut etiā flama lignorū utridū. Et iste color timēdus est: quia humidū cōtinet materiam: que nō spargit: & ideo facilis & fortius incendit. Color autē flāmeus albi coloris est: uaporis uel de siccā: sicut etiā flama lignorū siccō: & ideo spargit cito & nō ledit nisi facile cremabilia: sicut ē stupra uel huiusmodi. Rufus at̄ color unicolor protabili. Et eo q̄ ille color est: uaporis uel coglutiñat terrefris: & frequenter simile scindit & incendit. Casus aut̄ ipsius de nube sup̄eriora: est cōplex uel ferē. Quorū primus modus ē q̄ cadit uapor inflamatus rufus de nube utridū: spissa. Et hic generalē lapidē qui vocat̄ tellum tonitruū. Hoc mō uaporabilis cōmixtis terrestris uaporis intendit. Et cū tangit utridē nubem que iā est in cōuesione ad aquā coglutiñat: sicut farina in pastā. Fortissima aut̄ incēsio obuiat ei: ita q̄ humor nubis nou extinguitur. Et ideo conglutinatus uapor fortissime humidū calido decoquitur. Et quia calidum festinat fugere humidū: ideo in supiori pte acuī lapis. Vbi primo ic̄ pit distillare uapor: & est grossus in parte alia. Ethic lapis scindit & incendit quicqđ uenit. Secundus modus eiudē uaporis q̄ minus est coglutiñatus & in nube minus aquosa. Et tūc non coglutiñat: sed incēsus egredit̄ cum ipetu: & iterū scindit & incendit: sed nō scindit nū ligna & non lapides nisi raro. Scindit aut̄ ex ipstu & incendit ex infamatiōne. Tertius aut̄ modus est uaporis rubri clati qui nunq̄ facit lapidem: sed in sua flāma nō se pātur a uapore: & hoc nunq̄ scindit nisi ualde cōpacta corpora: que nō sunt magne cōtāta. Si enim essent magne cōtāta restiterent ei. Et hic interficit homines & apparet in eis odor cōbustionis: & nō uidetur uulnus. Quia cū sit fuligine subintrat sine uulnere. Et si inueniatur aurū in bursa cōminuit aurū & non ledit bursam: quia bursa cū sit quid tam̄ dat introitū defacili antrum uero compactum reficit. Et ideo communīt̄ est q̄iq̄ in partes: q̄iq̄ in pulucentem. Et hoc modo accidit etiam p̄fōrat gladium: & nō ledit uaginam.

Alius aut̄ modus eiudē uaporis magis rari & ex minus aquea nube egredit̄. Et ille subintrat & non ledit diuidendo nec apte incendendo: sed est corrūfatio rubea ualde nocuā. Et illa nocet uincis sicut dicunt uincentes & precipue botris illis qui multis foliis sunt coopteri. Et tūc pro aliquod forsan proicit corrūfatio: illuc uaporem cū radio fuere: q̄ ille uel lefe non possunt euaportare. Et hec corrūfatio nō solū est nocuā corporibus cū directe cadit: sed etiam suus radius nocuus est ei quem tangit & corrūfiet: q̄ sit de natura uaporis. Unde hac de causa quidā apicentes inflati sunt in facie: quidā extitati sunt i oculis. Quartus aut̄ modus est uaporis albi qui egredit̄ in flāma siccā nō coadūnata. Et ideo spargit̄ in aere: et in egredit̄ cum magno impetu: propter p̄fundam nubem in qua est quia est aquosa multum & iste scindit & scindendo extinguitur. Ita q̄ ea que scindit uident̄ albam: & non apparet in eis signum cōbustionis. Et quandoq̄ interficit: & quādoq̄ non. Et hoc quando bene est fortis eius impulsus. Et quandoq̄ propter sui digregationem percūtit unum in loco uno & non ledit socium suum iuxta eum flātem: & percūtit eum qui sit remote. Quandoq̄ etiam reflexus a pariete aliquo progedit̄ ad alium & percūtit illum. Et quandoq̄ est debilior. Et quandoq̄ consumit uel calcēum sine lessione pedum & extinguitur: & cefat uiolētia & non ledit hominem. Quintus modus est egredionis eiudē uaporis est ex nube debilitatis: & ille nihil omnino nocet quia statim ad tactum aeris extinguitur & retidit. Ita q̄ statim cessat simul incēdū eius & uolētia ipsius. Sed hic adiūcendum est q̄ pp̄iū tempus tonitruū est. Aliud in frigidis regionibus: felicit in climate quinto & sexto & ultra.

& aliud i calidis. s. in quarto: & tertio: & secundo & primo. In regiōibus frigidis raro fortiter tonat mīsi sole existēt i tropico etiūq; est in capite cancri uel accēdēt. ppe uel recedēt eo q; tunc fortis existēs simul eleuat uaporem aque & terre ex quibus uicūs cau-
fatur tonitru. In aliis autem. s. calidis regionibus cauſant toni-
tria in equinoctiis hoc est sole existēt in capite arietis & librae.
Quando enim ē in canceris tūc potius incendit uaporem q; eleuet
qm. Nec hoc est contrarium quod supra diximus. s. q; foli in elatae
abſcindit cōbūrēt uapores: hoc enim uerū est de uapori bus
debilibus. Sed cu fortis est calor non potest confumere uaporem
grossum. sed eleuat ipm: sicut magnus ignis eleuat magna ligna
incēta & facit ea uolare per aerē. Vnde & ruffici obſeruauerūt: q;
nō parus consideratōis esse uidet. s. quod qm ī hyemalibus signis
scit in capricornio ubi aquario audūm tonitrua: tūc in initio
ueris: & forte per totū annū plus uentabit q; in alio anno. Et huius
causa est quia significat multam materiā uentorū esse in aere:
que non de facili abſcindit etiam per totum annū.
De tonitruo dicit līdorus in libro ethimologiarū tonitruū dicitūm: est eo q; fo-
num eius terreat. Nam tonus sonus dicit: qui ideo interdum tam
grauiter concutit oīuū celū dīcidit: uideat. Quia cū procella
uehemētissimi uentū nubibus se repete imferit turbine inualescēt
& terexit q; querēt: nubē quam ex intravit impetu magno preſin-
dit ac fuscū horido fragore deferit ad aures. Quod mirūt q; non
debet cum ueſciula qūis parua sit: magnum tamē sonum dislo-
fa emittat. Cū tonitruo autem simul & fulgur exprimit. Sed illud
celerius uideat: quia clārēt hoc autem ad aures tardius perue-
nit. Hec igit̄ dicta ad presens de tonitruo sufficit.

De tempore impressionū tonitruo & corrulationis. Cap. viii.
Empus autem impressionū que sunt tonitruū & corrulationis
est p̄cipe in elatae. Et quidō etiam est magnū cau-
ma: & tempore magni effus. Cuius causa ē quia impressiones
sunt de uaporibus grossis spissis & humidis: ex quibus sunt nu-
bes nigri spissi uel sc̄ceri: quia sunt ex uapore terreti inflāmati.
Vapor autem huiusmodi eleuatū i. superficie terre ubi terra subi-
lis est aqua subtilis est que per pluvias descendit ad terram. Sed
uapor iste emittitur de profundō terre ubi aqua est in pura ter-
re: spissa: & grossa: & glutinosa materia de terminis uiciniis terre
Quia ex his proprie tis fit uapor harum impressionum. Vnde nō po-
teſt fieri nisi sit calor ualde magnus: & ideo non potest fieri nisi tē-
pore etiū. Adhuc etiam non fit tonitruū nisi de uapore adiuto.

qui in sui inflāmatione uel adiutoē incipit inflāmati: sicut antea
diximus. Calidū autē adurens nō est nisi tēpē effatis: & ideo uapor
tonitru & corrulationis nō est nisi tēpē fortissime impellēt nu-
bem aquofam: & coprime uaporem. Tale autē frigus nō est in aere
nisi sit expulsum undiq; per locū uicini aeris: hec autē ipſeſſo nō
est fortis nisi tēpē cauſat. ut patet p̄ iām dicta. Generatio autē
tonitru & corrulationis per ſenō eft tēpē effatis. Ex hoc autē
ſciſ q; generatio iſtorū eft post ferentiatē. Licit in ipſa operatione
celū obnubileſ quia tēpē nebuloso calidū diſperſum eft in aere
& non facit ſeriatē operationē in loco uno. Sed tamen quia iſta nō
ſunt uisi in nubibus: nec ſeriatē eft ut celum obnubileſ & in ipſo
defenſu iſporū. Licit autē aliquando uideant' non effe nubes: ta-
men micant fulgura ſicut in elatae in ſero uideat corrulatione cele-
fereno: p̄cipue in crepusculo: tamē ibi nubes ſunt: unde emicat
corrulatione: & ad nos uenit alteratio ſplendoris tantū. Ex diſtis
etiam ſciſ facile locus duplex: harū impreſſionū. Locus ubi gna-
tur ſecondū formas ſuas: & locus unde extrahitur materia ſua.
Nec eſt enī q; generetur in loco ſuo & altiori q; alte impreſſio-
nes humide: quia ille ſuperior eo q; ad ipſum frigus repellit
ur ab inferiori calido. Et huius ſignum ē multum ſpacium quod
eſt inter audiū noſtrū & corrulationem & p̄cipue quando
ſunt magna tonitrua: quia maius eft tunc illud ſpacium q; cū pa-
ria ſunt tonitrua. Locus autem: unde extrahitur materia eft hu-
midus: grossus: humore: aquē habens: & terrefre conglutino-
rum non de facili ſepabile: quia per ignē adurentem magis copri-
mif: & iſpissif in nube. Quod autē uipiter qui eft unus de ſep̄tē
planetarum habeat uititum & proprietatem tonare. Non nulla
cauſa eft niſi quia habet uititum & proprietatem eleuare forteſ
materiam ſiccorū uentorū & p̄cipue quando coniunctus ſue-
rit in uitrite aliqua cum marte tempore etiū & ſignis aquilonā
ribus: quia tunc certiffime predici poſſunt. q; multi filiationes
ſient in aere. Ita etiam ut periculum ſit futurum hominibus pro-
pter perſilientiam ex nimia corruptione futura propter incenſos
uapores perſilientes immixtos aeris. Quia Iupiter cum Sole eleuat
eos: & incendendo corrumpit aerem. & ita fit aer uinosus. Et hec
de tempore & de loco dicta ſufficient.

De terremoti. Capitulum.x.

Et remotus autem cauſam materiālē habet uaporem ſic-
cum grossum ualde de terremoto. Efficientem autē ha-
bet calorem ſolis penetrantem in profundū in uentre ter-
ræ. d iii

re. Locum autem habet terram opilatam in superficie. Locus autem opilatur tribus de causis. s. Aut quia est non arenosus maritani uscimus. Ita q̄ fluxus & refluxus maris sunt apud terminos ipsius & sic opilatur locus humido mari & concluditur uapor q̄ non potest exalare quia humidum est repletum pororum. aut opilantur pori continuis pluviis repletibus poros. Aut quia terra est solida laxa falso continuo. In his enim exsiccatur uel exsiccatur uapor calore solis subr̄s & non potest exire propter opilatos poros in superficie. Et ideo multiplicantur ibi uapores in nere terre. Materia autem cum sit terrefacta uapor dividitur p̄ multum & paucum & grossum & subtile & calidum adiutiuū & frigidum temperatum. Ex his igitur duobus. s. ex loco & materia concludit tempus egestionis & effectus. Tempus igitur egrediens ut frequenter est tempus equinoccii quia tunc multiplicatur materia uentorū & in tem & extra. Et multiplicata materia scinditur terra & extendit & egreditur. Vetus est tamen magnus terre motus durans multo tempore in Lombardia qui fuit circa tēpus tropici hyemalis. Et hoc accidit ex eo q̄ materia fuit multa & profunda i fr̄ & pori illo tpe ualde opilati i terra. Ita q̄ non potuit euaporare paulatim & ideo mouit sepe. Erat autem uapor ille calidus ualde & diffusus per latitudinem illius proticē. Et quia erat calidus ualde ut frequenter queuerit i die: quia tunc subtilitatur a sole ita q̄ mouere non poterat terram. De nocte autem frigore noctis insipissabat. Ita q̄ nūc mouere ualuit. Et ideo precipue medis noctibus meniebat & durauit sic fere per xxxv. dies. Tempus etiam diurnum est magis in mane & meridie: q̄ in alio tempore & magis in nocte q̄ in dienisi alter ueniat per accidentem. Quando enim uapor est calidus sicut frequenter est: tunc nimis subtilitat in die: & insipissus mouet terram in nocte. Si aut est frigidus pauciusq̄ stat denocē: & quia paucus est. Primo respectu solis i mane subtilitatur & mouet. Si uero est frigus & multus & spissusstic non subtilitatur aut mouendum nisi sole confortato super ipsi in meridie. & frigus autem eius quādo est paucus subtilis & pori terre laxi et simili sono & non inducit nisi parum tremotum sine tene morem. Si autem est subtilis paucus & terre pori constricti: tunc inducit cum paruo tremore sibilum quendam. Si uero est multus spissus. & terre pori constricti. Tunc aut est frigus non aduersus aut calidus aduersus. Item aut est uapor unius uenti principalis. Aut duorum oppositorum: sicut aquilonis & australi. Sive subfönni & faunii. Item autē i loco ubi sunt aquae: aut ubi non sunt aq̄

Si est uapor minus frigidus in loco non aquoso & multus: & terre poli opilati cleuabit terram: ita q̄ uidebitur mons uel collis. Et si prouicitur ad alium locum ex impetu: tunc iterum relinet egredio uapore uel in toto uel in parte. Si autem est frigidus multus in loco opilato. ubi sunt aquae. Tunc si aquae sunt in superficie elevationis absorbetas per tempus: donec resideat quod elevatus est. Et ex hac causa accedit hoc quod pro miraculo habitum est in partibus noſtris in necayōn loco qui dicitur loyfen. Ibi enim ab fortis fuit necayōs fere per unam leucam uno die & non sentiebat minutio aque supra uel infra illam leucam: q̄ in loco terremotus absorbebat & egrediebatur post. Et iterum residente fundo manauit prius. Si autem aqua fuerit in profundo: tunc quādoq̄ proficit terram & facit eam aperiū. Si autem est uapor fuscus adiutiuū & in loco opilato non aquoso: tunc egrediens ex sufflatis multum cineris combuſte terre. Ita q̄ quandoq̄ aperit ciuitates uicinas & deſtruit eas. Quandoq̄ etiam tam iste: q̄ precedens proficit terram uel cinerem in fluuium: & perirent ita q̄ uidetur absorbere eum. Et quandoq̄ etiam obſtruendo fluios in una parte cognoscit apparet uel aperire in alia. Si autem est uapor qui opponitur ali. Hoc est ualde in cautum: quia tunc facit profundas uoragini. Et quandoq̄ unus mouet aquam uenientem a parte una. Et aliis uenientem a parte alia. Et inducit ex concurſu diluvium particulae: & precipue quando obſtruit hostia fluiorum ad fluxum confuetum. Exemplum autem de terremoto ponitur in castanea & ouo: que si ponatur in igne nō fractis corticibus uapor qui est interius excitatus a calore exteriori incipit subtilari: & uolens exire cum ingeniat refuentiam impetu magno frangit testam. Ita q̄ frequenter prouicit ouam uel castaneam de igne. Signa autem precedētia terremotum sunt frigus ex uapore frigidus & sonus ex motu subterraneo. Sequentia autem sunt. Caligo & tenebre circa solem uel stellas: propter dispositionem nubium. Et hec de terremoto dicta sufficiant.

De uento turbinis. Capl. xi.

Equitur nunc uidere de uento turbinis. Et de illo determinare facile est secundum predicta. Quia nō causatur nisi a uentis ex opposto cōtra se uenientibus: quorū uterque equipotens est alii. Effectus autem eius est. Quandoq̄ elevatio pulueris. Et quandoq̄ eradicatione arborum secundum q̄ fortiores sunt & debiliores. Quandoq̄ autem unus est debilior altero cu-

Turbo

resistentia tamen aliqua: & tunc cedit. Et per totam uitiam unius flatus semper eleuat puluis in volutus secundum circulum. Fit etiam quandoque turbo per accidentem a vento uno tantum: quando repetit ut ad patientem aliquem versus statum suum.

De generatis ex vapore & primo de yrde. Capitulum.xii.

Estat dicere de generatis ex vapore qui coniungitur cum lumen solis & luna & stellarum: sicut est yrdis & circulus solis & lumen & comete: & colores nubium & nebularum & galaxia. Scindunt igitur yrdis secundum Aristotelem causas ex radio solis redeunte ad vaporem contrarium nubis. Istantem ante nubem sicut quando radius refugitur in aquam relinet ad parietem: & hoc quod rotando incipit descendere tempore pluviae. Oportet autem nubem esse terram & quietam. Ex quiete enim partes confluunt cum sunt similes. Et sic exterior superficies plana fit ad recipiendum radiorum impressionem. Et sic radius relinet ad vaporem sicut speculum lumen nostrum relinet ad speculum similem sibi contra faciem possum. Huius modi signum ponit Ag. in libro Methaphysicorum. Dicens quod utrum cum iudicium debilitatis sit uisus. Et dum iret uidetur faciem suam lumen. Quia multo humore grossum & turbidum in pupilla oculorum defluente: imago eius confusa & precipue oculorum imprimebatur in humoru tamquam in speculo. Ita quod putabat aliud similem contra faciem suam ambulare. Et licet sol cuius imago est yrdis sit rotundus: quia tamen longe altior est nubibus: superiorum partem nubis tangens imprimit etiam formam arcualem. Vnde quod si sol ortu vel occidu propinquiori tanto in parte opposita appararet arcus maior.

Colores autem yrdis causantur ex eo quod nubes iradiata a sole ptes qualiter habet altiores: & alias dimittentes. Ita aliquas habet grossiores quam ut sole transmittantur. Et alias subtiliores quam ut sole excludantur. Hec equalitas alteraturam facies lucem umbrasque promiscet: & illam mirabilem arcus spem reprimit. Sunt autem colores arcus secundum Ag. tres autem quatuor. I. uinofus fine rubens extrinsecus super globositate arcus: post quod legere uiridis quod est interius & exterior. Sed medium color iterum hunc est ceruleus: quare superiori uariatus nec albus & rubens est quasi pallens color. Sed in inferiori pte uariatus inter album & uiride est quasi cyaneus. Et non possunt pictores facere colore similem yrdis & precipue colorem compositum medium inter intrinsecum & extrinsecum. Quidam tamen dicunt yrdeum habere quattuor colores principales ex quatuor elementis. Ex quibus etiam nubem esse compositam. Ab igne rubem: Ab aere purpureum: Ab aqua glaucum. A terra propter herbas uirtutem uiridem.

Arcus iste in diuersis temporibus diuersa significat. In meridiis enim ortus: magnam uim aquarum esse in aere que in meridiis potest diuiri. Si uero circa occasum fuerit tonabit & leuiter plueret. Sed si ab ortu vel circa surrexerit: ferentiam promitteret. De arcu Ag. dicit: post autunmal equinoctium qualibet hora diei arcum posse fieri. Efflate nero non nisi incipiente vel inclinato iam die. Cuicunque rei istam reddit causam. In estate sol circa meridiem calidissimum nubes exiunt. Ita quod suam feis imaginem imprimeret non potest. Sed matutino tempore aut uerges in octauum: quia minus calet a nubibus subtineri potest. & suam imaginem in eis imprimeret potest.

Item cum sol non loeat facere arcum nisi positus his nubibus in quibus facit. Cum uero dies breviores sint & super nubes est sol oblique oppositus. Et idem in qualibet parte die etiam cum sol est altissimus nubibus suam potest imprimeret imaginem. Temporibus uero effluitu super uerticem nostrum fertur. & tunc media die directe respicit nubes nec eis suam imaginem imprimit. De yrde dicit Iulianus in libro ethimologiarum arcus celestis dictus est ad similitudinem incurvati arcus: yrdis huic proprium non est. Et dicit yrdis quasi aeris. Quod ad aerem de terra ascendit: vel quia per aerenam deflendit ad terram. Hic autem a sole resplendet dumque nubes ex aduentu radium solis accipiunt: & arcus speciem fingunt. Cui uarios colores illa dat res. quia aqua tenuis: aer lucidus & nubes caligantes: irradiata illa uarios causant colores.

De circulo qui apparet circa solem & lunam. Capitulum.xiii.

Circulus autem qui uideatur quandoque in circuitu solis sive corona cauatur ex vapore humidu[m] ascendentem & multiplicato in aere: super quem cum illuminatis foliis reluet splendor eius in aere ultra ipsum vaporem aut in ipso. Deinde reflecitur illud lumen ab aere rediens super ipsum vaporem ascendentem & sic uideatur circulus sine corona in circuitu solis. Et licet circulus iste uideatur solem tangere: non tamen longe a terra fixa ita effigies. Sed uis nosfer imbecillitate deceptus putat ipsum esse circa solem. Et similiter accidit in luna: & in aliis stellis habentibus lumen. Hi circuli in nocte circa lunam & stellas frequentibus apparent: circa solem uero in die ratius: propter fortitudinem coloris illius vaporem reficiuntur. Circuli isti si delaphi equaliter in se metipsis euauerint significant aeris tranquilitatem. Si autem in unam partem quasi rupti celauerint: uentum aperte illaflare significant. Si uero pluribus locis rupti fuerint: tempestatem nautae

Methaurorum.

in mari expectant. Videtur etiam quandoq; color solis sit par
tue aut uehementioris rubedini: quod contingit ex fumo multo
a uapore ascendente ad ipsum. Sicut contingit ex fumo aſceden-
te ex lignis uitridibus coniuncto cum lumine ignis.

De cometa. Capitulum. xiii.

Comete autem stelle sunt habentes comas quod sit pro-
pter aerem infiammatum contentum a stellis sive a plane-
tis quinq; s. Saturno: luce: Marte: Mercurio: & Venere:
Iti enim plane propter uelocem motum ipsorum igni-
unt aērem qui est in circuitu ipsorum: & sic propter aērem infi-
matum contentum a stellis predictis coniuncto lumine eorum cū
eo uidetur comete ille stelle. Dico autem q; cometa nihil aliud
est q; uapor grossus terrene cuius partes multum sibi coniaceant:
paulatim alcedentem ab inferiori parte eius usq; ad superiorē
etiamdem ubi concutientem ignis contingat & ibi fit diffusus & in
flammat. Et id uideat longum frequenter & diffusus. Dico
autem q; est uapor terrene: ut habeatur materia uaporis. Et dico
grossus quia si est subtilis necessario haberet euaporat & dissi-
paretur. Et dico cuius partes coniaceant quia est bene mixtus ui-
scosus. Hic ascendit ad regionem que dicitur ethus. Et quia mul-
tam conformitatem habet in partibus suis. Primo per calorē ignis
diffunditur & poterat inflammatur: & in medio remaneat semper
spissus ubi nutritur thesauro suo qui est sub eo. Et id est flam-
ma alta ualde & spissa. Illud autem quod distat ab imo diffusum
ad latera tenue est: & habetflammam tenuem ad modum nubis
alba uidetur huius coma. Durat autem per totum tempus quo
sic euaporat ad ipsum suus thesaurus. Eg; autem cum multis ali-
is. Anno dominice resurrectiōis. M.c.c. quadragefimo. In faxonia
uidi trahim quasi iuxta polum septentrionalem: & proiecit radii
os inter meridiēm & occidentem magis dirigens conus ad orien-
tem. & confusat q; ibi non sunt alicuius planetæ.

Quomodo caulfantur colores nubium. Capitulum. xv.

Olores uero nubium sive nebularum caulfantur ex ad-
iunctione luminis cum ipfissē cūdūm q; magis & minus
sunt dyaphane. Vnde dicit Auerroys. Necesse ē ut color
fiat ex adiunctione corporis lucidi cum dyafano. Color igitur al-
bus in nube caulfatur ex adiunctione luminis clari cum ea si fue-
rit ipsa nubes multe dyaphanitas. Color uero niger in nube cau-
fatur ex adiunctione luminis cum ea si fuerit minime dyaphanita
is. Mediū autem colores inter album & nigrum diuersificantur

Methaurorum.

*Albus et Niger sunt cleri
colori*

secundum diuersitatem istorum duorum. s. corporis lucidi: & cor-
poris dyafani secundum magis & minus. Et ideo dicit Auerroys.
Color albus & niger sunt elementa colorum. Rubedo uero fe-
rotina in nube caulfatur ex spissitudine ipsius propter adiunctionē
caloris solis: & ob hoc magis & minus dyafane. Cui dum coniun-
gitur lumen solis efficit in ea rubeum colorem. Vnde etiam est si-
gnum future serenitatis. Matutina autem rubedo in nube cau-
fatur ex spissitudine ipsius propter uapores hūidos aquosos aſce-
dentes quibus dum coniungitur lumen solis efficit colorem ru-
beum sive winosum: sicut contingit in fumo resoluto de lignis ui-
tidibus coniuncto cum lumine ignis. Vnde etiam est signum fu-
ture pluiae.

De galafya. Capitulum.

E galafya dicit Aristotle: q; est ignis purus propinquus
orbī in flammatus & lucidus. Et in locis galafye sunt par-
ue stelle multe. s. spissae: & magne ppique luminose. Ex
coniunctione luminis stellarum sibi iniucem subcepientium etiam
splendorem a sole. Insuper adiuncto lumine ignis puri & infla-
mati: uidetur lumen ob longum: quod philolophi galafyam di-
ixerunt. Et quia predicte stelle fixe sunt in celo: propter hoc uide-
tur galafya in uno loco orbis non recedēs ab eo. Et hec dicta sue
ficiant ad prefens de generatis ex uapore: qui coniungitur cum lu-
mine solis & lune: & stellarum.

Finis.

Comites

Colores nubium

Incipit quinta pars de anima. Capitulum. f.

le secundū ordine tractatus dicto de elementatis iafatis
Dicendū ē de elementatis aīatis. Sed qā elementatoꝝ
hāiatē principiū est aīa: cognitiꝝ aut̄ principiū faciliꝝ
cognoscunt̄ principiata. lō tractare dē aīa pponimus
Primo ponetes aliquas diffinitiōes ipſius aīe. Secundo diuiniſ
nes potentiæ ipſius aīe subiecteꝝ. Note ergo qā aīa diffiniſ
qīq̄ put̄ est ipſius. Quidq̄ put̄ ē motor & rector corporis. Quā
dōq̄ uero put̄ ē actus & pfectio corporis. Aīa put̄ est ipſius sic diffi
nit̄ a quodā sapientie libro de motu cordis. Aīa est substatiā: in
corpea: intellectualis illuminationū qā sunt a principio: ultima reue
lationē pecepta. In hac diffinitiōe. Substatiā ponit̄ p̄ generē.

Incorporeā ponit̄ ad diām corpore. Intellectualis ponit̄ ad
differentiā aīe vegetabilis & sensibilis. Illuminationū qā sunt a p̄n
cipio: ponit̄ ad diām illuminationū que sunt a creaturis. Utia
reuelatioꝝ peceptiā: ponit̄ ad diām āgelyce: quia p̄ma reuelatōe
recipiunt̄ reuelationē a principio: a deo. Ad quod intelligendum
nota qā sicut i ito sole materialitate Auguſtū i libro foli logo
rum aduertimus tria. sc̄ q̄ est: q̄ lucet: q̄ illuminatſc & in deo hoc
cōſideramus. sc̄ q̄ est: q̄ intelligit: cetera intelligere sua illuminatione
facit. Quā illuminationē angelus p̄ia relationē: aīa uero ult̄a
relationē precipit: sicut patre p̄iſe. Ignis & aera q̄nta efficiā
lumen recipiunt̄ sed differenter. Ignis enī lumen recipit ut cōnatū
le ſibi: & coequat̄ ſuū coeūt̄: & quo ad eſte ſuū. Aer uero recipit
lumen nō ut naturaleme: ut coeūt̄ ſibi neq̄ ad eſte ſuum
ſed quo ad bñ eſte ſuū. Eodē mō angelus illuminationē a deo fla
tim i ſua creatiōe recipit: & hoc nō intelligit̄ de illuminationē grē: n̄
gr̄ ſit: ſed de illuminationē cōnaturali. Aīa uero & ſi in ſuū creatiōe
illuminationē ſucipit: nō tñ p̄cipit: quia nō cōprehendit uideō.
Si r̄ catulus: ante nouē dies aliquod lumen ſucipit i pupilla ſecū
dum q̄ aptus natus uidere ip̄e determinat̄: nō tñ lumen p̄ci
pit ante nouē diēo q̄ nō cōprehendit uideō. Si igif̄ p̄t intelligi
q̄ aīa illuminationē que tñ a principio: ultima relationē ſit p̄
ceptiua. Angelus uero prima. Itē aīa put̄ ē mouens & regens cor
pus: ſit motor mobilis: & nauta nauis: ſic a remigio diffinit̄. Aīa ē
substatiā incorporeā: regens corpus. Circa quā diffinitionē. Pri
mo netandū q̄ incorporeā dī duobus modis. Vno mō: quod non
eft extēlione ſue dimētione. p̄tenit̄: nec loco circumscribit̄: quis
ſit circūscriptum uitit̄: & ſit i loco diffinit̄. & hoc mō aīa ē in
corpea. Alio mō ē aliqd̄ icorporeū: q̄d̄ nec ē dimētione: ſit extē

sione presumunt locorum uitute circucriptum diffinitio: & sic ut dict Aug. Solus deus incorporeus est: qd' icircucriptus est: pri mo ergo mō aia est incorporeum secundo. Itē nota qd' licet agelus cōf asfumit corpus: unita ei ut motor nō tñ ut restor. Habet enim se ad corpus qd' asfumit agelus: ut motor iolitarius. Vñ etiam cum uult depositū illud. Spis vero huius habet se ad corpus cui unitus est: ut motor naturalis: & qdā necessitate naturalis inclinationis alligatus. Et ppter hoc se habeti rex & rex: & quādā necessitate amoris & gubernatiōis ipsius regimini alligatus. Et ob hoc p̄di cōf diffinitio soli ac cōuenitno agelo. Itē aia: put est actus: & p̄ficio corpis cōf diffinitio ab Ag. in lib. de aia. Aia est actus p̄mus corporis physici: organici: potestia uitam habens. Hec diffinitio ē eis aia uegetabilis: & sensibilis: & rationis: quantum aia rōnalis est corpori unib⁹. Ad explanationem igit' istius diffinitio: sc̄endit ē: qd' actus ibi dī p̄ficio. Perfictio autē ē duplex. I. p̄ficio secundū habitū sicut dicimus puec p̄ficio rōnabilitate. Et p̄ficio secundū usum sicut dicimus uix p̄ficio rōnabilitate: qd' pōtēre uti. Et p̄ficio secundū habitū: est actus p̄mus. Perfictio secundū usum: est actus secundū. Cū ergo aia ibi p̄ficio: & forma: & actus corporis: est actus p̄mus nō secundū. De hac duplice p̄fictione: dicit Ag. secundo de aia. Hoc quocq; sicut sc̄ia. Illud autē sicut considerare. Corporis physici: i. naturalis: disponit ad differentiā corporis artificialis: ut flatu: ad domus: & huiusmōi: quoq; p̄ficio o nō ē aia. Organici: p̄nūt ad diuinū: fēmisū: patū: nūdū: formatiq; & si fit corpus physi cū potentia uitā huiusmōi tñ ē corpus organicum: quod in pib⁹ diuinis libilib⁹: diuisibilis uel diuinas seu diuinas habet opationes: ut sunt corporis aīalium & plantag. Vñ Ag. i. secundo de aia. Orga na autē & plantag: ptes sunt uitū foliū: corticis ē compitē. Cortex autē fructus. i. illius qd' cōmēfibile ē. Radices uero on sib⁹ sunt uterque enī trahūt alimēta. Et nota diuinā iter organū & instrumen tum. Organū enī est qd' habet motorē sibi iunctū uitū: ut ocu lus: manus: pes: & huiusmōi. Oculus enī habet motorē intra: uitū: uitū: manus: manus: uitutē opatiū. Pes uero uitutē p̄gesuū: & sic de aliis. Instrumentū uero ē illud qd' habet motorē cōjunctū extra ut gladius: baculus: sc̄uris: & huiusmōi. Potestia uitā huius potestia. i. naturalis. Vñ huius quod dicis ad dfiam cadaueris: qd' quis sit corpus physicū & organicum: tñ habet potestia. i. naturalē: uel ppinj ad uitam: ppinj dico. qd' materia cadaueris p̄ multas resolutiones: & potestia uitā his: sed no ppinqua: nec iā erit illud corpus. Vñ potestia uitā huius pōtē: ut ondat quo corpus se habet

ad uitam: quia. Si potestianel ut principiū passiuū sine receptiuū: Aia autē principiū actuū ute. De potestis aie quot sūt: & qd' sc̄. Equis de diuīsoce potestis aie: ad quod primo Ca. ii. sc̄endit est: qd' sicut dicit loānes dama. Impossibile ē substantia aliquā: ex pte: ē aliqua naturali opatiōe: inter substantias autē & opationē media ē potestia. Potestia est: qua potens est: ois aliqd facere: qd' ipa substantia opatur. Illud ergo quo mediante substantia exiti adūt: potentia nūcupat. Et ad hoc facit qd' dicit beatus Dionysius celestis lerarchie ca. xi. ubi dicit ois itelle. Etus ppter diuinū diuidit in tria. cōfentiā: uitutē: & opationē. Et p̄ uitutē: intelligit potentia: ppter hoc inter substantias & opationes suas: potestis sunt medie. Potestia autē qd' informat a na turā: ad faciēndū & opandū. Et tūc dī habitus naturalis. Quā docq; uero informat eadē potentia exercitio multarū: opationū: & tūc dicit habitus acquisitus: de quo dicit philosophus: qd' frequenti agere: relinquit habitus. Quādoq; etiā informat eadē potentia: qd' & tūc dicit habitus gratuitus: sive iūfus. Est autē habitus: lecūdū Autem: maquō opatur: cōfūtū. & Augus. dicit: qd' habitus ē quo qd' opatur de facili. De potestis ergo aie: p̄ficitū ēt dicit secundū traditionem doctorū philosophorum: & theologorum. Vt nō inuenire: fed melius: & ut uenius: fateamur recita re: uideamur. Scindam autē qd' multorū opinioē: fuit: & adhuc est: p̄fitionis animis esse idem: qd' ipsam aiā: nec discunt: nisi i quādā relatione ad actū: unde potentia rationalis secundū eos ē aia relata ad actū: rōcīmandi. Potentia iraefibilis: aia relata ad fū actū: & sic aia ē sue potestie. Et si obiicis: eis: qd' secundū hoc erit sola una potestia: relata ad diuerfos actū: nēl una p̄dicabitur de altera: ad minus secundū accīs. Rident qd' nō seḡt: quia potentiam dīcīt reditūdine ipsā essentia aie: sed i obliq;itate. Dicit. n̄ relatiōē: aie ad talē: ad talē actū: nō aiā relata ad actū. Et qd' hec relatio nō ē illapp: hoc nō ē sola una potestia: nēl p̄dicat: altera: si dicat: potestia i abstractōe: qd' tūc dicit relationem: aie ad actū: non ipsā aiā relata ad actū. Itē sic opinātes: multū hit p̄ seq̄ Aug. dicit i li. de spū: & aia: qd' aia ē sue potestie. Ipse. n̄. hoc dicit ibi. Sed alii dicunt: Aug. nō copoluit hūc libe: & rō eo rū: eqm̄ i lib. retractationi: ubi enierat oēs libros suos nihil dicit. de illo li. sed p̄ la hūt cōtra se. Vñ alii dīt: qd' aia n̄ ē sue potestie: sed sūt p̄les potesties: secundū cōfentiā: licet n̄ secundū substantia. Et hec opinio solēnor ē: & uerius uideſ. Nā sicut in anima dif ferunt quo est: & quod est. Ita quo potest: & quod potest. Vnde aa. 2

lacet potētia fīst id ī subfūtā & ī subiecto differt tñ ē cēntia. Et fēntia enī: id ē quo res uel nō. i. quo est rōnā: uel quo ē concū pīscibīlēs. &c. Subfūtā fā ue o est quod subest pīprietatibus: a qui bus ē ī lepabili. Subiectū autē idē cōpātum ad actus: inquātu ac tūs infūtē & abſtūtē gibus bene pīr effe. Vnde ppter hoc di cūntā potētia aie: & aia: cōueniūt ī subiectō & subfūtā: sed diffērunt dīctū ē ī effēntia. Nūc ad diuītē potētias aie ueniamus. Scīendū est autē Ag. ī fecitudo de aia diuīdit potētias aie pīqīqī dītasque sunt uergetatiū: sensitiū: appetitiū: motiū secundū locū & intelleciū: & uocaf hic secundū locū motiū: a quo ē motus pīgēssiuū ī toto corpe: nō ille qui ē dilatatiō ī in pībus secundū augmēntū talis motus: etiā ī platis. Autēcēna uero ī sexto de aīalibus: ponit tñ tres potētias aie: vegetabilē: sensibilē: & rōnālē. Cōprehēdit autē sub sensibili: appetitiū & motiū secundū locū. Quare autē Ag. diuītē: cēlitū: cōtra aīs lappetiū: & motiū secundū locū: ī iste tres potētias sunt aie sensibilēs. Rō huius fuit: qā sensiblē qūtū ē de uī noīs & pīprie tate: dicit potētia: appreheſiū: & ita paſſiū: Et ppter hoc pōit ex opposito: appetitiū: & fecitudo locū motiū: que sunt active & motiue. Autēcēna autē diuītē secundū tres aies: sunt funtue getabili: sensiblēs: & rōnālē. Que cū sunt i ecō: ut i hoīe: nō debet dici tres aie: sed tres potētias. Sed pīt in diversis. s. plāta: brūt & hoīe: possit dici tres aie. Sed de hoc ifra dīct. Damascenus autē pīo ponit bīmētrē diuītē: uī rōnālē: & rōnālē. Irratio nale diuīdit ī duo. s. inobedientiū: pīfūsiblē rōnī. Eti inobedi entiū: sunt pīfūsiblē rōnī. Et uocat inobedientiū rōnī: quod ē plau tatiū: sunt naturaliū: uel vegetabili le uocat. Cōprehēdit ēt sub inobedientiū: in pīfūsiblē: zotī cam fūe pīfūsiblē: qā aīdico uocat spūalis. Inobedientiū: sunt i pīfūsiblēs: plures cōprehēdit: qā vegetabili sunt naturaliū uirtutē. Ag. autē nō facit iūtēnē depulali: libro de aīaqua forstā nimis defēderet. Damascenus autē ut theologis & medicis de oībus agit. Et ideo ponit hoc mēbē. Notāda autē effētū dīctiō quedā: nō enī effētē zodiacha & zotica uirtutē: zodiacha: n. uirtutē idē est spūalis. Vnde & circulus qui ē ī medio cel: cōtinē. xii. si gua dīct. zodiacus: qājile sunt figure aīalū. zotica autē nō ē idē qd̄ aīa: imo diuīdit cōtra spāni ī li: de celo & mō cap. oportet āt scīre &c. Vbi dīct. qā uirtutē. Quedā fūt aīales: qādā naturalēs: quedā zotice. i. spūales. Et hec ēadē diuītē fīt mediciā ī lib. Iurantii ubi dīct. quod uirtutē trīna ēt pīcīo. s. naturaliū: spūalis. Et aia

lis. Spūalis autē idē ē quod zotica fūe pīfūsiblē: qd̄ patētīqā of fīciū spūalis uirtutē: dilatate cor: & artaria: & tēgē: restringere. Et hoc nō pīfūsiblē uirtutē. Quia pīfūsiblē fūcīt dīct. philosop. ī motu cordis & arteria: qā secūdū fistole & dyaphōle: fit ad refrigeratiōē calorē innatā: & egēstionē supfūsiblē fūmōtūtā. Virtus autē zodiacā: idē ē quod aīalē. Colligīt ergo ex pīdīctis quīqī dif ferētia potētias aie effētē: secundū Ag. Tres: fecitudo. Auicēna Dama. ā: & medicus naturalis cōcordat ī Ira: & Iria. Oēs ātī Iria. Vtūi hoīe vegetatiū: cēlitū rōnālē: suntres ī una tñ. Ca. iii. Icamus nūc quod supra pīmītūs. fī declarare: qā uēte tabī: sensiblē: rōnālē ī hoīe: nō sunt dīctē tress animē. Aliq̄ enī de hoc dubitatuerū: & aliter senfētūt: uolebat eūpībarē: qā sunt tress aie differētēs ī hoīe: secūdū subfūtā tīlē: hōc mō. Dicit enī Damascenus. Quoḡ substītē: uel nature sunt differētēs. Dīfētēs hōt opatiōes. Et quoze subfūtā eadē: & opatiō. Ergo quoze nō sum ēedē opatiōes: nec subfūtā ēt eadē. Sed ī hoīe aie vegetabili: & sensiblēs: & rōnālē nō sum ēedē opatiōes: ergo nō ēt eadē subfūtā. Ad idē unius cause ī media te ēt unus effectus: & plurīpīles. Sed pīpīa & pī seccītā: sunt effectus subfūtā: ergo cū uel vegetabili: & sensiblēs: & rōnālē: diuer fa fint pīpīa & pī seccītā: inata: neccē ētiam ponere pībīlem & cōpolītam: uel ēt uirtutēs subfūtās. Itē uirtutē nō ēt fine eo: cuius sed uirtutē aie vegetabili: ēt ī embriōe. Dicit enī Ag. ī embriō uirtutē: & formant mēbra ī embriōe secūdū uirtutē uētē: qā ēt ī embriōe: ergo neccē ē ibi ēt īām vegetabile ētū. Et si dīct. qā uirtutē pōt ēt fine eo cuius ēt uirtutē: qā fūt uētē philosophus. Virtus ignis: ēt ī aīē: non tñ ēt ibi ignis actualiter. Nichilominus tñ pōt hī pīpītū pīcītē philosophū: qā dīctiō: līcet sit ibi uirtutē ignis: nō tñ opat uītē excitata ab igne. Cū ignē uirtutē vegetabili opēt ī embriōe: neccē ēt qā facit hoc: excita ta ab ecōciū ēt uirtutē. Et ēt neccē ē ibi ēt īām vegetabile ētū. Sed nondūt est ibi aia rōnālē: qā sunt ēedē subfūtā. Ad idē: quecīqī sunt ēadē secundū subfūtā: sī unū ēt lepabili: & reliqui: uel aia rōnālē ēt lepabili. Aia vegetabili: & sensiblē: ī spūables: ergo nō ēt ēedē secundū subfūtā. Sed cōtra qd̄ pōt uītē ierarī: pōt superiorē: sed rōnālē ēt uītē superiorē: ergo pōt qācīqī alie due pītē ī le tñ ēt uītē potētis. Cū ergo nātā nīl facit frūstrā: & rōnālē ēt sufficiēt ēt cogēt opatiōē: nō erit ī hoīe nisi una aia. s. rōnālē: qā habet uītē vegetabili & sentīdi ul̄ seccītā. Itē ad hoc facit qā dīct. cōmētātor ūpī libē de aia: qā reprehēdit platonē po-

venit tres subtilitatis: & cōmēdat Ag. ponentia una solā. Itē Aug. in li. de spū & aia dicit. Quod una & eadē aia. Videt i oclō audit i auro: imaginat: rōimat: itē l. it. tē in hoie moriēt: cū recedit aia rōnali: nō remanet potētia: negetati: nec sentiati. Remanent aut̄ sū cēnt dierūle subtilitati ab aia rōnali: fēcūlū ordinē quē habuit sētē i sua generatiōe ul' creatiōe. Quod. n. p̄mū ē ge neratiōe: ut tūm̄ ē in refōlio. Ad idem ēḡ uni p̄fēcibili: m̄det una p̄fēcio. Et si p̄fēcible nō ē alid fēcūlū subtilitati: nec p̄fēcō erit aliid secūdū subtilitati & cēntiā ide ē subtilitati & cēntia: sed id ē secūdū subtilitati. Vegetable: sensibile: & rōnale. Ergo p̄fēcō illoꝝ trūteret eadē secundū subtilitati. ergo in hoie nō differunt se cundū substantiālū subtilitati. Vegetable: sensibile: & ratiōale.

Ad id pōt adcludi rō theologica. Quoniam cū aia uacat carnali bus desideris: ipēdī a cōplatiōe supiō ergo eadē est q̄ si di uerte cēnt secūdū subtilitati: actus unius: nō depēderet ab actū alterius: nec una retaharet ab actū suo: p̄ actū alterius: sed cū hoc sit illū. Manifestū ē q̄ nō est nisi una aia i hoie. Quod concedimus ad rōnes i oppōtiū m̄ndēdū ē. Ad illud qđ p̄mo obf. Quoꝝ subtilitati fūt dierū & R̄ndi pōt qđ unius subtilitati ē opa tio p̄ncipal̄: p̄les p̄t est fēcūlātū: ubi ḡa: Sol iste materialis q̄ est unius & idē i subtilitati p̄ncipalē habet opatiōne lucere: p̄les aut̄ hēt fēcūlātū. Sicut illuminare: subtiliare: cōfēsare: liq̄facere: cōfīrigere: & huiusmōrī. Silt p̄ncipal̄ actū aia: aiare: fēcūlātū: uiuificare: que uitā influeat. Secūdārie uero: vegetare: fēcūlātū: que sui uiti facere: & rōcimari. Vel pōt dici: qđ illud qđ dī. Quoꝝ nō fūt opatiōes eedē &c. Intelīt̄ q̄ opatiōes sunt itē dierūlū una nō or dinat ad alia. Sed aia vegetabilis: & sua opatiōe ordinationē hīt ad sensibile: & sensibil̄: ad rōnale. Imo mat̄iales sunt ad illā. Vn nō se ḡt ul' pōt diciq̄ vegetatio ne solū ē aie vegetabilis: imo & supiō ergo. Et sensificatio nō solū etiā sensibil̄: sed etiā rōnali. Vn aia rōnali vegetat: & sensificat corporislicet nō inq̄u rōnali. Pōt etiā dici: q̄ ista p̄positio nō hēt locū hic: q̄a uera ē: cū opatiō immediate exit a subtilitati: nō mediatē potētia: hoc tñ i alia creature itenit. Ad secūdū dicēdū q̄ ueḡ ē q̄ effēctus unus ē cām̄ unius: sed nō etiā opatiō & effectus. Effēctus. n. unius aliquā telinḡ ex dierūlū opatiō nibus. Ad tñ dicēdū q̄ uirtus aie vegetabil̄ ē i ēbriōnō tñ ē ibi aia vegetabil̄: nec sensibil̄: nec rōnali. Et si opponat̄ ergo accīsēst sine lūbo. Nō ualeatq̄ uirtus: & accīsē ē & uirtus: & nō sep̄ accīsē eius: cuius ē uirtus. Et iō dico: q̄ ē accīsē ēbriōis: & etiā illo sicut in subito: nō tñ ē nec dī uirtus ēbriōis. Sicut patet de loco q̄n̄ ē alia-

us lōcūs: & alius accīsē. Est. n. accīsē locatīs. un̄ ē i locatē fūt i subiectō: nō tñ ē q̄tātē fūt mēlūra: uel locus locatīs: sed etiā q̄tātē & locus mēlūras locatā. Et ad illud qđ ultio oppōnit: q̄ nō opat̄ tal̄ uirtutis excītata: cōcedimus: un̄ dī q̄ excīta: ab ipa uegetabili aia fūe potētia q̄ ē i recipētē fēmē. Vn̄ ē statī colligat̄ mīcī. Vn̄ oportet rūpi illud uinculū antēc naſat̄ puer. Exemplū i ramo q̄ ifēnt̄ trūcoꝝ uegetabili trūci nutrī & augmētā ramus: ext̄iori beneficio accītē. Ad qđn̄ dicēdū q̄ cū sūt eadē uegetabili: sensibil̄: & rōnalis. Vegetabili: sensibil̄: fēpans. i illa q̄ ē uegetabili bīl ūt̄ sensibili: nō tñ sub rōne uegetabili & sensibili. Si at uel ier̄ re: p̄fēpabiles sui inq̄u uegetabili & sensibili. Iophitīa ē huic sīle.

Quocūq̄ sūt eadē secūdū subtilitati: sūt unū cōfēsīt̄ & reliquā. Sed for puer: & forsenex sunt unū secūdū suūbamērgo &c. Si at uel iatūrū dīctum ab Aristotēl. q̄ prior est uegetabili & sensibili: q̄ rationalis. Intelligentū eff̄ in dīctūs: uel prior: uniuersaliorū: uel etiā m̄ in homine prior: quia prior est operatiō uegetabili. Rationes plures eff̄ent ad utrāq̄ partem: de quibus super sedemus ad prelēns.

De diuīsionē pōtūlātū anime uegetabilis. Cap. iiiii.

Edeamus i ḡt diuīsionē aie uegetabili fūt suas potētias: q̄ tū tres. f. nutritiā: augmētatiā: & generatiā. Nutritiā tū actūs & nutritiē: fūt alimēto uti: ad restaurationē depīt̄. Et potētā istā: & actūs ciūs: sep̄ hēt uegetabili: q̄a hoc dātū ē iā ad coſeruationē idīuidui. Cibū. n. quo res aiata aliū: uuat iōm humidiū radicale: ne a calore radicale: ul' naturali cītūs cōſūmet̄. Et ē exemplū i lāpā adētē: ubi conūmeret̄ cito licēnū: nīfī ēēt humidiū extēriū i oleo: quo paf̄cīt̄ ignis. Nutritiā fūt ptes q̄tūr. s. attractiū: adīgētū: fūtū: retētū: & expellītū. Attractiū ē q̄ cibū attrahit̄ q̄ multū necessaria plāns. Digestiū ē q̄ cibū attrahit̄ & alfat̄. Vnde a Dama: uocat̄ alfatū. Retētū ē q̄ retinet̄ de cibo digesto quod aptū est ad nutrīcū. Expullītū ē q̄ expellit̄ supfūa: fūe p̄cecellūfūe p̄ urinātū p̄ sudorē: ul' alio mo. Augmētatiā actūs ē augmētare: fūe ad debītū q̄tātē qđ: eūnḡ augētū p̄ducere: & dīxi debitam: quia fūt dīct̄ phīlōphus. Omīnū natura cōfītūtū: est terminū & ratio magnitudinis: & augmenti. Generatiōe actūs est generare. Est autē generatiōe ad saluationē fūi in specie: que non posset saluari seipsoꝝ cōfītūtibile. Et ex hoc saluatur in alioꝝ continuā in idīuiduōtū multiplicationē. Et si aliquo m̄ pacipat cē dīmū. p̄petuū. un̄ ēt̄ i idīuiduī cōfītūtibile sūt̄ ē

sol & luna & huiusmodi: nō est generatio quia in ipsis sufficienter species cōseruat. De diuisione potestiae aie sensibili. Cap.v:

Ost dicēdū est de potestis aie sensibili. Quare hec est prima diuisio. Quoniam qđā sūt apphēsiva. Et qđā motus. Iste dñe ppter nō cōueniunt vegetabili: qm̄ oīs apphēnsiva ē cognitio: que nullo mō ē in plantis. Tl̄ uis apprēhēnsiva ē temp̄ apphēsibile existēs in aliqua diffatia uel sepatio: ne a iū apphēndēt. Sēibile. n. supra sensū positiū nō sentit: sed unibile ē i mediate aliquo: ut i uisu cū apphēndit colorē: qui ē diffatia ab organo uidēt. Vnū autē mediate luce: & nō recipit color in oculis: fed sp̄s coloris. Sed i vegetabili cōiungit potestia cū suo obiecto: nutritia cū cibō: augmētatio cū eo qđ auget nec sp̄s cibī cōiungit cū corpe nutritibili. Imo substitutā cibi. Silt nec illa dñiaque dñ potestia motuāe in plantis: put ē in alialibus. Licit enī in oī gnatiōe & augmēto sit motus secundū locū: non tñ ē ibi motus p̄grediūs: sed motus dilatatio: uel costrictionis. In aia sensibili uel rōnali cīq̄a bonū similitudinē: ut appensū cū apphēdit: mouet appetitū. Et quia idē bonū apphēsum: nō est cōiunctū sibi. Ide datū ē et motus p̄grediūs de loco ad locū ad qđē illud bonū: & sibi uniuēdū. Er̄ iū obiectū: qđ nō ē alia mouet de loco ad locū: sicut fuit chonche: & ostree: fed hñt motus dilatatio: nis & costrictionis: sicut & plāte. Dicendū qđ motus illoḡ alium nō solū est dilatatio: & costrictionis: imo est cū motusq̄ aliquo mō seq̄t apphēnsiuā: qđ patetq̄ cū dñlectatio: uel tristitia sensibili. Hec. n. lequū sensū: sicut dicit ag. Prefea: & si fit dilatatio hñ & ibiē tñ alia hic: & alia ibi. Nā in plātis ē dilatatio: p̄tū secundū quā titatē augmēti. In chōchis atē secundū diffusio: sp̄tum circa cor. Sed hoc nihil facit ad p̄bāndū qđ magis ē motus i alibus qđ plātis sed facit ad hoc: ibi ē motus qui aliquo mō seq̄t apphēsionem. Itē nō est obiectio de illis alibus: qm̄ alia i p̄fecta sunt: sicut itelli git philosophus. Apphēnsio: aut. qđā sum apphēsive de foris. Et quedā de itus. Apphēnsio defors dñ qđ apphēdit rem deforis in materia subiecta p̄tē. Et sunt qm̄ sensū: sicut dicit ag. Vl̄us: auditus: olfatus: gustus: & tactus. Qui cōueniunt hoc qđ sunt potestie aie paffilue: & sunt receptio: sp̄s: cōiectio: materia. Vnū & ppter hoc obiecta eorū dñr̄ paffibilis qllitate: sicut faciūt paffiōem in sensū. Et nota qđ ad hoc cīq̄ sensū illi sentiāt actu: qm̄t mor exigit. Duo ex pte illis sensūs. i. p̄sū: & organū: & duo extreſus. o. bōm̄: & me diū. Vnū i abstractio: forma obi. p̄mo ē i medio. Secundo i or: gano. Tertio i sp̄u. Et cū ē i sp̄u: dñ faciliter uenit ad aiam. Primo

ergo fit similitudo i medio: post i ipso sensū p̄ticulari. Et seq̄t iudi cium i sensū cōi. Apphēnsio de intus dñq̄ qđ apphēdet de intus ē ul̄ ipm̄ ul̄ cīus sp̄s: uebi grā. Imaginatio accipit a sensū cōi: tle: etus ab imaginatio: cū infra patebit. Sensū duos s̄ magis necē sati. gustus & tactus. Gustus ad discernēdū cibū bonum a nocī uo. Tactus ad discernēdū ea qđ corpus corrūpunt exiūs: ab eis qđ saluat. Vnde fugimus cōbūtū: qđ corrupti. Olfatus autē: & auditus: & uisus: s̄ ad bē ē aial. Et forte pp̄ hoc na fa ita ordina uitq̄ in il̄ duobus qđ magis necē statū. Mediū ē intrīsecūne ex pte mediū posset cē defectus. Alii tres habēt mediū extreſus. Vnū qđ sensū uisu nō uideat: cogit p̄sp̄les qđ mediū nō ē illamētum.

Quō autē isti tres sensūs ad bē ē aī: sicut faciūt manifestū. Duo enī ex illi. s̄ uisus & auditus: necēstarii s̄ ad hñdā sciam: feciūt duos modos p̄ quo dñt̄ tñ. Oe. n. qđ ḡ sciam: aut̄ uenientis nouit. Ad habēdā ergo sciam p̄ doctrinā: necēstarii s̄ auditus ad immediate recipiēdū a doctore. Sed qđ ad habēdā sciam p̄ i: uētōne: sp̄tē necēstarii s̄ uisu p̄ hoc qđ uideat huiusmodi diuersa p̄cra: & turpiacelū stellās & admirāt̄ & ex admirāt̄: pedit ph̄lophatī: qđē naturas & cās reg. Quāius ēt deseruat illi mō hñdā sciam qđ p̄ doctrinā: sed hoc ē mediūbus scriptis. Preteā sciēdū qđ iter os sensūs: uisu magis facit ad sciam: put̄ generalē p̄ abstractionē: qđ obiectūs p̄ patet i potestis serioribus: qm̄ fātafia denōt̄ ab illius actu: & sensūs cois dicitū video me uiderē.

Ite p̄ auditū reḡ ne iā: sed p̄ uisu: dñias regē cognoscimūs.

Olfatus autē: s̄ sensūs minūs ē necēstarii: faciūt tamē ad sanitatē aīs. Fugit. n. dñ sensūs: tñt̄ corruptionē aeris. Cuīs corruptionē aut̄ dicit̄ medicus: plus nocet aī: qđ cibū corruptus. Ite facit ad sciam oc: cōfona: s̄ fūe accīnt̄. Odoriferū enī cōodorant̄ cōfona: tñ cere: brum. cuīs cōfotatio multū facit ad meliorū ratiocinandum;

De quīng sensiblīs in particulari: & p̄mo de uisu. Cap. vi.

E sensiblīs gr̄ singul̄ dicēdū ē. Et p̄mo de uisu. Vl̄us: itaq̄: obm̄ē color. Color. n. ut dicit philosophus: ēmū tatiū uisu secundū aīta lucidū. Mīta autē uident̄: qđ colo rē uō hēt̄: sicut celo: ita: qđ & mīta alia. Vnd̄ credimus qđ lucidū p̄pē fit obm̄ uisu: ne color fit obm̄ nisi rōne lumē: qđ est ibi. Lux. n. p̄pē subiecto qđ ē corpus lūniōsum: lux ēi diaphano ul̄ trāspareti: lumē. In terro deplorāt̄ orī mixto uero color. Et sic diffiniſt̄. Color extreſus p̄pīcūi corpe ēmīato: Radius autē addit̄ supra lucē: directōem: qđ radius ē lux directa: sicut uir: tus addit̄ supra grām̄: qđ virtus ē grā ordinata: ad actuū s̄ue opus,

Deabhimá.

Mediū aut̄ nūtūs: ē sp̄icūm p̄ennū. Vnde nota q̄ sūt qdā corpora solidā: & sp̄icūfī opacā ut r̄sp̄icā ipsilōbile ē illū penetrat̄ ul̄ pr̄st̄re. Itē sunt qdā corpora sp̄icūfī sp̄icūfī: fed secūdū solidit̄tē opaca. ut auge: argenteūq̄ sūt sūt ul̄ tr̄sibila. Itē sunt qdā corpora secūdū sp̄icūfī: & secūdū pfundit̄ sp̄icūfī p̄niū: aerā: cristallūs: & alia huiusmōdi: & hoc corpus sp̄icūfī & p̄niū ē mediū nūtūs. Instrumētū uero eius siue organū qd̄ magis p̄pē dīrē oculū ad quā p̄uenit nervus opticus: p̄tēs a cerebro ul̄c ad pupillā. Et iō sp̄is wibilibi: q̄ ē in illo nero ad pupillas oculoḡ ramificato: recipit coloris sp̄em ab humore cristallino: q̄ ē i pupilla. Et nota q̄ ad hoc q̄ pupilla quēlibet colorē possit recipere: necesse est ut nullius coloris sit actuā: fed cuiclibet i potētia. Si enī aliquicū coloris est actuā: nō posset alij recipi nisi illi. Cùm cū pūpilla bī inuitata fuerit ab excellēt̄ albōscut̄ ē albi nūtūs: stat̄ etiā si illa re mota fuerit: uident̄ oia esse alba. Sīr contingit de excellēti nigrō. De potentia auditiva & eius obiecto. Capitūlū. vii.
Vdūtis obm̄ sōnus: q̄ fit i aete: ex collisōne duoz cor: pog duroe adiuicē. Et ex illa collisōne fit tremor i aete: q̄ continuāt̄ ul̄q̄ ad aut̄. Vn ad generationē soni duo exiungit. q̄ sī contactus corporis durū ad aliud dūḡ aere medio. Et q̄ fiat cū iūm̄ ul̄ wiolētia. Nā si nō fieret cū wiolētia: & nō cōnt̄ corpora dūrū ul̄ firmāt̄ non sonat̄. Sicut Aeg. ponit exēplū d̄ sp̄ögā & pilis. Et iterig si cōtētūs nō fieret cū wiolētia: nō fieret sonus patet: sed cū wiolētē mouēt̄ velocitate: motus iueniēs sibi corporis resiliens: facit tremore: & continuāt̄ ul̄q̄ ad aut̄. Sic iuḡ factus lo nō diffundit̄ ad modū speciūs centē: ē locus p̄cūlōis. Vnde uox ex oī p̄ audīt̄: ut dicit philolophus: generat aut̄ tremorem sp̄ debilitionē circulari: quoisq̄ deficiat. Cūsī sīle appet in p̄tētō lapidisi aquā. Mediū aut̄ auditus: aer continuāt̄ aeri p̄ ito strāctūt̄ auris duplex. aeri exigit ad hōq̄ fit aut̄ audīt̄. s. exhort̄ i coquāt̄ auris duplex. aeri exigit ad hōq̄ fit aut̄ audīt̄. Et iñor qui fit sonus. Et iñor continuāt̄ auris: cōtētūs ita folles aurii. Organū uero auditus: ē tīpanū auris ad: qd̄ dirigi nervus sp̄em a cerebro cōtētūs sp̄em audiiblē. Et cōtētūs huius sensus: qd̄ fūi sensibile fp̄ t̄ i medio. Et iō cap̄ p̄p̄ abstrāctō: ea: l̄q̄ fit ab obiecto. De obiecto olītūs. Cap. viii.
L̄fatus aut̄ obm̄ i re odorabilē: ē odor: i medio: dīfumus ul̄ uaporē calor resolut̄ de odotifero. Itē iñt̄ eī q̄ iñs odorat̄ sepe putrefict̄ citius: ut pomū. Hīoress. subtiliōres cōseruatū re: p̄ odorat̄es attrahit̄. Mediū aut̄ olītūs ē aer. Organā uero sunt due carūt̄e descendentes de cerebro:

Deanita.

Es duobus capitibus mammilla p̄q̄ s̄p̄nūt sp̄ns ōdorabilis: & fēnum facit. **D**e obiecto gutu. **C**apitulū. viii.
Vt̄s obm̄ est sapori est i laporsiſa. Res aut̄ sapori feraq̄n coniiḡl hūditat̄ salutiuimutat̄ ab ea: & me diate crane sp̄giōsa: est i sp̄ciūt ligue: est mēfum in trīfice: redit lapore suū sp̄niq̄ est i n̄ero iteriori. Vnde fit q̄ si hūditat̄ faliual̄ fuerit iſet̄ amaritudine colere iudicat gustus ci bū eſe amaritudine ſi ſit dulcis. Ei hoc nō fallit gustus: q̄a iudicat amar: p̄cipit: n̄amaritudine. Eti uentitate amaritudo eiſ: fed i hoc fallit: q̄a ponit eā ubi nō eſt. Mediū iſi gustus eſt q̄i duplex hūditat̄ faliual̄. Intificeiſt iſi sp̄giōsa. Extificeiſt hūditat̄ faliual̄. Organū aut̄ gustus: eſt n̄eruſ defendens a ce rebro ad linguis: a ḡbula uero aſtilis dūlius eiſ: & ob hoc duas ha bent lignas. In ḡbula uero unius ſit uunicus eſt. Eti hoc tñ hēnt una lingua. **D**e tactu: & de eius obiecto. **C**ap. x.
Actus aut̄ p̄not noſiāt ab ea rei ſenit̄: & ſic unus eſt ſen ſuſtul ab his ſi lēntius. Et ſic ētior apphendit. Prio calidit̄: & frigidit̄ hūditat̄: & ſicuum. Exḡbus eſt duge: & molleſperge: & lenegraue: & leue. Huḡ atq̄ titat̄: nō eſt ſen p̄ximū geniſtūt̄ color et genus oīum coloḡ. Et q̄a nō ſit ſub uno genereſe hac p̄teſt ac p̄t̄ ſiles p̄nus. Vnde Auenica dicit. q̄ ſenſis extiores ſit q̄nq; uil. viii. Obm̄ iḡt uel potius ſi ū ſan calidit̄: & frigidit̄ &c. Mediū at̄ ip̄uſeſt caro cooperiens n̄eruſ. Organū uero tactu eſt n̄eruſ multipliſticer ramiſtūt̄: & eſt ad medium uero uefiſ ſuſtūt̄ totum corpus. & idea tactu eſt generalis ſenſus. Eſt enim in qualibet parte corporis: & etiam in organis aliorum ſenſum: magis tamen uiget in pulpi digitorum: precepit idicis. **D**e medii communiter. **C**ap. xi.

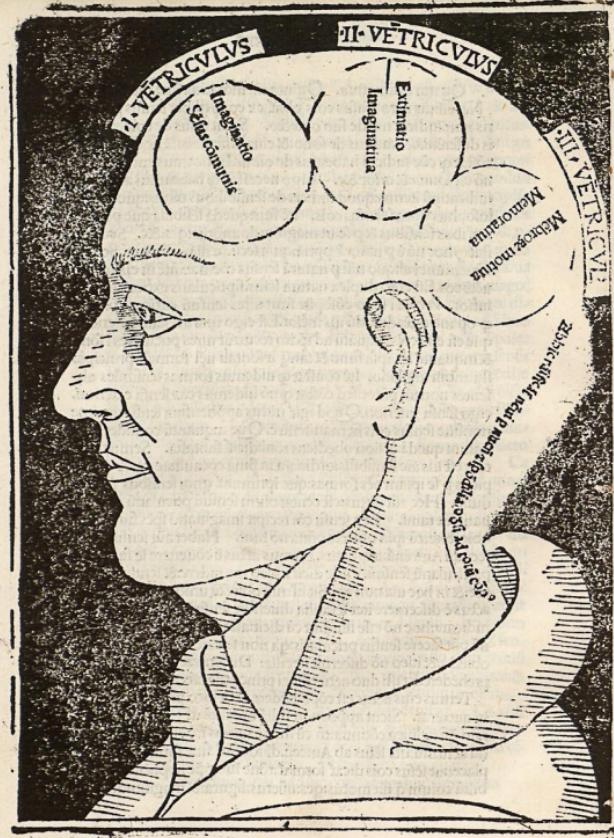
igitur præcipue tuus. De sensu communiter. Cap.
Edi uero necessaria erat hoc ut tantu[m] sensu[m] squalida
sensu[m] super sensum possumus non sentimus. Sensatio enim
sit per receptio[m] specie[rum] uel si studiu[m] obiecti: non fecit
dum essentia. Si enim recipit sensus essentia uel obiecti: nunq[ue]
est sensus contrarium. Et sic non contingeret uidere album si-
mul & nigrum. Ut tangere calidum: & frigidum quod patet esse
falsum. Constat enim quod oculus non alteratur: sed eodem mo-
do habens uidere recipit albediem & nigredinem quod non
est si recipere illius obiecti essentiam. Sic enim contraria eent
in eodem secundum essentiam. Propter hoc enim quod non recipi-
tur a sensu nisi species obiecti: nec sensuum est medium uo quoli-
ber sensu. De obiectis sensuum communiter. Cap.xii.

Eobiectus sensu*tū* dicendū ē. Quod ob*m* sensu*ē* sensibile qd*a* l*esu* p*cipit*. Nota ergo q*e* sensibile p*se*: & sensibile p*accīs*. Sensibile p*accīs* ē cū sensibile unius sensu*tū* p*cipit* ab alio. Ut cū dicitur dulce uideri i*p*omo q*a* dulce ē ob*m* gustus. Dicitur aut uideri p*accīs* ē p*alitudi*n*p*, p*colorē* co*cine*p*omi* p*se* tā & p*pprō* nō p*cipit* nisi a gustu. Sensibili*ū* uero p*se*: quoddā est cōc*e*: & quoddā ē p*ptitū*. Cōc*e* ē illud qd*a* p*stibus* l*esibus* p*cipit*. Et hoc p*u* uatutā sensu*cōsiderat* ē i*el*s*it* magnitudo: o*longū*: Latu*p*lūndū: motu*s*: & gestepu*s*: & locu*s*. Hec fūn sensibilia col*a*: & p*ri*metates e*oz*. Hec i*sum* p*pe* sensu*cōis*: fūne i*terioris* de quo po*lea* d*icet*. Tā q*a* l*esu* cō*ī* nō eti*p*epatus secundū r*ē* a: p*tic* l*esibus*. Lō hec a p*ticulatibus* p*cipitū*: u*ni* dicimūs uiderē magnitudinē: l*ogit* uide latitudinē: p*lūnditatem*: breuitatē. Et tāgare dicimūs: & uideremūt re*i*: & que*ū* u*ni* ut duo. Alia i*altu* i*l*imo q*ā* sunt dicte loci: & p*se*: & p*accīs*. Est enī ob*m* duplex: p*ncipiale*: & secundariu*s*. P*ncipiala* aut multiplicant*ū* secundū numeru*s* l*ensu* i*um*. Nā obiectu*s* ul*isp* se & p*pprō* & p*ncipiale* est color & dicte colo*ge*. Obiectu*s* auditu*s*: sonu*s* & dicte sonor. Obiectu*s* olfatu*s*: odor: & dicte odor. Obiectum gustu*s* est savor & differentiae savoru*m*. Obiectum tactu*s* fūne elementales qualitatēs. ut caliditas: frigidas: humiditas: siccitas. Secundaria uero sunt que nā p*mo* l*ensu* attingunt: sed cōsequēter. uerbi gra*s*. Ca*liditatis* dicte hūdū & sicc*ū*. p*mo* l*ensu* tactu*s* attingut: & i*o* p*ncipiala* dicte molle uero & dure*ra*: & deplūm*ū*: gra*s* & leuc*alp*er*ū* & lenex*ū* cōsequēter: & ideo secundaria. Quare aut sensu*s* sunt q*ā* p*st* l*um* ratio ex differēti mō sentiēti. Cōtingit enī sentire du*pl*. Aut secundū distantiā: aut secundū applicationē. Itē se cun*dū* applicationē: duobus modis: aut enī applicat*ū* sensu*s* sensibili secundū l*upficiē*: & sic est sentire i*ta*ctu*s*. Aut secundū p*funditatem* & sic est in gustu. Vnde gustabile dicte frang*ū* & masticatur: ut gustus itime p*funditatem* gustabilis ueniat ad l*ensu*. Secundū uero distantiā est sentire tribus modis. Aut ē respectu l*ensu* & sensibili secundū unā partē: & sic cōtingit sentire i*uifū*. Aut secundū cōm partē: & sic cōtingit sentire i*auditu*. Aut secundū plures: & non secundū omnem partem: & sic contingit sentire in olfactu.

De potētiis anime sensibili*s* appre*hēsiu*s deintus. Ca.xii.
Equit de potētiis ale sensibili*s* appre*hēsiu*s deintus
que sunt quinq*ū* secundū Auicēnam. Prima est sensu*s* cōmuni*s*: fūne fanta*lia*. Secunda est imaginatio*s*. Tertia imaginatiua: fūne cogitatiua: fūne formatiua

Quarta extimatiua. Quinta memoriatiua: fūne memoriabilis. Necessest uero sensu*s* co*s* p*bat* ex eo*q*libet sensu*s* q*ā* sensu*s* non iudicati*ū* nisi de suo obiecto. Sicut uis de colore: & fūne dicitur diffētū. Auditus de sono: & cuius diffētū: & sic dicitur aliis. Sed cōstat q*ā* cōe iudicati*ū* habemus de o*bis*. Iudicamus enim q*ā* color nō est fūne: & odor: & cōc*e*. Ergo necessest ē p*habemus* salic*ū* cōe iudicati*ū* iterū: quod iudicet de sensibili*s* o*bis*: quod a philosophos uocat fūne co*s*. Itē sunt quēdā sensibilia que p*cipit* a p*libo*s sensibili*s* & p*fe*: ut magnitudo: motus: q*ā* &c. Sed con*flat* q*ā* g*h* nō ē p*naturā*: p*prī*ta: quia secundū illā diffētū. Sed nō cōuenient i aliquo nisi p*in naturā* sensu*s* cōm: exīt in e*is*: & mo*vit* eos. Est ergo duplex natura l*esu*: p*ticulatū* exīt. Et co*s* inferior. Prete*ī* fūne cōsopite sunt uires l*ensu* exīt: cōstat tā q*ā* opant quēdāmodū uis int̄ior. Est ergo una uis sensu*s* interioris que est etiā co*s* inquātū ad ipam recurrunt uires p*ticulatū* i fōno & inquātū ab ipsa sunt: & tanq*ā* a fontali uel formalī principio fluunt*ū* uigilādo. Itē constat q*ā* idem sensibilia absentes non int̄ p*ntes*: sed cōstat q*ā* nō uidemus eas sensu*s* exteriori. ergo sensu*s* interiori. Quod i*gīs* uirtus apphēnsiva sensibili*s* interiori sensu*s* co*s* sit manifestū ē. Que inquātū cōfiderat ut natura quēdā & non obediens rōnt*ū* dicitur fantasia. Sensu*s* ergo co*s* est uis a*ī* co*s* inquātū ordinata in p*īma* cōcautate cerebri: p*ncipies* p*re* ip*lām* o*ī* forms: que ip*lām* q*ā* q*ā* sensibili*s* & redūnt*ū*. Hec aut uirtus est centrum omium sensu*s* p*ticulatū* a*ī* derūnt*ū* tam*ū*. Et a*ī* sensu*s* co*s* recipit imaginatio*s* fūne fūne idola obiecto*s*: c*ī* ip*lā* obiecta p*ātia* nō sunt. Habet aut sensu*s*: secundū Auicēnam: actus. Primus actus ē cōuertere se sup actus p*articulari* sentiēti. Unde dicit uide me uidere: & lento me fēre: & in hac uia non ap*dit* fit nisi obiectu*s* unius sensu*s*. Alius actus ē discernere iter sensibilia diuersog*ū* sensu*s*. Etp*h* hoc habet iudicare: how nō esse illud: ut cū dicit: album non ē dulce. Hoc at nō p*ot* facere sensu*s* p*ticulatū*: q*ā* non se extēdit nisi ad propria obiecta: & ideo nō dīcerit iter illa. Discernete enim p*exigit* cōprehēdere. Et i*lī* duo actus sūt ei p*ncipiales*: secundū Auicēnam

Tertiū eius actus est cōprehēdere ī loco in quo nūc est: & in quo erat. Sicut app*bendit* filia cadentē de te*lo* ul*sp* ad ter*ram* q*ā* in linea cōtinuati*ū* cū filia ē supius nō est iterū. Secundū actū*s* īt*ū* l*esu* ab Auicēna. dicitur formal*ū* fūne formās: alius uero placet ut l*esu* co*s* dīcat formal*ū*: rōne fūne p*pe* app*hēsiōis*: q*ā* l*esu* b*ilij* co*s* q*ā* l*it* motu*s*: q*ā* nūerūs: figura: & magnitudo.

De imaginatione quid est. Capitulū. iiii.

Ecūda uis sue uituit sue potentia ē imaginatio. Est aut sicut dicit Auctēna: uis or dinata in extremo cōcūi tatis anterioris p̄is cerebri retinens quod recipit sensus cōcis a quicq; sensibus: & remanet in ea post remissione illese sensuum. Sensus enim cōcis indiget p̄fūta sensibus. Nō aut imaginatio. Vult ergo dicere q̄ sensus cōcis est apprehēdere formas cūm sensibiliā. Virtutis uero que uocat' iugnatiōe illas retinere. Et sunt quasi una uituit: & nō diuerſificant' i obiecto ul in subiecto sed in forma. Hec enim recipit illa retinet. Quod aut recipit nō est illud q̄d retinet: uituit etiā q̄ est imaginatio formas sensibiliā retinet: & non diuerſificans hoc est albū: & hoc effigie: &c. Differentiā aut hanc: q̄ ex una est recipie: & ex alia retinere: cōuidere i aqua: Aqua enim licet habeat potentiā recipiēdi imp̄sū figurā: non tñ habet potentiā retinēdi. Differentiā ergo uituit ex recipiēdi sensibiliā: & retinēdi ea. Alia ergo imaginatio a sensu coi. hec ē sentētia. auicē. Alius uero nide q̄ imaginatio: sit cōcūdū ipsius uituit sensibiliā interioris sup ima gine. Quoq; utrūq; uerū est: secundū diuerſos modos accipiebit hinc terminū: imaginatio. De uituite imaginativa qd ē. Ca. xv.

Erit uirtus quē uocat' imaginatio: siue cogitatiua: siue formatiua. Que secundū Auctēn. ē uis ordinata i media cōcūitate cerebri: potēs cōponere aliqd de eo q̄ ē i māginatione cū alio: & diuidere cū uult. Quā uituit Auctēn. sic ma nifestat. Scimus certimē esse in natura nū aut cōponamus sensibilia iter & diuidamus ea secundū affirmationē & negationē & siſitudinē forme: quā uideamus: oportet ergo ut in nobis sit uituit que hec opatur. Ethes uituit inquantū impat ei intellectus uocat' cogitatiua. Inquantū occupat cōponendo & diuidēdo: uocat' imaginativa. Hec enim uituit facit castra in spa aeris: & singit chimerā: & lupo cornua. Et eft ordo istius uituitis ad p̄cedētes. Nam sensus cōcis reddit siue dat uituit formalique ē imaginatio: q̄si ad reponēdū: q̄cūdē ei tradunt sensus exteriores. Imaginatio uero repnit & retinet. Habet enim uituit multiplicata forms sensibiliā. Virtus uero cogitatiua: siue imaginativa: siue formatiua: cōvertit ad formas que sunt in imaginatiōe: ad cōponendā eas & ad refoluentū: q̄m ei subiecte sunt. Erat aut in sua cōpositiōne & refoluntiōe sp̄e: siue in sonis: siue in uigilia: cōponendo sensatum p̄ se: ad sensatum p̄ accūs. uerbi gratiā. Sensus particula-

tis uel coīsap̄shendit rubet in cuprō. Rubet aut est sensatū p̄ fe. Cupze uero per accūs. Itē augēt sensatū p̄ accūs. Sensatū ergo p̄ fe ducit & mouet ad sensatū p̄ accūs. Vnde p̄cepto rubeo iudicat augēt & concertat se sup illud: cōponit rubetum & dicit hoc ē aut. Et q̄m ei error quicq; non. Error ē cū memorat' quod nō est sub illo sensato p̄ se quod actu apphendit'. Si autē memora tū est sub sensato p̄ se quod actu apphendit' est error. Dicat autē hec potētia simplex: q̄a sepius fit sine argumētatione p̄ etiam fieri ex argumentatione: & tūc q̄m ē falsa accūs: q̄m cōsequētis.

Accūs est q̄m sensato p̄ se ut rubetū apphendit' & mouet potētia ad cōponendū cū auro. Cōsequētis autē ē cū rubetū mouet nō solū ad memoradū augēt: sed etiā cupze. Et iō q̄ sensatū p̄ se uideſ ī p̄ibus. Imaginatiōe uituit cōponit illa p̄fa: & dicit unū ē aliud. In hoc ergo: dīa ē i hac & i p̄cedēti deceptiōe. Quia i p̄ma nō erat recordatio nisi de uno subiecto siue lēfato p̄ accūs: quod nō est p̄nis actu & in re: iēcēt sit p̄nis i mouēdo & excitādo: ratōne rubetū. In secunda uero deceptiōe ē recordatio utriusq; subiectū: & de illo quod ē p̄nis i actu & i re: & i mouēdo: & de illo q̄dē p̄nis i mouēdo. Propter quod dicit Ag. quod accūs ē in uno folio: cōle quēs ī p̄ibus. Vnde ergo itelligo ī p̄ibus subiectis. Liceat qdā telligā ī p̄ibus cōsequētis. Vñ paralogiū accūs: sumit' ī tubo uno in oībus termis: qđ patet cū dī. Q̄e balneū ē artificiale.

Aqua ē balneū: ergo aq̄ ē artificiale. Ibi balneū & artificiale sūt id ī subiecto. Sif aq̄ ē balneū fuit id ī tubo. In cōsequētē uero semp sumunt diuerſa subiecta: ut patet inspiciēt. Et nota q̄ quā uituit hāc secundū ḡ mouet de uno fatimante ad aliud: appellat fantasīa: secundū uero trāformatiōe: que sūt ī sōnis appellat imaginatiōe.

De somno & uigilia. Cap. xvi.
Nteq; dicamus de ceteris uituitibus iterioribus sensiti vni dicendū ē aliqd de somno: & de uisō: qui sit i som no. Scindū igitur q̄ secundū Auctēn. uigila ēit dispoſitio: qua aia impat sensibus & uituitibus exterioribus: & mouet uoluntatē ad opandū. Sōnus uero est priuatio huius dispoſitis in qua aia cōvertit ab exterioribus ad iteriora. Vnde etiā sic diffiniſ. Sōnus ēt quies aīm uituitū: cū intēlōe naturaliū. Cōuerſio aut ab exterioribus ad iteriora accedit multipliciti de cā. Aut ppter laſſitudinē. Aut ppter ſolititudinē. Aut ppter iobdētia instrumento. Propter laſſitudinē: cum sp̄is aīaliis refolutis uel debilitatis ex nimia exercitatōe corporis: refugit ad iteriora: & sequunt' cū uituitis aīes. Propter ſolititudinem uero accedit

accidit cum ipse sollicitatione cure calefaciunt cerebrum facient humoralam resolutionem in ex quo accidit somnus: dum modo non sit nimis calefacio que deficit cerebrum. Accidit etiam ex sollicitudine alia ratione: quia cibaria & humores coniunguntur itus: & idigit ut uenientis ex spissitudine calore naturali ad hoc ut calor possit efficiere digestionem pectus. Propter inobedientia uero istroy accidit somnus: cum insista imbibunt & opilantur ex vaporibus & cibis: qui diffunduntur in eis & spiritus animalis refugit mouere organa: propter multam humiditatem. De uisione uero que accidit in somnis notande sunt differentiae secundum Augustinum dicentes sic in libro de spiritu & anima. De his que fibi uidentur uiderem dormientes quinque sunt genera scilicet. Oraculum: audio: somnum. Insomniu[m]: fantasma. Oraclum est: cum in somnis apparet aliquia sancta grauius personificat sacerdos: vel etiam deus: centurum quid appetit: uel non euenterunt: faciendu[m] uel euitandum: enunciata. Vix est cum si quis id quod uidetur modo apparet & enuit. Somnum figuris est teatum: & sine interpretatione non potest intelligi. In somnium est: quando id quod fatigauerit uigilantem: ingreditur se dormientem: sicut ebi curauit potius uel aliqua studiis: uel artes in infirmitatum: secundum namque studia que quis exercuit: somniant: & solitarum artium: simulactra in presentia mentis impresa appent in sonis: lux etiam in somniatibus diversitatis: diuersa accidunt sonia & lecicum mox & humore diuersitatis uariante etiam somnia. Alta: n. uidet sanguinei: Alia coloritalia melanconici. Illi uident uaria & rubrascalii alba & nigra. Fantalma: eaqueq[ue] uix dormire ceperit: & adhuc uigilare se extimata spiceret uideret irruentes i se: uel passim vagantes formas disrepates: & uarias letas uel turbuletas. In hoc genere est phialoesci publica phialio q[ui] gescentes opinantur inuidare: & p[ro]p[ter]e fusi preffos a fentientibus grauare quod non est aliud nisi quedam fumofitas a stomaco uel a corde: de ad cerebrum ascensens: & ibi uim animalem opinemus. Nota ergo q[uod] numerum illarum differentiarum somnit: qui secundum modos uidenti accipit: aut enim uidetur uerum: aut falsum. Si uerum: aut uidetur teatum figuris & oculatum: aut maniflum. Si prior modo uidetur est somnium. Si uero uidetur mani festum: aut cum admiratione: que accidit ex magna imaginatio ne aliquius perforce facit: & sic est oraculum. Aut sine tali appellatione: apte futurum prenoscitur: & sic est uisus. Si uero quod

uidetur est falsum. Aut falsitas est: quod ad rem uisam: & sic est in somniu[m]. Aut est falsitas: quae ad actum uidentur: & sic est facta: nasci: cum dormirem: putatis: uide uigilando. Alias differencias somnit: Hieronymus super Danieliem dicens. Sex sunt manetie: sive genera somniiorum. Duo sunt qui nemo sanctus uitare potest. Ex nimis uentris exinanitione: & ingurgitatione. Tertium ex illufionibus nocturnis. Quartum ex premisa cogitatione: uisio[n]e secuta. Quintum per revelationem spissi fanci qui: s. multis modis stat caput nostre christi: eccliam uel membra: propitiante revelatione subsecuta. Sextu[m] ex curis premissis. Et nota q[uod] ad hoc q[uod] imaginativa operatur actu cōponendo & resoluendo: h[ab]et in uigilia: necesse est ut aia ab exteriori actione quietefat. Et ut idola: f[or]e spes in imaginativa retenente: uel a uiu memorativa renouate appearant. Hinc est q[uod] discurrentes: & etiam a ium extencionibus actionibus inerentes: liberales scientias tardius adscendunt. Vnde Ariftoteles in sephi physico. Sedens & quiete sed: homo fit sciens & prudens. Hinc est etiam q[uod] in bene prans & bene potatis: ppter evaporationes spissas & multas ascendentes ad cerebrum: imaginativa statim lucide & limpi de operari non potest: debilitate & confusione. Hinc est etiam q[uod] uinolenti: propter eadem causam precipue in principio somniorum: non somniante. Postmodum autem subtilitas summa & permanentia species apparet: poterum somniare. Ex eadem causa est: pueri non somniant: quia multum & frequenter comedunt: & a lacte: multe & spissae uaporatio[n]es ad cerebrum accedunt. De operatione imaginativa dicit Averrois. Quod quando accedit: in somno uidetur homini: quasi sentiat per quinque sensus: absq[ue] eo q[uod] ibi sit aliquid sensibile extrinsecum. Hoc autem accedit per contrarium motum: ei[us] qui est in uigilia. In uigilia enimque que sum sensibilia extrinsecu[m] movent sensus: & sensus communis mouet imaginatiuum uirtutem. In somno autem quando uitius imaginativa fert intentionem: q[uod] accepit ab extrinseco. Aut ex uitute memorativa reuertitur: mouet sensum comitem: & sensus communis: mouet uitutem particulariem: & sic accedit q[uod] homo comprehendit sensibilia: licet non sint extrinsecus q[uod] intentiones eorum sunt in instis sensuum: & indiferenter motuuntur: ille intentiones uenient ab extrinseco: sive ab intrinseco. Et sic huic accidit: habente timore: & infimo: ppter intensiōē

maginationis in istis disponibibus. Motus n. uitutis imaginatiue intenditur sonno qui est soluta aligamento uitutis cogitatiue & propter debilitatem itius uitutis, i. cogitatiue in insomno: Et hinc timore accidit eis tale accidit. Et nota q. lensis cois: ppter affluatione recipiendo a sensibus particularibus: etiam in sono d' faciliter recipit a memoratiue redevit. Et de hoc ponit exemplum ab auctoribus i. cedula sepe accedit: & sepe extinguit. Que si sit ppe alia accessam defacili accedit. Ita i. ppito: descedit eni. spes ad sensu coem. Et ppter hoc credit res tue esse penses. Si autem querat que non sit uerius superiore parte. s. t. nonem. Dicendum quod etiam aliqui sic est. Cotigit enim aliqui bonos uerius fieri in sonis & bonos filios tristis. rosaria illa non fit pcompositione imaginabilis cum imaginabili. immo est ibi quedam rōtinatio. Vir opinio ergo tuus hoies non dormiunt oīo. sed natura fessa q. fecit nec uti scilicet usit in rō circa illas quibus sollicitata est. De uitute extimativa ergo & ubi & q. facit. C. xvii

Oniqueste dicendum est de uitute extimativa. Est autem extimativa sicut dicit Autēna: uis ordita in sumo cōcūtatis medie cerebri: apphendens intentiones sensibiliū: sicut est i. oue diuidit. q. est a lupo fugiendi: & q. cu agno habitudinē. Est aut uirtus trāscendēns q. apphendit sua pno est formae sensibiliū & materialiū: fed i. mafialium: boīas: n. malitiae: cōuenientiē & icōuenientiē: utile: & nociuū se non sunt forme mafiales: nec i. enī cadent exteriori: tñ sunt accidēta sensibiliū: & hōce est uitus extimativa: que dīta est uitute sensibiliū interiore. Nota ergo q. extimato uiliū & nociuo: sicut tribus modis. Primus modus est ex cauē uirtutis sicut accidit puerorum cu eleuat ad stādū & extimatis eadē statim alii adheret: & cu oculus aliquius debet purgari a lipiditate statim ille claudit ante q. cognoscit qd sibi accidit. Et sic ouis timer lupū naturaliter: & alia leonē: & aues accepit q. extimata nociuū. Secundus modus est p experientiā: sicut accidit cum al. habuit dolorē aut delitas ab aliqua re: cuius forma: descripta ē i. uitute formalis: sive imaginatiue: & intētiōes utilitatis & nociuū descripte i. memoria: statim ut apparet extra: res illa erit i. extimatiōe delitariū vel nocuēti. Hinc ē q. canes terreni: fulibus & lapidibus q. extimata nociuā: & aliqui offi: bus q. extimata delectabilita. Tertius modus est ad modū statūdi: nis & p. p. p. rietatis cōiunctū: sicut res habet aliquā formā cōiun: quam cu intētiōe extimatiōis i. aliquo sensibiliū: sicut accidit i. pomō cu cōf. coloris cocinei q. s. matutinum & dulce. Et ideo cum uideamus pomum cocineum extimamus dulce.

De uitute memoratiua sensibili. Capitulū. xviii.

Memoratiua uitus ē uis ordinata in posteriori cōuātitate cerebri: retines quod apphendit uis extimativa de intētiōibus sensibiliū. Cōparatio autē uitus extimativa ad memoratiū secundū Autēna: est talis q. sicut ē cōpacio imaginationis ad sensu cōēquā sicut imaginatio retinet & ē thesaurus formarū sensibiliū: quas apphendit sensus cois: incormoratiua ē thesaurus cōfērētūs intētiōes sensibiliū: quas apphendit uitus extimativa Ad maiorem autē declaratione uitutis memoratiue: que rendū est.

Que sit dīa memorie: & reminiscētū. An sit recordatio seu re miniscētū irōnabilium. Ad quod dicendū secundū Autēna: q. ē memoratiua i. aliis i. abusus remiscentia que ē reuocatio ingenui ad querendū quod oblitū est: nō inuenit nisi in folio hoīe. Congnovit enim filii aliqd affitū quod postea deletū est: non ē nulli uitutiis rōnalis. Sed si ē aliquius uitutis alterius pter rationale poterit esse extimatio: sed inūtūm decorat & informat rōnaliitatē.

Prae ergo memoria & reminiscētū est: quia memoria est retiō spē: sive intētiōne sensibiliū: fed reminiscētū ē reūpūtatio formarū a memoria delectat p obliuionē: per ea que auertit actū & filia sicut si oblitū aliquius plone quā uidimus: recurretus ad locū: ad tēpus: & accipimus p que recordamur plone quam uidimus tali loco: tali spē: tali faciēt. Notandum quoq. q. ē etiā dīa iter recordari & adīscere. Quidā enī posuerūt: p nihil aliud sit adīscere q. reminiscētū. Cōuenit autē hec duo i. hocq. utrobīq. ē motus ad incognitā ad hoc ut sciant. Sed i. hoc differunt quia recordatio ē iniquit in cognitō: ut cognoscant in pītī nel futurō: que ī pīerto quoq. cognita fuerūt. Adīscere uero sine disciplina extēnsio aut ad cognoscēda incognitāque in nō fuerit cognita pītī. Itē ad maiorem evidētū. Querit ppter qd aliqd hoies facilius adīscit q. recordent: quidā ecōseruo. Et uel ppter qd quidam sunt facilius recordationis: q. memorie alii ecōseruo. Ad quorū intelligentiā notandum ē secundū Autēna: Quod illi ē sunt sic ce cōplexiōis: fortes sunt imēmoriter retinēdo: & debiles ē recor dādo. Siccitas enī cōuenientiē ē dispositio ad ipressiōnū retentio nē: inhabilis autē ad motū. & ideo sicut cōplexio: cōuenit memoriē: recordationis. Qui uero sunt calide cōplexiōni facile recordantur. Hi enī sunt qui magis pīcipiūt nutus. Nutus autē opātū motū sensibiliū: & qui entē pīceptōt nututū erit cītius recordans item caliditas cōplexiōni scōuenientiūlma est ad motū dispositio. Illi uero qui sunt cōplexiōni humide facilius sunt discipline

Humiditas enī est dispoñētō cōuenientissima ad facilitatē susceptiōis iprefessionis: que cōuenit facilē discipile; & ē contraria dispositio forti memoriē memorie enī necesse ē esse materia: aīdū difficulter deleaf: quod ipfsum ē in illā: & ad hoc opus ē siccā materia cōplicatione. Nota ergo q̄ bñ memorē contraria sunt dispoñēs bñ adscēntibus. Illi enī bene memorēs sunt eque aīdū non hñt facilem motum: neq̄ dispergunt cogitationēs eorum. Illa enim aīa que habet multos motus & multiplices cogitatus non bene memorat. Est enī contraria dispositio bona recordationis bona enī recordatio exigit multiplices motus & agiles cogitationes. Item bñ memores sunt siccē cōplexionis: que ē dispositio difficultis ad suscipiēndū in pfectiōes: & idē ē contraria dispositio facilis discipline. Bona ergo memoria effluit ex succitate cōplexionis: ut exercitiō circa unū nel paucam: non circa multa. Indē ē q̄ pueri quis sint humili: firmiter tñ retinent. Aīe enim eque non occupant circa multa sicut aīe maturati ploniam: sed sunt fixe circa unū. Iuuenū autē propter calorū suū: & ppter motus fuso agiles debilis est memoria: quis sunt cōplexionis siccē: sensibus uero accedit ppter humorē qui preualeat in eis: non memorat ea que uidentur.

De comparatione harum uitriū adiuuicem. Capit. ix.

T̄ nota q̄ uitriū intrīsecus apprehendunt. Quedā apprehendunt formas sensibiles: sicut sensus cois: imaginatio: imaginatiua sive cogitatiua. Quedā apprehendunt intētiones sensibilium: ut extimatiua: & memoratiua. Itē quedam apprehendunt & operantur sensus cois: cogitatiua: & extimatiua. Quedā uero apprehendunt & non operantur: ut imaginatio: & memoria. Itē quedā apprehendunt principaliter: quedam secundario. In apprehensione formarum sensibilibus: principaliter appetchendit sensus cois: sensibus exterioribus. Secundario uero uitritus imaginatiua: & uitritus imaginatiua. Silt in apprehensione intentionū sensibilium: principia ppter extimatiua. Secundario uero uitritus memoratiua. H̄c de portiū aīe sensibilibus apprehensius dicta sufficiat.

De motiū aīe sensibili. Ca. xx.

Iēdo de uiribus anime sensibili apprehensionis de intus dicendum est de motiū. Virtus autem motiū sensibili est et duobus modis. Nam quedam est motiū motu naturali. Quedam uero motu animali. Et motiū sensibili motu naturali: idē que mouet non secundum apprehensionem nec est subiecta imperio rationis: qualis est uitritus uitralis: sive pulsatiua. Est autem hec uitritus in corde sicut in organo: &

est uis mouens per inspirationem & respirationem: principiū extēns temperante calorū cordis & corporis. Et nota q̄ hec uis non est cuiuslibet animalis: sed solum animalium respirantium & habentium pulmonem. Non est enim piscium huicmodi uis nec animalium imperfectiorum: & uermium & testudinum. Et huius ratio est: quia al' perfectum & respirans: est ualde calidum. Calor autem naturalis excellens: facit duo. Refoluti enī corpus quantum ad substantiam. Et immetat a propria qualitate natūram quantum ad accidens. Et ideo in ualde calido sensibili: se quītūr duo: sc̄ deperditio & intemperantia. Contra que noctua: sunt duo conseruatiua: unum restaurans. Aliud temperans. Et ideo adhibeunt sunt due uitritus conseruantes. Virtus nutritiva: que reparat deperditum per calorem. Et uitritus pulsatiua sive uitralis: que temperat calorem. Quia ergo calor in piscibus debili: est: quod patet per hoc: q̄ saluantur in elemento frigido: quod est aqua: & etiam in animalibus imperfectis: quod deprehendunt extardata motus: & non habent dispositionem cordis: quis habeat aliquid proportionabile cordi. Indē est q̄ calor in eis non facit d̄temperantiam. Indē etiam est q̄ cauent pulsatiua.

De motiū motu animali.

Capitulum. xxi.

Onfrequenter dicendum est de uitritu motu motu animali. Motum autem animalē dico q̄ sit per precedentem apprehensionem boni: uel malū: quam apprehensionē in animali: sequitur appetitus: sive motus aliqualis: uel motus ab illo: sive fugā: quod patet in apprehensione boni: uel mali. Necessariū est igitur aliquam uitritem esse alia ab apprehensionib⁹ sensibilibus: que mouet alia. Nā apprehendentes nihil aliud faciūt q̄ apprehendentes iudicete bonū: uel malū: sive extimare. Hāc autē philosophi uocant appetituum: theologici: uero sensibilitate: que pp̄te est motu. Porro eadē de sensibilitate secundum q̄ in hoīe etiā habet ordinē ad rōnē: quo ordine pōt in ea esse p̄tū. p̄ primū motus uenialis. Postūmus autem communiter diligere motiūs. Nā quedam sunt motiū: quia disponentes ad motū: & hec sunt motiū secundūm quid fiant: fantasias: sive inquietūs communis: & extimatiua: tam enim extimatiua q̄ fantasias: sunt inquietūs appetituum inquit: ut representant spēm boni: uel mali: convenientiis: uel disconvenientiis: Differenter tñ disponit ad motū extimatiua et fantasias.

Nā fantasias disponit ad motū ex reputatione p̄p̄: uel formagib⁹ sensibiliū.

Eximativa uero ex p̄tatione sensibiliū intētionū. Formas autem sensibiles dicimus colorē: saporē &c. huiusmodi. Intētōes uero sensibiliū. Vtile noxiū: cōuenientē: disfōcūnientē. Delectabili: triſtabili. Motive uero que sit cauē facētes motū: sit motiu sum pliciter: q̄ sub diuiduntur. In appetituas: & affectiuas: & motiuas mēbroriā exēquentes motū. Sēd appetituas sunt ipantes motum.

Affectiuas uere facētes & exēquentes motū interiorē pīpālē. Motiu uere mēbrog faciunt motū exteriorē corpalem. Nota ergo q̄ sicut dicit Auicē. Virtutis appetitiae due sūt p̄tressū cōcupisci bīdis: uis irascibilis. Vis autē cōcupiscibilis ē uis impaus mouet aut appropiāquare ad ea que putantur necessaria aut utilia appetitu delectati. Vis uero irascibilis ē quē ipsa mouet ad repellēndū a sequod putat nōcūm uel corrīpēns appetitu ulncēdi. Ad cognoscēndū autē dīamū uirtutēs irascibilis & cōcupiscibilis. nota q̄ bonū dī duobus modis. Bonū simplex: & bonū expeditus. Bonū autē simplex hic dī delectabiliū cibū. Bonū uero expeditus hi dī tristabiliū adūquādū tñ dī bonūquā utile ut mediciā ul̄isifūa ppter salutē corporis. Est ergo uis cōcupiscibilis appetitua boni delectabilis: & dī bonū delectabili carnis & tpaie: uis uero irascibilis appetitua boni ardui expeditiū. Et sciendū q̄ uituit cōcupiscibilis cū sit bonū delectabiliū habet actus. Cōcupiscere: defiderare. Gaudere: letari: amare: diligere. Et si cōtraria sunt nata fieri circa idē. Erūt actus cōtrarii his ipsius cōcupiscibilis: ut fātūdī: quod ē cōtrarii cōcupiscere. Abhōmitū quod ē cōtrariū defiderare. Dolere: quod ē cōtrariū: gaudere. Trifatia quod cōtrariaū letari. Odirē: quod cōtrariaū amare. Cōtēnere: quod cōtrariat diligere. Actus autē irascibilis cū sint in ardū & difficile: sunt sciendū duplīcē dīponitōem. Dēbilitatis & corroboratiōnis. Dēabilitas ē disfōlio: que cōsequit̄ ex disfōrētā uirtutē irascibilis. Corroborationē ē disfōlio: que cōsequit̄ eius cōfōtationē. Secundū corroborationē sunt actus ex impio irascibiliis. Quidā in bonū. Quidā cōtra malū. In bonū secundū qui cungī ionē: sed sciendū rōnē excellentiū honoris secundū dum hoc ergo sunt actus irascibilis. Ambitiō: spes: supbia: contēptus: dīfatiō. Contrā malū: sunt actus secundū corroboracionē irascibilis: audere: irasci: surgere. Secundū dēbilitatē seu dīfō fortioriā: sunt motus ab irascibili p̄ modū fuge. Et hoc duplī. Nam quidā sunt motus fuge a bono. Quidā fuge a malo. Et motus fuge a bono: nō sunt secundū rōnē bōi qualificq̄: sed bonū ardū sine excellentiis. Secundū hoc sunt motus a pau-

pertate spūs: despatio: humiliatio: reuerētia. Per modū uero fuge a malo sunt actus secundū dēbilitatē irascibilis: spūa: inpatētia: timor. Organū autē uirtutis irascibilis & cōcupiscibilis cor. Si cut enī uituit ap̄phēnēti sensibiliū organū principale est cerebrū. Ita uituit motus: est corsicū dīcūt̄ philologī. Et huiusfigūnum ē dilatatio cordis: & refreſcio: & renocatio lāguinīs & spīritū ab exterioribus ad interiora: uel emissio ab interioribus ab extētiora i motibus cōcupiscibilis & irascibilis. Cū enim motus sunt a uitute cōfortatū: ut fit dilatatio cordis: & emissio lāguinis & spīriū a corde ad exteriora. Sed lēte cōfortata cōcupiscibiliū. Impetuose uero irascibilis. Disfōrtata uero uitute fit cordis cōfōtatio: & renocatio spīriū. Sed disfōrtata cōcupiscibiliū lēte: disfōrtata uero irascibilis ip̄petuo. Ex his q̄t̄ motibus differētūbū cōcupiscibilis & irascibilis: dīpendit organū uituitis motū cōtē. De uituitibū affectiuas. Capitulū. xxii.

E uituitibū affectiuas. secundū affectiuas. sed differētū secundū rōnē. ut dicit Auicēna. In q̄tū enī uitutes appetitiae intēndūt̄: sunt affectiuas: sive desideratiue. Sciendū ergo q̄ appetitus ē motus impīi irascibilis: & cōcupiscibilis. Affectus uero. est motus interior: cōsequens secundū app̄phēnēti boni & mali. Vñ affectus multiplicans secundū q̄t̄actū dīas: secundū sanctos: & philosophos. s. gaudiū uel leticia. Dolor seu tristitia: cupiditas seu spes. Metus seu timor: quartū numerū sumit sic. Nā dīa sunt ex cōprehensione boni pītis: gaudiū uel leticia. Futuri: cupiditas: seu spes. Ex cōprehensione mali pītis dolor uel tristitia. Futuri: metus uel timor. De uitute motiuas exteriori. Cap. xxiii.

Onsēquēter dicēdū est de uitute motiuas exteriori qui cōsequit̄ ad affectiuas. Est autē huiusmodi uitus insula ī lacertis & mulculis: cōtrahens ligamentū cōtinūta membris: & relaxās. Subduīdū autē in generale motiuā & particula rem. Generālē autē motiuā fundat̄ in extrema parte cerebri & capitū: qua orūnt̄ uerū motiuī: sicut ab ateriori pte uerū sen̄tū. Qui uerū motiuī tamēcān̄ per totū corporū: & conflūnt̄ in lacertis & mulculis: qui sunt ferti mēbris & hī cōsūnt̄ super organa uituitis generaliter motiu corporis. Particulariter autē motiuā subduīdū p̄ contracētū: & progrēssūam: & per operatiūam: & vocatiūam. Contraētū autē dico que est principiū motus totius de loco ad locum. Sicut enim dicit Auicēna. Mo-

us animalis ē duplex. Quia ē motus animalis de loco ad locum. Et est motus contrahēdi & extendēdi membrā aīs. Impossibile nō est ut aīs habeat sensum tigēdi: & nō habeat iī se uitius motus: aliquo mō. Quō enim sc̄ire habere sensū tangendū: nisi uidere in eo aliquis motus fugiēdi contrariū. Vnde p̄t cōprehēndi aīs esse sicut nos uideamus in cōchilibus & cōchis: q̄ fuit motus constrictiōis & reflexiōis & extensiōis partibus eōtū: q̄uis nō discedat a loco suo: & iīs cognoscimis q̄ sentiūt & sunt alia. Pro gressiū uero nō sensiblū principiū transeūdi de loco ad locū. Organū uero huius iurūtū ē differens: secūdūm dīam aītū. Nā quidam gradūm pedibus uer gressiblū. Quedam deferunt alii uolando: ut notatiū. Quedam trahunt costis & uentre: reptando: ut reptilia. Quedam uero agūt penūlū natādo: ut natālia. Operatiū autē uis est sensiblū principiū opandi: ut ihabentibus manū. Organū huius uirtutis sunt manus. In non habentibus uero: est aliud loco manū: ut os: & pedes: sicut in apibus & araneis. Vocatiū uero uirtutis est principiū emiſsionis uocis. Nec est eadem uirtus ista & pulsatiū. Pulsatiū enim semp̄ & de necessitate: & nō secūdūm appreheſiōnē mouet & motu quodam secūdūm dilatationē & cōtrictionē cordis inspirando & respirando. Vocatiū uero non semp̄ est de necessitate: sed uolitā & secūdūm appreheſiōnē. Et hec uirtus indicatiū a affectionē: secūdūm q̄ dicit philosophus: q̄ uoces note carū que sunt in anima passioni. Huic uirtutis organū est pulmo: & uitalis artaria. Vnde sola aīla hinc: pūlmonē uoces emittunt. Et hec de uirtutib⁹ animis: coīs nobis: bratis: & plantis: siue sufficiant. De uirtutib⁹ uel potentis anime rationalis. Cap. xxiii. Equit de uirtutib⁹ aī rōnaliis: & humanis. Que p̄mo diuidunt: per apphēnſiōnē: & motiū: siue p̄ intellectū: speculatiū: & praticū. Sed quia cognitiō uirtutis ē ex cognitione organorū: obiecto: & actu. Ideo primo dicendū est de organo. Secundo de obiecto. Tertio de distinctione uirtutis intellectū: ubi etiam tangetur de actib⁹. Vtrum uirtus intellectū habeat organū aliquod determinatiū in corpe. C. xxv. Vereret ergo aliquis p̄ principiō de organo uirtutis intellectū: siu in qua parte corporis sit & operetur. Si enim in nulla parte corporis operat: non uidetur esse in corpore. Si uero operatur in aliqua parte corporis: erit habens aliquam patem in corpore: ut organū sibi determiniatum. Sed contra: omnis uirtus operans per organū. Operatur secūdūm

prōprietatem organi & possibilitatē tātū. ut uirtus uisua que operatur per organū: operatur iūxta proprietatem: & possibili tam iūtū. Vnde nō indicat de sapore: & sōno: sed de colore: q̄a color pertinet ad naturā organi: uisus tantum non sapor uel sonus. Nullum autem organū habet possibilitatē & dispositionē in corporalia. Nulla ergo uirtus operans uel cognoscens per organū corporale: est cognititia: nisi corporalium. Si ergo uirtus intellectū intelligit per organū corporale: intelligeret tantū corporalia & nō spiritualia. Item operatio uirtutis: intellectū: semper est per abstractionē a materia & a conditionib⁹ materialib⁹: sed omnis operatio est secundūm naturam uirtutis a qua egreditur. Igitur uirtus intellectūa est abstracta a materia: ergo nō habet organū corporale & materiale in corpore assūgnatū. Item nullū uirtus incorporata: parti corporis determinata: siue operans per organū: est cognititia sui: quia non potest reflecti: se supra fecū si incorporeta. Vnde oculus non uidet se: nec imaginatio imaginat se. Cū ergo uirtus intellectūa sit cognititia sui: intelligit enī se cum reflectiū supra se: ergo nō est incorporeta neq̄ operans per organū. Item omne quod cognoscitur uel cōp̄hēndiūtūtū in cognoscētū secūdūm naturā cognoscētū: & non secūdūm naturam rei cognite: ut patet in omnibus & generaliter. Omne quod recipiūt est in recipiente secūdūm naturam recipiēt: & non secūdūm naturam recepti. Cum ergo corporalia & materialia sint i intellectū secundū mode imitatiōem intellectū materialis: ergo simplex. Item Ag. dict. iii. l. de aliis. Intellectū & intelligentia ab extrīco: & ip̄s: foliis ē diuius qm̄ opatio eius nō habet coicationē: cū opatione corporali aliquo mō. Itē in. iii. l. de aīa. Sēlus nō p̄t lentis ex ualde sensiblē: ut sc̄is auditus ex magnis fōnis neq̄ ex fortissimis coloribus & odorib⁹ uidere: neq̄ odorare. Sed intell̄s cū intelligat ualde intelligibile: nō minus intelligit infima: sed etiā magis. Sensitū quod: q̄ nō sine corpore ethicū aut lepatu: ergo intellectū materialis & simplex est. Quod cōcedendū est. Dicendū est ergo q̄ uirtus intellectūa nō est in corpore: ita quod determinet sibi partē corporis: q̄a nullus p̄t corporis ē actus: siue p̄fectio: sicut uirtus uisua oīlī: & auditū auris &c. sed ē totū corpore tota: hec ē plecta: sicut patet ex p̄dictis. De oīo uirtutis intellectūa uel rōnaliis. Cap. xxvi. Equit de obiecto uirtutis intellectūa. Et cū ipsa sit imaterialis obiectū eius erit imaterialis: hoc ē intelligible forma: si abstracta a materia & cōditionib⁹ matrī. Spēs uero siue

forme abstracte. Quidam sunt abstracte per naturam propriam ut omnia spūalia. Quedam uero per actionem ipsius uitatis itelle ciue: hoc est per considerationē nō realiter: ut sp̄s sive sititudines: quibus cognoscunt corporia. Forme aut̄ abstracte a materia & conditionibus oibus materie per naturā dñr. Ut forma qua cognoscit̄ deus: & angelus: & ipa aia: & ea que sunt i ipsa ut i subiecto: ut potest: sc̄a: uitutes. Forma uero qua cognoscit̄ deus: est similitudine. uel imago prime ueritatis ipressa aie a creatore. Propter quod dic̄t Ioannes Damascenus oibus cognitio essendi deuīab ipsa natū ra inserta ē: imago enī p̄m ueritatis ipressa aie adiicit in cognitionē eius cuius ē: imago. Forma aut̄ qua cognoscit̄ ipa aia usl angelus: est ipsa alia rōnalisque cū uititur se: ut sititudine referendo ad id ad cuius imitationē facta ē supra se: sic iterū cognoscit̄ deū per modū acquisitionis: aut uitit se ut sititudine referendo ad alterū ad cuius imitationē facta nō ē: sed quod cū imitatione ipsius ē: & sic cognoscit̄ angelū iuxta se. Et hoc ē: quod dicit Aug. Quod aia cognoscit̄ deū supra se: si et angelū iuxta se. Ad cognoscendā uero eā sunt i ei: sicut sunt potentiae eius: uitutes: & sc̄e: ut si ipsas ut sititudinibus ad ipsa cognoscēda. Vnde res q̄ cognoscit̄: & forma que cognoscit̄: differunt solum secundū rōnem & nō secundū rē. Forma uero q̄ sunt p̄ considerationē abstracte: sūt for me quibus cognoscunt corporia: & ea que i corporib⁹ fundat̄ur. Cū enim natura itelle cū supior sit rebus corporibus: pr̄tē habet super formas corpales mīo mō cōprehēdēt̄ eas. Abstrahit enī eas p̄m a sensib⁹. Postea ab imaginatiōe: & conditionibus oibus materialibus. ubi figura: sūt: & huiusmōi: & sic expoliatis oibus cōditionibus materie: & singularis subtilitētē: accipit̄ eas abstractas & uel es: cōsc̄: & in materiales. ut genera: p̄stidias: p̄pria & accītia. Abstrahit aut̄ ita: nō fit actū sed considerationē. Ordinem aut̄ abstractionis forme corporalis: secundū Anicen. ē uidere hoc mō. Sēnsus exterior ut uisus nō iūc̄pt̄ formā que i materia: sed eius sititudinem: uel i sitū: nō cōprehēdit̄ eā nisi materia p̄ te. uel forma existēt̄ in materia. Sensus uero interior: uel imaginatio abstrahit formā maiori abstractiōe: quia app̄hendit̄ etiam absente materia. Sed tamen imaginatio non diuidit̄ ipsam formam ab accidentibus materie: ut figura: sūt. & huiusmodi. sub quibus comprehendit̄ eam. Extimatio autem transcendit illū ordinem abstractionis. Formas enim que sunt intentiones lenib⁹: non secundū se: similitudinem habentes cum formis materialibus: ut bōitas: malitia: cōueniēs: & cōueniēs cōprehēdit̄

Sed tamē extimatio nō app̄hendit̄ has formas expoliatas ab oī bus accidētibus materie: & p̄ticulariter app̄hendit̄ eas: & secundū naturā p̄pria: & p̄ copiatiōe ad formas sensibiles imaginas: ut patet ex p̄dictis. Virtus uero ielleciūa app̄hēdit formā cor poralē: & denudat̄ a materia & ab oib⁹ circuitu: tuis materie: & ab ipsa singulat̄itate: & sic app̄hendit̄ ipsa nudata & simplicē: & ueniens. Verbi gratia: sicut app̄hendit̄ hō q̄ p̄dicat̄ de plib⁹ ut una cōis natura: & sequentia: cū ielleciūa ab oī qualitate: sit: ubi & singulat̄itate. Nisi n. sic cōsiderat̄ denudare: nō posset intelligi ut cō munisq̄ dicere: de oib⁹. Hec ergo ē: dñia in ordine abstractionis corporalis. Primo i sensu. Secundo in imaginatiōe. Tertio in extimatiōe. Quarto i ielleciūa. Nota tamen secundū Anicen. Quod formis materialibus ppter materię accidēt̄ disponēs multe: quas nō hēnt ex sua essentia. Ex hoc q̄ sunt forme. p̄ticularitas: q̄ sit: q̄ sit: & huiusmōi. Verbi gratia: forma humana subtilitātē: & natura i qua cōuenientia singulat̄a sp̄e hoīs equalē: cuius ē: una diffinitio. Et q̄ accidit̄ ei ē: in singulat̄i hoc & illo. Ideo multiplicata est: hoc autem non inēt̄ ei ex natura sui. Si enim ex natura humana effet ut debet multiplicari: tunc non predicaretur homo nisi de aliquo uno numero. Si enim humanitas istius est: ex hoc q̄ est humanitas: non effet alicuius alterius. Reliquia ergo: q̄ accidit̄ humanitati ex materia: iste modus multiplicatiois: & diuīsiois q̄ ē: in singulat̄ibus. Accidit̄ ei etiā aliud: p̄ter hoc: q̄a cū fuerit i materia: acq̄t̄ alijs modus. Qualitat̄is: quātitatis: situs: & ubi: q̄a abstracta sunt a natura ipsius. Si: humanitas ex hoc q̄ humanitas: determinat̄ sibi accītia huiusmōi: ut op̄teret unīquē q̄ hoīem cōuenire cū alto: i huiusmō accidētibus: cū cōuenientia: i humanitate: inquit huiusmōi: esent: tiḡi: eiudē: q̄litatis: & q̄tūtatis: &c. Relinq̄it̄ ergo q̄ forma humana non hēt̄ ex sua essentia huiusmōi accidēt̄a: sed illa ei accidēt̄ ppter ipsius compositionē ad materię. Cum igit̄ sit fine iūtis app̄hendit̄ ueritatis ē: ipsius forme app̄hēdit̄. Nota q̄ dñia app̄hēdit̄ est ex dñia abstractionis: q̄ ē: i ipsi formis. Quedam n. forme sūt simili abstractae a materia & ab oib⁹ cōditionibus ipsius matie: ut forme spūalia q̄ app̄ellant̄ a philosophis metaphysice. Quedam uero sunt abstractae a materia: sed nō a cōditionibus matie: & iō secundū aliqd abstracte sūt: sicut forma mathematica: ut magnitudo: nūerus: linea: n. uel figura inquit huiusmōi: nō determinat̄ sibi materię aureā: vel lignicā: tamen determinat̄ sitū: & positionē: & iō: nō sūt abstractae a cōdi oib⁹ matie secundū se. Si: rūerus nō determinat̄ sibi materię: ut

duo uel tres; sed tñ determinat sibi multiplicatione: seu divisione que conditions sunt materie sicut omnia est. Quedam uero formae sunt in abstracte secundum sicut forme physice sunt naturales sicut ignis: terra: aqua: &c. sed abstrahit consideratio: p: modum & ordinem qui dictus est materia & a cõditib:bus matre. Pri me forme soli comprehendunt uisio: itellecuali. Illa enim uisio sicut dicit Ag: comprehendit res que non habent imagines nisi seipso. Secundum de uero forme comprehendunt uisio: imaginaria q: est sensus cois: sive iterioris potest: & p abstractionem a cõditib:bus materie positionis & situs & huiusmodi apprehendunt uisio: itellecuali q: est uirtutis itellecuali. Tertia uero forma comprehendunt uisio: corporalis que sensus particularis sive exterioris & p abstractionem a materia apprehendunt uisio: imaginaria. Deinde p abstractionem ampliore ab oibus cõditib:bus materie apprehendunt uisio: itellecuali. De distinctione uirtutis itellecuali apphendit. C. xxviii. On lequeret dicendum est de distinctione uirtutis itellecuae apphensive. Scindit ergo q: est intell: s passuum: & corruptibilis q: dicit Ag: materialis. Et est intell: s incorruptibilis & separabilis. De quibus hoc ordinem dicemus. Primo de intellectu passu: & actibus eius. Secundo de itellecuali separabili: & actibus eius. Intellectus ergo passiu: s uis inferior patitur itellecuae coniuncta sensibili potest: spes intelligib:les in fantasmatis. Oportuit autem hanc uim esse ut intell: s q: separabili: s abstractas a fantasmatis intelligeret. Et hec uis est continuans actus uirtutis itellecuali: cu: actibus uirtutis separabili: s: hec enim a fantasmatis affect materiali: spes intelligib:les abstrahit: das: hec autem uirtus non est ait rationis: nisi dum coniungit ad corpus: & nominat: sicut dicitur alio nomine rationalitas: aqua dicta est media celula cerebri logistica: siue rationalis. Dicta est autem rationalitas sive ratio: quia potest est accipere universalia a particularibus: quia non universalis per modum uis. De uirtute itellecuae separabili. Capitulum. xxviii.

Nellecuali separabili affligantur dñe secundum nature secundum q: distinguuntur uirtus itellecuae p: intell: m possibile uel agens. Alius modus est secundum dñam ordinis: & secundum hoc sunt due dñe uirtutis itellecuae. intell: s superior: & inferior: ratio superior & inferior. Quatuor ad diuisione primaria. Nota q: duplex est natura intell: s: una est q: materiali: alia formal. Vna est possibilis ut tabula nulla ab oī pictura. Susceptibilis oīum picturarū nullā hinc actu: sed possibilis ad oīs & hec est intell: s. Alia uero agens ut lumen. Est in intell:

gibile lumē p: me ueritatis nob̄ p naturā ipsius sc̄p agens sicut lux & p iradians. de quo p: pf:l. Signatū ē sup nos lumē uultus tui dñe. Et se habet spes intelligib:les manifestandas sicut lux ad colorē sicut dicit philophilus. De intellectu possibili. Ca. xxviii. E intellectu autem possibili certum ē ipsi ē. Nā nisi possibili nō. ut tanas ē et ad sineceptōem intelligib:les p: spes: possibile est. intellectus intellectus nō est intellectus actus. Nā ergo p:scrutandū ē distinctiones intellectus. Cōstat possibilitatem ad intelligendū esse iu: pueris: & i adulis ad idēntib:bus. Et i adulis edocēt: s non tā actu considerantib:bus. Et in actu considerantib:bus sed aliter & alii. Si cut potēta scribentē ē in puer: & in adul: a dīcēte scribēte: & i scripōto in arte: nō in actu scribēte: & in actu scribēte. In primo enim est potēta naturalis. In secundo potēta disposita. In tertio potēta in hībitu. In quarto potēta inhibita & i uili. Secondū hunc modū est dīa intel: s possibilis quadruplex secundū Auicennā & alios. Pria est intell: s his: possibilitatem tñ: & e: sicut potēta material: ad sif studin: materie p:me: que ex se nō h̄t aliquid formā: sed i subiectū oīum formari. Secunda ē intell: s dispositus uel hīs dispositionēs: qui ē cū in aliq: hēt in intellectu p:ncipia: hoc est ppōnes: quas cōtingit credere: que nō aliudē sed p: se sūt note. Sicut oē totū est matus sui p:re. Et si ab equalibus eq:li: demas: que remanent sunt eq:li: . Tertia ē intell: s p:fectus: cū i habet intellectus conclusionē eōe que sequunt ad p:ncipia: sed nō est cōueritus actu ad illa p: consideratiōem. Quarta ē intell: s in actu cū iam cōsiderata. Primus dī intellectus materialis. Secundū dī intellectus inhibitu. Tertius dī intell: s adeptus. Quartus dī intell: s acommodatus. Hī enīfunt ordines intellectus p: peculiariū possibilis.

De intellectu agente. Capitulum. xxx.

E intell: u agente qm sit sic p:bat Auicenna: aia hūana ē intell: s p:us in potēta. Postea ē intell: s i effectu. Oē autem qd: exit de potēta i effectu: nō exi nisi p: camque deducit illud de potēta i effectu. Sed cā dans formā intelligib:le: nō ē nisi intelligētia i effectu: ergo necessario ē intell: s agens. Vt autem intell: s agens sit sepatus: alib: aic: ut sit ait dñia. Et si sepatus: et sit intelligētia cā q: ag: s: an i cōcreta q: ē deus: uidētū ē. Quod ergo sit intellectus i cōcreta q: ē deus. Sic p:bat Aug: i li: foliologe dicit: sicut i isto sole materiali tria ait ad uertutem q: cōsp: fulget q: illūtatis i serenissimo deo tria intelligere debemus: q: cōsp: intell: s: & q: cetera intell: s: facit. Sic ergo deus est intell: s: intell: s: facit ergo intell: s: agens. Intell: s: loānis p:mo. Erat lux uera: q: illūtia cēm hoīem &c. Illūtatio iacta

ad cognoscēda sc̄ibilis: sed itēligibilia. Erit igit̄ dei filius lux ad manifestāda inēligibilia: ergo ē intellectus agens. Quod aut̄ in-
tellectus aḡ sit intelligentia creat̄a ēt angelus: p̄bat q̄ sicut dī-
cit beatus Dionisius. Manifestatores sūt ageli oēs: & etiā ad ip̄os
pertinet oēs reuelōnes. ut patet ex ap̄lo Apoc. p̄mo: & Danieli. viii.
Sed constās q̄ huic mōi manifestatioñ ēt p̄ agelos nō fuit iuiti-
ti sen̄itioñ: sed ergo iuituti itēlēctū: sed nō nisi p̄ iradiationem.
Vnde dicunt̄ angeloi lucis i quoq̄ sp̄m aliquādō fananas se trā-
figurant̄ ergo itēlēctua angelica est itēlēctus agēs. Itē lux intelligē-
tie p̄m ē inaccesibilis: p̄m thy. vi. Deus habat luce accessibilem:
ergo ea nō erit itēlēctare. Oportet ergo q̄ sūt p̄portionabili. Vi-
dens & lux que debet uideri: nō erit ergo intēlēcta diuina itēlēctus
agēs respectu aie. Sed cū p̄porcioñ fit lucis itēlēctie angelice: ad
ulūm itēlēctus huianus: & i p̄portionabilis luce ē uideri ergo erit
itēlēctua angelica itēlēctus agēs respectu huianus itēlēctus possibilis. Quod
aut̄ intēlēctus agens nō sit terpatus a substātia aie. Imo sit quedā dīta
iuituti p̄s itēlēctū: p̄bat p̄ p̄. iii. Signatū est sup̄ nos lumen,
&c. Igit̄ in sup̄ma pte aie: sup̄ nos est signatioñ lumis sūt studiis di-
uini. Habetus ergo lumen ip̄ressu a creatore ad cognoscēda itēlē-
gibiliā: & hoc ē quod dicimus itēlēctū in agente. Itē cum sit aliq̄
oculus corporis uidēs p̄ luce i se exilētū: sicut oculus chati: & ocu-
lus noctis uidēs in tenebris nō indigēs luce exteriori multo for-
tius oculi itēlēctualis uidebit p̄ luce existentē in se. Lux ergo q̄a
intelligim̄s nō erit lepata a substatū aie. Respondeo fine p̄udi-
tio. Quedā sun̄ficiet dicit Aug. supra intēlēctū huianū. Quedā
iuxta. Quedā itā q̄dam ifa. Dicit enī q̄ cognoscēda ēt su-
pra fe. Angelos iuxta se: se ē se: q̄cquid celi ambitu cōinēt ifa se.

Dicendū ergo q̄ ad itēlēctūm ea q̄ sunt supra se. sicut sunt ea
que de diuina essentia & trinitate p̄sonis: intelligitur diuino mō.
Indiget aia iradiatione ab ip̄a luce p̄me ueritatis & essentie sup̄
supremā uim ip̄fususq̄ dī mens uif intelligētā: de q̄ dicit Aug.
q̄ nulla interposita natura forma ab ip̄a p̄ma ueritate. Respectu
igit̄ ueritatis sume & respectu coḡ intelligibiliū q̄ oīo excedit in
itēlēctū humānū dicit agens deus. Et huic mōi illuminatio ē ḡe
iustificatio ad contemplādā diuina. Ad cognoscēda uero ea q̄ sunt iu-
xta se: ut sunt angelice essentiae iuitutes: & ordines: & opatiōes: si-
get aia reuelatione angelicæ: sup̄re iſtructione. & i hac opatiōe po-
set dici Angelus itēlēctus agēs in stūm iuitūs respectu itēlēctū humā-
ni: sed hoc nō recipit supremā fac̄e itēlēctus humāni: que ē eter-
ni & iactati: sed iuitute inferiorem sc̄iūdūm q̄ Aug. distinguit

inter intelligentiū intellec̄tū: & rōnem. Intelligentia ē sp̄s increata
Intellectus: sp̄ialis creature. Ratio naturari corporeus. Ad cognoscēda uero ea que sunt ita aliam: ut ē ipsa aia: & poētēc ip̄us ha-
bitus: sc̄ie: & iuitutes nō indiget aia lumine exprimēco: sed lumine
inato. Cognoscēda ē se: cēse posse rōcīnari: sētire: sc̄ire aliqd: iuitā
uel iniūtā cōsp̄e cōterionem ad se. Et ideo dicit Aug. q̄d
cognoscēda uero ea que sunt ita semō idig-
get aia lumine itēlēctante que sit extra se. Cū enim intellectus hūa-
nus sup̄ior sit rebus corporib⁹: & etiā incorporeis que sunt i su-
biecto apto potētē: ifectus: disponēs: & affectiones: ideo ad hoc
apprehēdādā: nō est necessaria illūmatio subiecte se patet: sed fū-
sicit lumen iterius. s. intēlēctus agens. s. nis aie sup̄me de qua sit hic
sermo. Nota ergo sc̄iūdūm Autēnā: q̄ intēlēctus agētis opatiō
est. Illuminatio: sive lumē itēlēctante diffundere sup̄ formas sensibi-
les exites in imaginatiōe: sive extimatione. Et illuminādo abstrahere
ab oīibus circūlātūs materialib⁹. Et ab itēlēctus copulare sive
ordiare i intellexu posibilis. Quē admodū p̄ opatiōem lucis
sp̄s coloris abstrahit quodammodo: & pupille copulat. Intellectus
ut uero posibilis opatiō ē. p̄mo cōtertere se p̄ cōsiderationē ad for-
mas que sunt i imaginatiōe: que cū illuminātū luce itēlēctante in
itēlēctus agētis: & abstrahit denudante ab oīibus circūlātūs
materie. & ip̄imū i intellexu possibilis: sicut supra dīctū ē edū-
cīc in actū & formā itēlēctus possibilis. & tunc dīctū intēlēctus for-
matus. Et tunc opatiō intēlēctus possibilis subsequit̄. p̄ma circa q̄dīta
tes. Secunda circa cōplexiones primas que sunt p̄ncipia. Tertia cir-
ca cōclūsiones. Verbi gratia p̄mo cognoscēda q̄d est totū. Secundo
p̄positionem uel cōplexione q̄ est p̄ncipia per se notūtū om-
ne totū est maius sua pte. Tertio cōclūsione q̄ que consequit̄. q̄
totum cōtinuit̄ est maius sua pte. & sic i ceteris. Per uia iūtū idu-
ctionis colligīt q̄ ipsa forma uīs abstrahit a singulatib⁹ qua for-
mat intellectus possibilis. Per uia uero sūlī perficit opatiō itēlēctus
possibilis: ī formā: ut sit duplex modus opatiōis itēlēctus
possibilis. Vnū ē quasi iductiūs: cī conuerſus ip̄us est p̄ cōsi-
derationē ad formās sensibiles: ut abstrahat forma p̄ actionē lu-
minis itēlēctus agētis: quā informā. Alius est quasi filogisticus:
cū cōuersio ip̄us ē sup̄ra sp̄s intelligibiliū acceptas ad inferendā
cōclūsionē. Et hoc differt a sensu. Sensus enī uīs recipit p̄
actionē lucis q̄uis nō cōuertat: attī nō iudicat sine cōuersione. In
itēlēctus uero possibilis nō recipit formā intelligibiliū: nec iudicat
sine cōuersione. Et hī sunt gradus opatiōis intēlēctus possibilis: q̄dū ad

illa que sunt ministerio sensus. Est autem alius modus operationis respectu formarum que non indiget abstractione; sicut uirtutes scientiae et aliae que sunt in alia ut in tubecto. Spes enim istarum non abstrahunt a factis talibus regz sensibilius quia particularia hoc uniuersali non sunt sensibilia. Sed cum sunt in alia ubi possunt esse secundum remon indigent spibus quibus cognoscantur que non sunt ipsae res. Ad cognoscendam igitur hec non requiri nisi conuersio intellectus possibilis in illuina tunc itell's agatur.

Onsequebitur est dicere de diuisi itellecchia uirtutis apprehensionis secundum rationem ordinis. Scinditur igitur in itellecchia uirtus subdividitur in superioris et inferioris partem. Superior uero itellecchia ab Augustino conuersio hec uis supra iter appetitum sensuas cognoscendam ueritatem increatam secundum imaginem uel spiritum trinitatis sibi a creatore impressum. Et imago trinitatis secundum Augustinum determinat secundum tria. Memorativa; intelligentia; et uoluntate. Et memoria de ipsa uis in quantum est consuetudine sicut in dnis prime ueritatis per impressum sicut in quantum est ueritatis a creatore. In intelligentia uero est in quantum est contemplativa prima ueritatis per impressum sicut in quantum est ueritatis a creatore. Voluntas uero secundum hoc accipit est in quantum est amatoria prima ueritatis per ipsum appetitus eius a creatore. uel alia. Memoria ut hic dicitur ipsa uis itell's lupiorum; quia rationalis creatura potest recognoscere suum principium et effectus per hoc quod non semper fuit. Intelligencia uero est impressum in intellectu lupiorum per quam potest contemplari priorem primam ueritatem. ut prius lucem sibi et contemplationem cam. Voluntas enim est uis itellecchia supponens quia dirigit uel inclinat ad ipsam primam ueritatem ut ad finem. Nota ergo secundum hanc uim sunt nobis impressa iudicia ueritatis circa principia scientiarum. ut de qualibet de negatio vel affirmatio; et de nullo ab eo. Et oportet totum est malum sua pte; et huiusmodi; que dicitur esse manifesta natura cuiuslibet adscientis per ipsum lumen sicut in quantum est ueritatis secundum illam partem nobis impressam de quo in psalmo. Iii. di. Signatus est super nos lumen &c. Nota etiam quod hec uis est eadem secundum substantiam cuius intellectu agere. Sed secundum quod considerat hec uis ut natura quedam sic de intellectu agere. Secundum uero quod est apprehensionis de intelligentia sive mens. Inferior autem uis itell's si considerat ut natura quodammodo de intellectu possibilis. Et actus ipsius sicut dicitur in supra. Si uero considerat ut uirtus apprehensionis de itell's speculatorius vel rationis. De actu uirtutis itell'ue. C. xxxii.

Nota ergo quod actus principalis huius uirtutis. sicut intellectus apparet in intelligente et hoc per se. Atque huc sunt actus amicorum

res inquantum. sicut hec uis ordinata ad sensibile. Et secundum hoc multi placent ratione quadruplicata uis. In inventuane iuuestigativa; indicativa; memorativa; et interpretativa; inuenientia autem et indicativa non diffingunt nisi quod ad iuuentio; et indicativa secundum quod diffingunt duplex uia. s. intelligendi que est in inquisitione ueritatis per se. Et uia iudiciorum discutendi ueritatis accepte ab alio. una est expedita. Altera adscendit;

Excepit enim per se idcirco ab alio; uel uia iuuentio secundum modum copositoris uia iudicativa secundum modum resolutionis. Sicut uia iuuentio est cum a cognitione effectus; perueniens ad cognitionem cause. Via uero iudiciorum est cum cognitione cause; cognoscitur effectus. Memorativa autem et interpretativa diliguntur quia memorativa est retentiva speciei cognitae. Interpretativa uero dativa cognitionis; uel a priori sine distinguendo. Nam iuuestigativa et memorativa sunt hois respectu sui. Sed iuuestigativa et memorativa in inquadrando cognita; et memorativa retinetudo cognitae. Vnde iuuentio deferuntur cogitare; et intelligere; memorativa et post intelligere. Ita indicativa; et interpretativa sunt re spectu alterius. Sed indicativa in succipiendo ab alio cognitionem. interpretativa uero in traducendo in aliud. Vnde una. Indicativa deferunt ueritati intelligende. Reliqua uero. Interpretativa post intelligere. Inuuentio uero sive iuuestigativa actus summa genitare; expiri; et apprehendere; concipere; ratiocinari; ingenii autem est extensus intellectus ad incognitorum cognitionem. Experiencia uero est certudo rerum facta per sensum. Apprehensio autem est acceptio simplex intellectus uero vel aialis. Conceptio uero est acceptio complexa intellectus sicut homo est animal hoc est sensibilis. Ratiocinatio uero arguitu[m] intellectus uero si homo est animal homo est sensibilis; et pater numerus. Nam inuuestigatio autem se extendit ad cognoscendum in cognitam; et tunc est ingenium autem in uia cognoscendi per sensum; et sic est experientia; aut uia cognoscendi per rationem; que triplices sunt. Est enim uia in cognitionem simplicium; sicut dictum; immo eorum que significantur per dictiones. Et hec est apprehensio. Et uia in cognitionem complexorum; ut enunciatione uel propositione; et hec est conceptio. Et est uia incognitione conclusionis; et hec ratiocinatio. Indicativa uero actus sunt etiam qui dicitur sunt. Sed secundum aliam uiam. Nam ad intellectum pertinet; aut per se; ut in inquisitione; aut per alium; ut in iudicio sive disciplina. Tamen indicativa in quantum fungitur sensibili possumt affligi; actus scilicet discernere prout coniungitur imaginativa; dubitativa; et oppinari in quantum coniungitur cogitative; et scire.

Sed dubitatio est acceptio utrinque prius cum formidine fallitatis. Opinatio est acceptio unius prius cum formidine alterius. Scire uero est cōplexus actus intelligentie. Et hic est ordo primo est discernere res hoc est diuiditare. Deinde iudicio deficitur est dubitatio. Proficisci uero iudicio fit fides sive opinio. prueniente uero iudicio ad intellectum ueritatis fit scia. Et est dubitatio uacillatio iter ueru: & fallitur. Opinio creditur ueritatis uero certe cōprenhensio ueritatis. Memoria uero rōnalis triplex est actus. Primus est spes intellegibilis retinere. Secundus est repitare. Tertius obmissas uel oblitas spes repare. & hoc est reminisci quo breditur a sensibili. Nota q̄ memoria triplex est. Est enī memoria uis cōseruativa spēi sensibili. Est & memoria spēi intelligibilis. Et est etiā memoria uis cōseruativa triplex si studiūs idita a creatore: de qua dicitur ē supra de imagine. Interpretatio uero q̄ est uis idicativa intellectus duplex est actus. Ex cogitatio: & significatio. Et ex e cogitatio cōfigurationis uel ioratio cogitatio: is ad exprimendū exterius. Significatio uero est cognitio formate p̄ signa uel uerba demonstratio. Et q̄ signa in ope cōfusa sunt: & euocata ad intellectū ad comodandum alteri. Ideo acomodata sunt uerba ad manifestationē intellectus: ut signa discreta & ppria. Et ideo ad significandū intellectū faciliū est locutio. Et aut locutio uerbi interioris nō conceperit. cogitatio: is per uerba exterius demonstratio. Hec autem uirtus nō est eadem cū uocativa. i. uenientia uocis. Vocativa enī est sensibilis & irremovibilis. Locutio uero rōnabilis. Vnde nec pice nec dormitio dicitur loqui. Lequi enim uel dicere ē cū intētō p̄ferre. Quia ergo pica uel dormiens & cū p̄ferunt uoce significatiua inib⁹ m̄tū intendit nec loquitur. Soli us ergo p̄ferentis cū intētō est loqui: & uirtus locutio: scd tale est rōnale nial. i. ho. Locutio: cōsum ad intētōm est intellectus. Quantū uero ad phationem: lenitatem. Hec enim duo sunt in eo qđ est loqui. s. cū intētō p̄ferre. De motuia intellectuia: motuia. Si- cut enim habemus uim intellectuā ordinatā ad uerū. Sic habemus uim intellectuā ordinatā ad bonū. Nota q̄ est uis motuia in bonū: ut natura. Et est uis motuia p̄ apphensionem. Motuia enim in bonū ut natura simpliciter triplex. Et enim motuū in bonū supremū quod dicitur sensibilitas. Et est motuū in bonū infimū quod dicitur sensibilitas. Et est motuū in bonū medium: quod dicit uoluntas naturalis. Est enim bonū superius. I. bonū rationale quod dicit honestum. Et bonū simplex: quod sua uia nos trahit: & sua dignitate nos allicit. Et est bonū

inferius. I. bonū corpore: bonū delectabile carnis: quod est bonū appensum secundū quid. Et est bonū mediū quod est bonū naturalē quādmodū est uiuere. Intelligere: & sentire: & quecūq; sit substatia nature. Est igit̄ affixus appetitus naturalis & iditus aie boni honesti: & uiuitus & opationū uitiosarū. Est enim infixus appetitus boni delectabili carni. ut q̄ sūt circa cibos: & coitus delectationes. Est etiā affixus appetitus & amor naturalis bōi. & essendū: uide: & sentiēdi: & intelligēdi. Est igit̄ syndesis uis naturaliter motuia: & inclinatio: niam rōnalem ad bonum honestū: & retrahēs ab iōne. Sūtilitas uero ē uis naturalē mouens & inclinans ad bonū conseruatiua nature. Volūtas autē est uis naturaliter mouens ad bonū substatiā nature. Sic igit̄ distinguit̄ motuia ut uis naturalē p̄ apphensionem. Item motuia p̄ apphen- sionē distinguit̄. Quia est motuia determinata ad icōmutabile bo- num. Et est motuia determinata ad mutable bonum. Et est motuia indeterminata se habens ad utrumque. Motuia determi- nata ad icōmutabile bonū est supina pars rōnī uel intelligētie que ē hīs si studiūs fūme bonitatis a creatore imp̄fam: secundū quā etiam determinata in aia imago trinitatis: secundū mentēno- tiationis: & amorē. Mē enī est uis cōseruativa si studiūs fūme bo- nitatis idite a creatore. Noticia uero ē p̄ speciatiōne illius. Amor uero p̄ appetitiū illius. Et sicut supina pars apphensionis intellectus: ē imago trinitatis: p̄ si studiūm prime ueritatis inditā. sic supina pars intellectus motuie ē imago trinitatis p̄ si studiūm fūme bo- nitatis inditā. Vnde ex haec p̄ sp̄fōne bonitatis nascunt̄ dictami na legis naturalis. ut quod ubi nō uis fieri: uis ne facias. Et iterū quecūq; uult ut faciat uobis hoies: & uos facite illi. Motuia ue- ro determinata ad icōmutabile bonū: est motuia sensibilis. cōsum est de se. Potest tri cōsiderari duobus modis in se uel in ordine ad rōnem: uel intellectū. Secundū q̄ est ordine subiecta ē ipsi rōni: secundū q̄ patet ē cōcupiscibilis: & irascibilis & motuia mēbrog. Secundū q̄ est si sic ē determinata & ordinata ad bonū sensibile quod ē icōmutabile. Motuia autē ideterminate se hīs ad utrūq; bo- num. si cōmutabile uel icōmutabile: est uis rōnī post supinam uel liberū arbitrii: de qua ecclēsiastici. xv. Detinet ḡ eum in manu cō- filii sui. Et infra ante hoiem uita & mortis: bonum & malū: quod ei placuerit: dabitur illi. Manus consilii: est potestas arbitrii. Vita & bonum anime: est ex cōuertione libri arbitrii ad bonum icōmu- tabile quod est deus. Mors uero & malū anime: est ex auferōne a bono icōmutabili: & cōuersione ad bonum icōmutabile. Hec cc. iii.

autem uis apophysis dicta est intellectus praticus: id est opatus eo quod principium sit operabilium. Et hec de anima: & poteris eius dicta sufficientia.

Deo gratias. Amen.

Explicit philosophia Alberti magni.

Egidius de regimine principum libro primo parte tercia de duo decim passionibus anime.

Vodecum sunt passiones ait: uidelicet: amor: odium: desiderium: abhominatio: delectatio: tristitia: spes: desperatio: timor: audacia: ira: mansuetudo. Sed nota quod maxima fluctuatio interdum iportat passionem oppositam: ne & interdum uitrum media: inter iram & mansuetudinem passionem. Et hoc ppter penitentia vocabulum. Quia summa sufficietia sive numerus sic accipi potest: passiones proprie et non habent nisi in appetitu sensu. Appetitus enim in intellectuus quantum est in corpore sive non est in uitio affixus organo: ab huiusmodi passionibus est semotus. Appetitus itaque sensuus diuiditur in irascibilis & concupisibilis. Prime sex pertinet ad concupisibilis. Quantus numerus sic accipit. Ois motus ait pitens ad concupisibilis sumitur: vel respectu boni: vel respectu mali. Si respectu boni: hoc tripliciter. Bonum enim apprehensum: primo placet: secundo tenuimus in ipsum. Tertio ex adest quietamus in eo. Quantus ad primum est amor. Quantus ad secundum est desiderium. Quantus ad tertium est gaudium vel delectatio. Si respectu mali hoc est tripliciter: malum enim appetitus. Primo dispergit se. Secundo recusat hunc. Tertio si habet contraria. Quantus ad primum est odium. Quantus ad secundum abhominatio. Quantus ad tertium dolor sive tristitia. Alii sex differunt a predictis. Quia passiones concupisibilis respiciunt bonum: vel malum absolute sumptuose: sed passiones irascibilis respiciunt bonum vel malum ut ardorem. Sumuntur ergo ex respectu boni ardorem: vel respectu mali. Si respectu boni hoc est duplex: vel quia in ipsum tendimus: sive spes. Nihil enim aliud est spes quam tendere ad aliquod bonum arduum. Circa enim bona absolute sumpta: potest esse amor: vel desiderium: vel delectatio. Non tamen est spes circa aliqua bona: nisi habent rationem ardui. Quare si tendimus in bonum arduum dicitur esse spes. Sed si a tali bono deficiamus est despatio. Spes igitur & de-

spatio sumuntur respectu boni. Alio uero passiones irascibilis sumuntur respectu mali. Nam malum duplex potest considerari: vel ut futurum: vel ut prae. Si consideratur futurum: hoc est duplex: vel ut ipsum aggredimus: & sic est audacia: vel ab eo refugimus: & sic est timor. Si uero malum sit proximum: est etiam duplex: vel ex hoc coniungimus ad faciendum uindictam: & sic est ira: uel a tali uindicta refugimus: & sic est mansuetudo: passio. Ordo ppter tantum passionis duplex: vel confidet: vel singulariter: vel per combinationem. Per combinationem amor: & odium sunt in primo loco: quia ois alias passiones sumunt originem: vel ex amore: vel ex odio. Quicunque enim passionata aliquia passionem: passionata sic uel quia amatuerit quia odit. In secundo loco sunt desiderium: & abhominatio. Nam desiderium immedia est in initio amoris. Cum enim amamus aliquid: uel desideramus ipsum habere: si ipsum non habemus: uel conferuari in hunc ipsum: si ipsum habemus. Abhominatio autem immedia est initio odio: quia statim cum odium aliquid abhominatur illud. In tertio autem loco spes: & despatio: quia sumuntur respectu boni: precedunt timorem: & audaciam: iram: & mansuetudinem. In quarto uero loco timor: & audacia. Nam enim aliquid prius in futurum quam in presentem timor: & audacia que sumuntur respectu mali futuri: precedunt iram: & mansuetudinem: que sumuntur respectu mali primitus. Ultima passiones sunt delectatio: & tristitia: quia sequuntur ad alias passiones. Nam quacunq; alia passione quis passionem: aut delectat: aut tristatur. Accepte singulariter sic ordinari debent. Quia amor prior est odio. Desiderium abhominatio: spes desperationis: timor: & audacia: ita mansuetudine: delectatio: tristitia. Quia semper passio sumpta respectu boni: secundum quod huiusmodi: potest per passionem: sumpta respectu mali. Nam appetitus prole & primo tendit in bonum. Si autem refugit malum: hoc est ex consequenti: inquit fugere malum habet rationem boni. Amor ergo primus motus est & prima passio. Odium autem ex amore sumit originem. Nisi enim amaremus aliquid nihil habememus odio. Nam quia diligimus bonum: & iusticiam: odimus & abhominamur fures: & in iustos. Desiderium autem est quod initio amoris precedit abhominacionem: que initio odio. Spes uero precedit desperationem. Nam si primi uoluntut est bonum: & quicquid cum est uoluntut est uoluntut sub ratione boni: passio que magis nos coniungit bono secundum quod huiusmodi precedit alias passiones. Et quia tendens in bonum est coniungi bono. Et coniungi bono prius est quam deficere ab ipso. Spes per quam tendimus in bonum precedit desperationem: per quam deficitus ab ipso. Timor autem precedit audaciem. Nam

scit quia appetitus p[ro]t[er]e dedit ibi bonū. Ideo passio que tendit in bonum est prior passionē que deficit ab ipso: sic & refingere malum habet rationē boni. Ideo timor p[er] quem refugimus malum p[ro]pter eam audacia per quam aggredimur ipsum. Ira autem in genere passionum est prior mālestudine. Nam manutendo proprie[n]tate[m] eis passio[n]e dedit facire a passionē. Delectatio autem quae est respectu boni est prior tristitia quae est respectu mali. H[ab]ent passionum quatuor sunt principales. s. spes: timor: gaudium & tristitia. Quod patet si comparantur ad alias passiones ad sua obiecta: & ad substantiam s. potentias anime. Ex primo patet sic. Nam omnes anime passiones uidentur ordinari ad istas passiones enim quae sunt respectu boni: uidentur ordinari: ad spem & gaudium. Et que sunt respectu mali: ad timorem & tristiciam. Quia passio sumpta respectu boni. Primo incipit ab amore: postea uadit in desiderium & terminatur uero spem. Dum bonum est futurum. Vltimo in gaudium: & delectationem. Dum bonum illud est prefens & adeptus. Si respectu mali incipit ab odio: & procedit in fugam: in abominationem: & terminatur in timorem: si malum sit futurum. Vltimo terminatur in tristiciam uel dolorem: si malum illud sit prefens. Ex secundo idem patet sic. Omnis passio sumpta respectu boni: uel respectu malique considerantur: ut in futuro: uel in presenti. Si ergo bonum sit futurum est spes. si prefens gaudium: uel delectatio. Si autem malum sit futurum timor. si uero prefens dolor: uel tristitia. Ex tertio idem patet hoc modo. Concupisibilis tendit in bonum secundum se. si bonum ut bonum. Iracibilis uero in bonum ut arduum sine difficile. Cum ergo aliquid sit maxime bonum: cu[m] iam est adeptus circa quod est delectatio uel gaudium. Et cum maxime sit malum: cu[m] iam est prefens circa quod est dolor vel tristitia. Oportet delectationem: uel tristiciam: s[e]c[u]le principales passiones respectu concupisibilis. Spes autem & timor: sunt respectu iracibilis principales passiones. Nam cum iracibilis tendat in bonum ut arduum: tunc maxime reputatur arduum cum est futurum. Circa hoc autem est spes. Timetur autem malum futurum tanq[ue] non facile evitabile. Preter has autem xii. passiones philosphorus secundo rethoriconum: vi alias enumerare uidetur. Videlicet: zelum: gratiam: nemesis: que est indignatio de prosperitatibus malorum: misericordiam: inuidiam: & erubescientiam: sine urecundiam que tamen est reducunt ad alias predictas.

Zelus enim reducitur ad amorem: quia nihil aliud est zelus nisi amor it[em] suis. Ea atque it[em] diligimus uel uirtus corporalia: uel spiritualia. Si sunt corporalia: q[ua]d talia cu[m] habent ab uno non nobis aliud. Ideo zelus respectu h[ab]et diffiniti conuenit. Quod est amor int[er]ius non paties cōsiderari in amato. Vnde iuste: q[ui] aliqui d[icit]ur esse zelotipi. De persona aliquo si nolit in ea aliquod h[ab]ere cōsiderari. Int[er]ius ergo amor corporalis: uidetur esse amor priuatus & reprehensibilis: non patiens confortum in amato. Sed respectu honorum intellecuallium & respectu uit[er]bi: si sit amor intentus laudabilis & quasi cois. Nam nunquam quis uirtuosus efficiet nec p[ro]pria uit[er]bus diligenter: si nollet in eis habere confortum. Huiusmodi ergo zelus respectu honorabilium diffiniti a philospho. i. rethorico. Quod est tristitia de huiusmodi bonis: non quia insunt alteri: sed quia non insunt sibi. Zelus ergo reducitur ad amorem. Sic etiam gratia ex amore efficit aliquis graciosus alteri. Gratia enim ut de ea tractat philosphus: ut et passio: uel aliud est q[ui] quidam motus animi: per quem inclinatur ad beneficia cōsideranda. Verecudia reducitur ad timorem. Duplicit etiam timore potest. Corruptiones. s. Et inhortationes. Qui expuefecit mala corruptiua dicitur timidus. Sed qui expuefecit turpia & inhortantia dicitur urecundus. Nihil est aliud uere cūdīa q[ui] timor inhortationis: uel timor inglorificationis. Verecūdīa etiam erubescientia nomi[n]ati conuenit quia urecundantes comunitur erubesci: sicut timetates palestini. Nam ex eo q[ui] aliquis credit se amittere uitam quod est bonit[er] inten[dit] timet. Iumento autem fangus recurrat ad interiora membra: & remanet palida exteriora. Sed ex eo q[ui] aliquis credit se amittere gloriam: & honorem: q[ui] sunt b[on]i exteriora: urecudatur: & fangus recurrat ad exteriora & facies rubet. Timor ergo corruptiua & amittendi bona interiora: quia non habet sp[iritu]le nomen: retinet sibi nomen cōsideri. & dicitur timor: sed timor amittendi honorem habet sp[iritu]le nomen: & dicitur urecudia: uel erubescientia: reducitur ergo ad timorem. Inuidia autem & misericordia & nemesis sine indignatio: reducuntur ad tristiciam: quasi eius species. Nam aliquis potest tristari: uel de malo alterius uel de bono. Si tristatur de malo & maxime: si credit ipsum indignus pati illud: sic est misericordia. Nam ut secundo rethoriconum: dicitur. Misericordia nihil aliud est q[ui] tristitia quedam: s. apparente malo corruptiua: uel cōtritatio respectu eius qui indignus est fortius malum illud. Si uero tristitia non de malo alterius: sed de bono: hoc potest dupliciter: uel de bono secundum se: & sic est inuidia: que: ut dicitur secundo

rheticorum genitul aliquid est quod tristitia quedam super apparere actione aliquo bonorum circa filios non ut aliquid sed propter illos. Inuidia enim est dolere de appetere bono aliquius non quia ipse non habet illud bonus sed quia alter cui inuidet pollet illo bono. Et potissimum est inuidia circa filios. Vnde figurati inuident figuratis & fabris: & sic de aliis. Si vero sit tristitia de bono alterius non quoctus mos sed ut idigne habet ab eos qui nemesis vel idignatio. Nam secundum philosophum ii. retho. Nemesis vel idignatio est tristitia de eo quod idigne videtur bene pspari. Quia aut secundum diversitatem passionis diuer sificantur actiones et mores diligenter attendentes sunt.

Finis egrediis de passionebus. De intellectu.

Eccligio ergo quod dictum est de ratione siue cognitione. quia summu quod est ea in mouendo de synderesi: & ut sit dictum est in cognoscendo intellectus ager flat in ulti. Sed no tandem est quia ager de secundum quod est abstrahens ab imaginatione spes: & coponens eadem in ulti uolibili. Synderesi autem ut dictum est est motiva. Damas autem vocat eam uoluntatem naturalis. sed differunt per ut sicut & sic vocat quia synderesis solu respicit bona rationalia. Naturalis autem uoluntas sicut ipse Damas. ut respicit naturalia rationabili. & uolitatem post illa & supra illam partem rationis que dicitur uirtus intellectu. Atque ita dicitur siue eterna eo modo quo potest differere a synderesi: quia synderesis nihil deliberativa autem bene deliberat. item synderesis sicut est affectus coiter in bono: ita est detestativa mali: Vnde semper murmurata de malo. Intellectu autem ista non respicit malum: quia solum obiectum eius est eternum ubi nihil est male. Et si dicitur quod secundum hoc debet pordinari. Dicendum quod non quia ista deliberat & scit per unitum appetit & semper flat in eo: post illud est illa pars rationis que dicitur uirtus etiam extenditur quidam itantum quod comprehendit ipsam de qua iam diximus trinitatem: & maxime quantum est imago trinitatis ihereditate: quia breviter dictum fuit quia hoc exigit brevitatem tractatus. Post illud est mulier qui coniuncta est sensuibilitate: & sepe alitur ab ea habet enim illecebram: iuxta quod tempore uidet pomum sibi porrigit. uult autem Augustinus iste due ptes differant soli secundum officium: non sit nisi una potentia. In ista potentia siue iustis diuabus partibus proprie uoluntas iusta quia est consensus. Sed duplex est consensus. Vnus in ueritate ratione ueritatis. & sic est cognitione. & sic est opus rationis. Specie cognitione: uerum secundum eius quod est potentia cognitionis. vel sic uerum en secundum quod uerum est pfectio siue bonum intellectus: qui consensit uoluntas: vel potius assentit: quia bonum est obiectum pfectuum intellectus. Potest enim cognitione proprius est pfectio: siue obiectum cum ei adiungitur. Ipsius

autem ale pfectio siue cognitione est scientia per uiam speculativa. & tunc ratione putatur in potentia cognitionis est dicitur intellectus sed differunt ex modo quo dicuntur. Est etiam consensus in bonum sub ratione ueritatis. & dico sub ratione ueritatis est bonum iudicatum vel malum: & si sit ibi nec amplius pcedit. Si autem amplius pcedit & iudicat: uidelicet esse bonum ut fiat: sic est uoluntas motiva: primo modo ad hoc est cognitione. Item si ad huc non solum esse bonum iudicat ut fiat: sed in iudicando affectus & appetitus illud sicut factum est: siue teneat ad factum: tunc dicitur liberum arbitrium: quoniam liberum arbitrium comprehendit rationem & uoluntatem: primo modo dicuntur. Vnde liberum arbitrium est in iudicio & appetitu. Dicendum ergo quod consensus de re que fit uoluntas que non est cognitione rationis est: ut siue non fiat uoluntatis. Sic enim est pfectus. Ratio iudicat bonum esse: vel malum: & in iudicio consensit consensus rationis prout est in cognitione: & sequitur consensus uoluntatis que dicitur factuel non fiat: & tunc dicitur consensus motive rationis. Vtriusque autem in uerum & in bonum consensus dicitur liberum arbitrium: vel arbitrium liberum consensus. Vnde liberum arbitrium comprehendit indifferitionem rationis & uoluntatem. Est enim liberum arbitrium facultas rationis & uoluntatis qua bonum eligitur gratia assistente & malum gratia deferente.

Finis.

Illustrissimi philosophi & theologi domini Alberti magni copie dissum: in fine ac post opus Philophaenae naturalis: felicit. Explicit: Brixiae Impræsum: apud Presbyterum Baptista de Farfengio. Anno domini Mcccccccxxx. Die uero Decimo mensis Septembri.

De anima.

peritate spūs: de spatio: humilitate: reverētia. Per modū uero surge a malo fuit actus factū debilitate irascibilis spūa: in patiētia: timor. Organū autē uitritus irascibilis & cōcupisibilis est cor. Si cut enī uitritus apphēnsive sensibilis organū principale est cerebrū. Ita uitritus motus est cor: sicut dicit philosophi. Et huius si gnum ē dilatatio cordis: & restricō: & reuocatio sanguinis & spūi ritū ab exterioribus ad interiora: uel emissio ab interioribus ab exteriori i motibus cōcupisibilis & irascibilis. Cū enim motus fuit a uirtute cōfortata: tunc fuit dilatatio cordis: & emissio sanguinis & spūum a corde ad exteriora. Sed lēte cōfortata cōcupisibili. Impetu uero irascibili. Discomfortata uero uitritus fit cordis cōstrictio: & reuocatio spūum. Sed discomfortata cōcupisibili lēte. Discomfortata uero irascibili ipse ueritudo. Ex his igit̄ motibus differentibus concupisibilis & irascibilis de phēndit organū uitritus motus ē cor.

De uitritibus affectuī. Capitulū. xxii.

E uitritibus autē affectuī intelligendū q̄ forte ecedē sit factū substantiā cū appetituī. sed differūt secundū rōnem. ut dicit Autēna. Inquit enim uitrites appetituī intēdunt: sicut affectuī: sive desideratiue. Scindit ergo q̄ appetitus ē motus impī irascibilis: & concupisibilis. Affectus uero est motus iterio: cōsequens secundū apphēnsōēm boni & mali. Vñ affectiōē multiplicantur secundū q̄tuor dīas: secundū sanctos: & philosophos. s. gaudiū uel leticia. Dolor seu tristitia: cupiditas seu spes. Metus seu timor: quartū numerū sumit sic. Nā due sunt ex cōprehensiōē boni pñtis: gaudiū uel leticia. Futuri: cupiditas: seu spes. Ex competētiōē mali pñtis dolor uel tristitia. Futuri: metus uel timor.

De uitrite motuā exteriori. Cap. xxiii.

Onsequēter dicēdū est de uitrite motuā exteriori que cōlequit ad affectuās. Est autē huiulmōi uitritus insula ī lacertis & muscularē cōtrahens ligamēta cōiuncta membris: & relaxās. Subdiuidit autē in generale motuā & particularem. Genera: a utē motuā fundat in extrema parte cerebri & capititis: a qua oritur ueru motuū: sicut ab ateriori pte ueru sensibili. Qui ueru motuū ramificant per totū corpus: & consitunt in lacertis & muscularē: qui sunt idētē membris & hi cōsunt super organa uitritus generaliter motuū corporis. Particulariter autē motuū subdiuidit: p̄ contractiū: & progressiū: & per operatiū: & tocatiū. Contractiū autē dico que est principiū motus cōtrahendi & extendēdi membrā alīs: ex quo non prouenit motus totius de loco ad locum. Sicut enim dicit Autēna. Mo-

